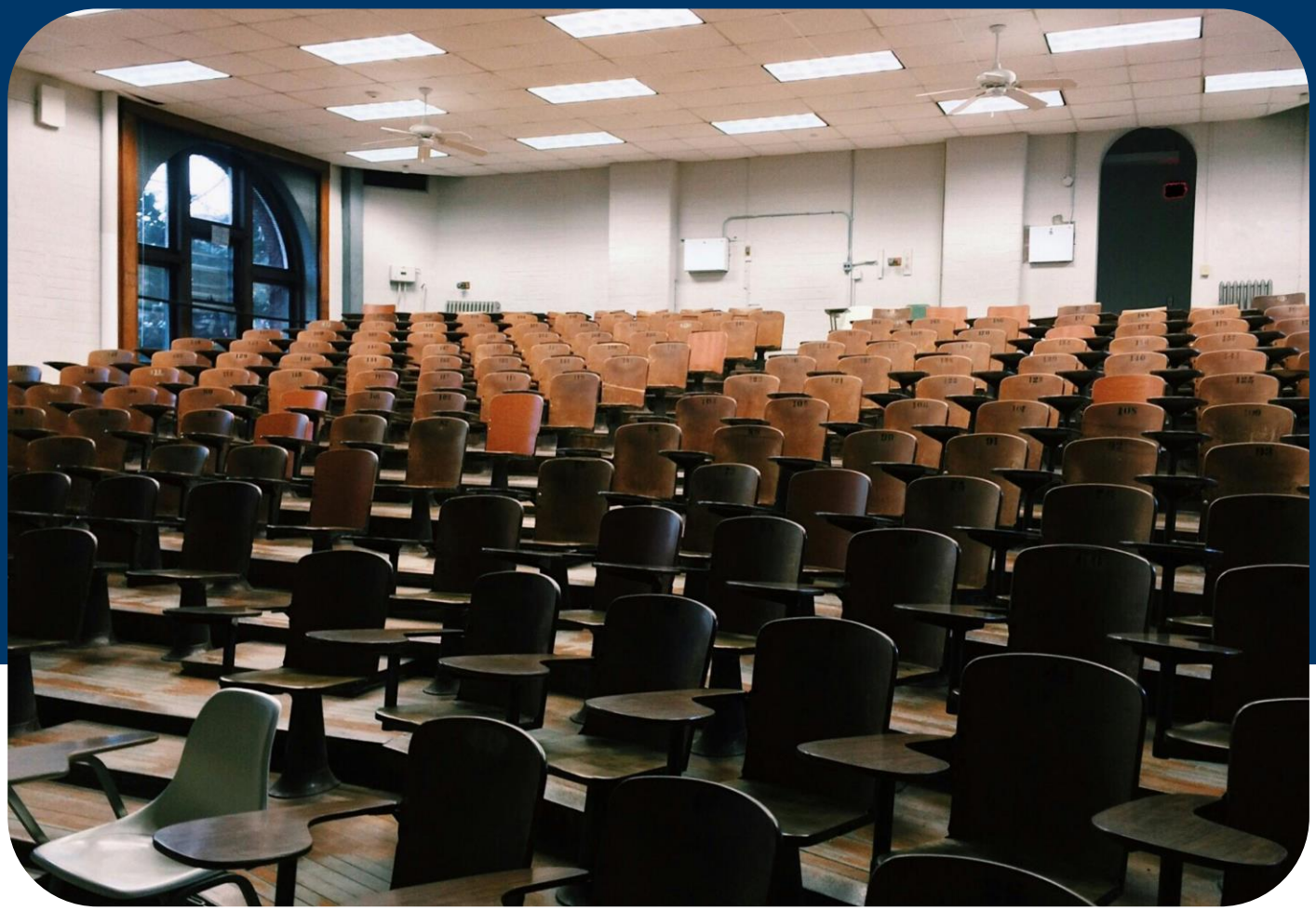
dialogic

Onderzoek voor *onderbouwd* beleid.

Rapport

Tussen papier en praktijk: een internationale vergelijking van het Nederlandse collegejaar

In samenwerking met

Oberon onderzoek | advies

cheps Center for Higher Education Policy Studies

Rapport

Tussen papier en praktijk: een internationale vergelijking van het Nederlandse collegejaar

Auteurs

Dr. Timon de Boer (Dialogic)
Ir. Vincent Mosmuller (Dialogic)
José van der Geest MSc (Dialogic)
Surya Carrilho MSc (Oberon)
Maarten van Doorn MA (Oberon)
Isa Kessels MSc (Oberon)
Dr. Harry de Boer (CHEPS)
Drs. Frans Kaiser (CHEPS)

Met dank aan:
Dr. Max Kemman

Opdrachtgever

Ministerie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Publicatienummer

2024.083-2516

Citeren als

Dialogic, Oberon, en CHEPS (2025). *Tussen papier en praktijk: een internationale vergelijking van het Nederlandse collegejaar*. In opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Datum

Juni 2025

Beeld omslag

Pexels

Inhoud

Samenvatting 4

Summary 11

1 Introductie 18

2 Analytisch kader en onderzoeksmethode 20

2.1 Analytisch kader 20
2.2 Algemene opzet plan van aanpak 26

3 De uitkomsten van de internationale vergelijking van hoger onderwijssystemen als context voor het slimmer inrichten van het academisch jaar 32

3.1 Vrijheidsgraden van buitenlandse universiteiten voor de inrichting van het academisch jaar 32
3.2 ECTS 33
3.3 Universiteiten aan zet 35

4 Uitkomsten internationale vergelijking van opleidingen 36

4.1 Biomedische wetenschappen 36
4.2 Elektrotechniek 45
4.3 Geschiedenis 55
4.4 Psychologie 64
4.5 Scheikunde 75
4.6 Synthese 85

5 Conclusies en aanbevelingen 89

5.1 Conclusies 89
5.2 Aanbevelingen 92
5.3 Aanbevelingen voor vervolgonderzoek 94

Bijlage 1. Onderzoeksvragen 96

Bijlage 2. Verantwoording selectie van Nederlandse opleidingen 97

Bijlage 3. Keuze van vergelijkingslanden 98

Bijlage 4. Het academisch jaar: de rol van de overheid 104

Bijlage 5. Overzicht interviewrespondenten 114

Samenvatting

Aanleiding

De werkdruk aan Nederlandse universiteiten is hoog. Uit een analyse van de Universiteiten Nederland (2020) blijkt dat bijna twee derde van de 2675 respondenten in de wetenschap de werkdruk als (zeer) hoog ervaart.[1] Onder het wetenschappelijk personeel is dit percentage zelfs 72% (N=1522). De Jonge Akademie betoogde in 2021 in haar rapport 'Een Slimmer Academisch Jaar' dat de lengte en indeling van het academisch jaar in Nederland een van de factoren is die bijdraagt aan de hoge werkdruk. Volgens De Jonge Akademie is het academisch jaar aan Nederlandse universiteiten lang en vol; inclusief toetsweken is het jaar gemiddeld negen weken langer dan bij vergelijkbare universiteiten in de EU (+VK).

De minister van OCW reageerde positief op het advies van de Jonge Akademie en stelde € 13 miljoen beschikbaar voor het uitvoeren van pilots. Een andere, 'slimmere', indeling van het collegejaar moet studenten, docenten en onderzoekers meer rust en ruimte bieden gedurende het studiejaar.[2]

Vanuit de penvoerende universiteiten van de pilot (UvA en EUR) is de wens uitgesproken om, in aanvulling op de ervaringen die worden opgedaan in de pilots, een diepgaandere analyse uit te laten voeren naar het academisch jaar elders in Europa bij vergelijkbare universiteiten en de impact hiervan op onder andere de studie- en werkdruk. Het ministerie van OCW heeft dit onderzoek gefaciliteerd. Deze analyse is uitgevoerd door een consortium van Dialogic, Oberon en CHEPS.

Dit onderzoek geeft inzicht in wat Nederlandse universiteiten kunnen leren van andere Europese universiteiten als het gaat om het creëren van meer rust en ruimte in het collegejaar. De focus ligt hierbij op de ***universitaire bachelor***. De ***hoofdvraag*** bestaat uit de volgende twee onderdelen:

1. Op welke wijze richten vergelijkbare Europese universiteiten hun collegejaar op opleidingsniveau in?
2. Wat kan het Nederlandse hoger onderwijs hiervan leren zowel qua regelgeving als praktische uitvoering?

Onderzoeksopzet

Om antwoord te geven op de onderzoeksvragen zijn Nederlandse opleidingen vergeleken met hun buitenlandse equivalenten. Bij de selectie van landen hebben we vijf Europese landen met

[1] ICTU werkdrukonderzoek: Medewerkers universiteiten ervaren (zeer) veel werkdruk. [www.universiteitenvanneder-land.nl] (bezocht op 03-03-2025)

[2] Meer ademruimte voor studenten, docenten en onderzoekers: veel belangstelling voor slimmer inrichten van het collegejaar | Nieuwsbericht | Rijksoverheid.nl

een (enigszins) vergelijkbaar ho-systeem gekozen. Uit elk land hebben we vervolgens één universiteit gekozen die minimaal één van de geselecteerde opleidingen aanbiedt. Uit de vijf Europese universiteiten zijn telkens drie opleidingen geselecteerd die een korter academisch jaar hebben. Concreet zijn de volgende opleidingen en instellingen geselecteerd voor onze internationale vergelijking.

Tabel 1: Overzicht van geselecteerde instellingen en opleidingen voor de internationale vergelijking

	Geschiedenis	Scheikunde	Psychologie	Elektrotechniek	Biomedische wetenschappen
Nederland	**Radboud Universiteit**	**Universiteit Utrecht**	**Universiteit van Amsterdam**	**Universiteit Twente**	**Universiteit Maastricht**
België (Vlaanderen) Universiteit Gent	✓	✓	✓		✓
Denemarken Aarhus University		✓	✓	✓	
Ierland University College Cork	✓		✓	✓	✓
Noorwegen University of Oslo	✓			✓	✓
Tsjechië Charles University		✓			

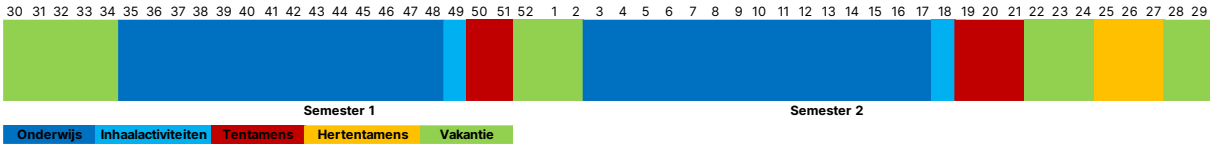
Vervolgens hebben we de opleidingen vergeleken op basis van beschikbare databronnen, zoals studiegidsen, studiehandleidingen, visitatierapporten, opleidingsevaluaties, studenten- en alumnionderzoek, academische kalenders en roosters. Daarnaast hebben we, mits beschikbaar, tevredenheidsonderzoeken over de werkdruk van studenten en docenten bestudeerd. Ook hebben we van de geselecteerde landen de nationale wet- en regelgeving over het hoger onderwijs en de inrichting van het studiejaar onderzocht.

Middels interviews bij de geselecteerde opleidingen hebben we geïnventariseerd hoe docenten de werk- en studiedruk bij de opleiding ervaren, wat piekmomenten zijn en welke keuzes er zijn gemaakt in de inrichting van het studiejaar. Daarnaast hebben we met beleidsmedewerkers op nationaal niveau gesprekken gevoerd om externe factoren van het studiejaar in beeld te krijgen.

Op basis van de vergelijking zijn voor iedere Nederlandse opleiding twee blauwdrukken gemaakt waarbij het doel was om de werk- en studiedruk te minimaliseren. Een blauwdruk is een systematisch overzicht van hoe een collegejaar eruit kan zien, waarin op weekniveau is aangegeven wat voor onderwijsactiviteit er dan plaats zou vinden. Een voorbeeld van een blauwdruk

is hieronder te zien. De blauwdrukken zijn ontworpen op basis van hoe de opleiding er nu uitziet en kenmerken en good practices van de buitenlandse opleidingen. In de laatste fase van dit onderzoek zijn de ontworpen blauwdrukken besproken met de vergeleken Nederlandse opleidingen. Hiervoor is een breed gezelschap uitgenodigd, bestaande uit:

- Directeur onderwijs van de faculteit of instelling waar de opleiding onder valt;
- Opleidingscoördinator/-directeur/-manager;
- Opleidingscommissie met vertegenwoordiging van studenten en docenten

Figuur 1: Voorbeeld van een blauwdruk

Analytisch kader

Werkdruk en studiedruk

Er zijn verschillende redenen voor een hoge werkdruk van docenten en studenten. Belangrijk om op te merken is dat werkdruk van tal van facetten afhankelijk is. Voor docenten zijn dat bijvoorbeeld: de omvang van de te verrichten taken en de samenstelling van het takenpakket, de autonomie om het werk te organiseren, individuele factoren als motivatie, competenties, fysieke belastbaarheid of privéomstandigheden en de context waarin de taken worden uitgevoerd. De gepercipieerde studiedruk is enerzijds afhankelijk van contextuele factoren en anderzijds van studentgerelateerde factoren. Externe factoren zijn bijvoorbeeld een bindend studieadvies of bekostiging gerelateerd aan studieduur. Ook de onderwijsfilosofie –bijvoorbeeld probleem- of projectgestuurd onderwijs–, de planning en inhoud van een curriculum of de moeilijkheidsgraad kunnen zorgen voor druk, zonder dat een student daar veel invloed op heeft. Daarnaast zijn er persoonlijke factoren die de ervaren studiedruk beïnvloeden zoals persoonlijke ambitie en beschikbare en benodigde financiële middelen. Ook essentieel om op te merken: ***Werkdruk is een persoonlijke ervaring***: wat de een als (te) hoge werkdruk ervaart, vindt de ander goed te doen.

Knoppen om aan te draaien

Zoals hierboven beschreven zijn werk- en studiedruk afhankelijk van (een samenspel van) veel verschillende factoren. Voor een goede contextualisering van onze studie is dit van belang: ***de inrichting van het academisch jaar is 'slechts' een van de vele factoren die de werk- en studiedruk van academici en studenten beïnvloeden.*** We willen de factor 'academisch jaar' hiermee niet bagatelliseren maar wel in perspectief plaatsen. Een slimmere jaarplanning geeft wellicht een deel van de oplossing, maar niet het hele antwoord. Op basis van ons onderzoek hebben we drie knoppen geformuleerd waaraan gedraaid kan worden om het collegejaar slimmer in te delen.

<u>Intensiteit van onderwijsgerelateerde activiteiten</u>

Bij de intensiteit van de onderwijsgerelateerde activiteiten staat de omvang en de timing van onderwijsactiviteiten centraal. De volgende vragen zijn daarbij relevant:

- Hoeveel weken per jaar wordt daadwerkelijk onderwijs aangeboden?
- Hoeveel periodes kent een studiejaar (semester/ trimester/ kwartielen)?
- Worden vakken apart of in blokken aangeboden?
- Hoeveel vakken/blokken worden parallel aangeboden?
- Wat is de lengte en status van vakantie (onderwijsvrije) periodes?

Concentratie van toetsing

Bij toetsing spelen de volgende vragen:

- Hoeveel toetsmomenten zijn er per jaar?
- Wanneer vindt de toetsing plaats?
- Op welke wijze wordt getoetst?
- Hoeveel herkansingen worden aangeboden en wanneer vinden die plaats?

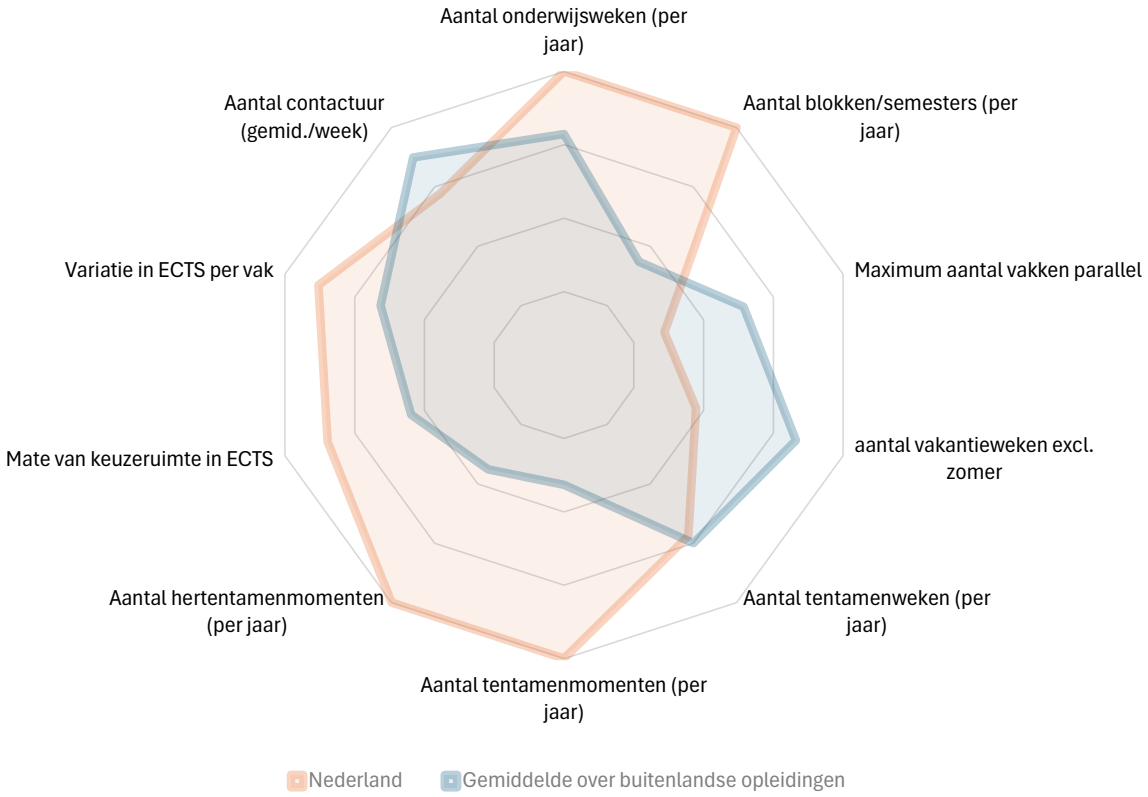
Flexibiliteit van onderwijsgerelateerde activiteiten

Bij flexibiliteit gaat het vooral om zaken als:

- Hoe groot is de keuzeruimte voor individuele studenten?
- Wat is de verdeling tussen contactmomenten, lab-uren/practica en zelfstudie?
- Hoeveel ruimte is er voor zelfstudie in verhouding tot het aantal contacturen?
- Hoeveel variatie bieden opleidingen aan in het aantal ECTS per vak?

Conclusies

Figuur 2 laat zien hoe de vergeleken Nederlandse opleidingen zich verhouden tot de buitenlandse. Hieruit blijkt duidelijk dat Nederlandse opleidingen beduidend meer onderwijsweken, blokken en (her)tentamenmomenten hebben.

Figuur 2: Schematische vergelijking van de vijf geselecteerde Nederlandse opleidingen met de veertien buitenlandse opleidingen

Hieronder staan de conclusies van dit onderzoek, opgedeeld in algemene overwegingen, en conclusies ten aanzien van de drie knoppen waaraan gedraaid kan worden.

Algemene overwegingen

- Als het academisch jaar slimmer georganiseerd moet worden, dan ligt de bal vooral bij de universiteiten zelf.
- Nederlandse collegejaren zijn bij alle opleidingen aanzienlijk langer, tot wel twaalf onderwijsweken.
- De discipline heeft veel invloed op de lengte van het collegejaar, ook in het buitenland.
- Nederlandse opleidingen hebben structureel de meeste tentamenmomenten en hertentamenmomenten.
- De problematiek rondom werkdruk speelt in elk land dat we meegenomen hebben in de vergelijking, en is dus niet specifiek een Nederlands probleem. Daarnaast wordt in elk land erkend dat de indeling en organisatie van het collegejaar invloed hebben op de werkdruk van studenten en docenten.
- Het is nagenoeg onmogelijk om te isoleren wat het exacte effect is van de inrichting van het collegejaar op werkdruk, omdat werkdruk (en stress in bredere zin) een complex begrip is dat van tal van factoren afhankelijk is. Op grond van de beschikbare informatie kunnen we daarom niet met volledige zekerheid vaststellen of de werkdruk in Nederland hoger ligt dan in andere landen, laat staan of een causaal verband bestaat tussen

werkdruk en de indeling van het collegejaar. Contexten verschillen hiervoor teveel en benodigde data ontbreekt.

Conclusies m.b.t. het intensiveren of spreiden van onderwijsactiviteiten

- Zowel studenten als docenten geven aan dat het inkorten van het collegejaar kan bijdragen aan het verlagen van werkdruk, mits de vrijgekomen ruimte ook echt vrij blijft.
- Variatie mogelijk maken in het aantal uur per EC is een kansrijke oplossing.
- Een inkorting van het collegejaar zal waarschijnlijk betekenen dat de inhoud van het curriculum teruggebracht zal moeten worden en scherpe keuzes gemaakt moeten worden.
- Uit onze vergelijking komt naar voren dat een semesterstructuur in vrijwel alle landen de standaard is. Alleen bij Nederlandse opleidingen is dat niet het geval.

Conclusies m.b.t. het concentreren of spreiden van toetsing

- Bij veel Nederlandse opleidingen is bewust gekozen voor een collegejaar waarin toetsing sterk gespreid is. Dit heeft didactisch voordelen maar zorgt ervoor dat docenten en studenten het gevoel hebben altijd aan te moeten staan.
- De planning van tentamenmomenten is cruciaal voor de werkdruk van met name studenten. (Her)tentamens direct na vakanties en tijdens normale onderwijsweken zorgen voor grote piekbelasting.
- Hertentamens kunnen dus het beste gepland worden op een moment dat geen andere onderwijsactiviteiten plaatsvinden, bijvoorbeeld aan het einde van het studiejaar.

Conclusies m.b.t. het uniformiseren of flexibiliseren van onderwijs

- De Nederlandse opleidingen hebben relatief veel keuzeruimte vergeleken met de buitenlandse universiteiten wat zorgt voor werkdruk en administratieve lasten voor de hele instelling.
- Een uniform collegejaar zorgt ervoor dat uitwisseling tussen opleidingen makkelijker is.

Aanbevelingen

Op basis van de conclusies hebben we een aantal aanbevelingen geformuleerd. Deze aanbevelingen richten zich op opleidingen, instellingen en de overheid. De aanbevelingen zijn algemeen van aard en niet specifiek toegespitst op de onderzochte opleidingen. Daarnaast doen we een aantal aanbevelingen voor vervolgonderzoek.

Richting opleidingen en instellingen

<u>Intensiveren of spreiden van onderwijs</u>

- Programmeer minder onderwijsweken, mits aan kwaliteitsnormen voldaan kan blijven worden. Dit moeten opleidingen op een lerende manier doen waarbij uiteraard *constructive alignment* binnen het curriculum behouden blijft.
- Draag duidelijk uit dat experimenten met een korter collegejaar geen bezuinigingsoperaties zijn, maar een poging om werkdruk te verminderen.

- Verwacht niet dat een korter collegejaar of een andere indeling van het collegejaar alle werkdrukproblematiek oplost. Werkdruk is immers van veel meer afhankelijk.
- Zorg ervoor dat bij een reductie van het aantal onderwijsweken de vrijgekomen tijd daadwerkelijk wordt benut voor vermindering van werkdruk voor docenten en niet wordt ingevuld met extra taken.

Concentreren of spreiden van toetsing

- Om de werkdruk te verminderen kan het nodig zijn om keuzes te maken die vanuit pedagogisch-didactisch oogpunt suboptimaal zijn.
- Opleidingen moeten zorgen voor rust rondom tentamenperiodes zodat studenten zich in enige rust kunnen voorbereiden, en vervolgens ook weer kunnen herstellen omdat verreweg de grootste onderwijsgerelateerde bron van werkdruk en stress voor studenten komt van tentaminering.
- Creëer extra rustmomenten voor docenten en studenten gedurende het collegejaar door meer vakantieweken in te bouwen. De timing van de vakanties is cruciaal: zorg dat de vakanties gedurende het collegejaar na de tentamenweek zijn.

Uniformiseren of flexibiliseren

- Beperk de keuzeruimte binnen en tussen opleidingen om de werkdruk en administratieve lasten voor docenten en instellingen te verlagen.

Richting overheid

- Geef instellingen (extra) ruimte om de inrichting van hun onderwijs te bepalen. Als de overheid de instellingsautonomie op het gebied van inrichting van het onderwijs blijft respecteren, dan zijn de reguleringsmogelijkheden via nationale regelgeving beperkt.
- Maak als overheid gebruik van de bandbreedte die de Europese regelgeving in het bepalen van de omvang van ECTS toestaat.
- De overheid kan actiever sturen op de indeling van het collegejaar op Nederlandse instellingen, maar alleen als instellingen hun ruimte om te experimenteren niet (kunnen) benutten, zelfregie niet tot de gewenste resultaten leidt of instellingen gezamenlijk aangeven hier behoefte aan te hebben.

Summary

Introduction

The workload at Dutch universities is high. An analysis by the Universities of the Netherlands (UNL, 2020) shows that almost two-thirds of the 2675 respondents in science experience the workload as (very) high.[3] Among academic staff, this percentage is as high as 72% (N=1522). In its 2021 report 'A Smarter Academic Year', the Young Academy argued that the length and lay-out of the academic year in the Netherlands is one of the factors contributing to the high workload. According to The Young Academy, the academic year at Dutch universities is long and full; including test weeks, the academic year is on average nine weeks longer than comparable universities in the EU (+UK).

The minister of Education, Culture and Science responded positively to the Young Academy's advice and made €13 million available for the implementation of pilots. A different, 'smarter' division of the academic year should offer students, lecturers and researchers more peace and leeway during the academic year.[4]

The Dutch universities leading the pilots (UvA and EUR) voiced the wish to, in addition to the experiences gained in the pilots, see a more in-depth analysis of the academic year elsewhere in Europe at comparable universities and its impact on, among other things, study and work pressure. The ministry of Education, Culture and Science facilitated this analysis, which was carried out by a consortium of Dialogic, Oberon and CHEPS.

This research provides insight into what Dutch universities can learn from other European universities when it comes to creating more rest and space in the academic year. The focus in the study is on the ***university bachelor's degree***. The ***main question*** consists of the following two parts:

1. How do comparable European universities organise their academic year at programme level?
2. What can Dutch higher education learn from this, both in terms of regulations and practical implementation?

Research design

To answer these research questions, Dutch programmes were compared with their foreign equivalents. In the selection of countries, we chose five European countries with a (relatively) comparable higher education system. We then chose one university from each country that

[3] ICTU workload survey: Employees of universities experience (very) high levels of workload. [www.universiteiten-vannederland.nl] (visited on 03-03-2025)

[4] More breathing space for students, lecturers and researchers: a lot of interest in smarter organisation of the academic year | News item | Rijksoverheid.nl

offers at least one of the selected programmes. From the five European universities, we have selected three programmes that have a shorter academic year. Specifically, the following programmes and institutions have been selected for our international comparison.

Table 1: Overview of selected institutions and programmes for the international comparison

	History	Chemistry	Psychology	Electrical Engineering	Biomedical Sciences
Netherlands	**Radboud University**	**Utrecht University**	**University of Amsterdam**	**University of Twente**	**Maastricht University**
Belgium Ghent University	✓	✓	✓		✓
Denmark Aarhus University		✓	✓	✓	
Ireland University College Cork	✓		✓	✓	✓
Norway University of Oslo	✓			✓	✓
Czech Republic Charles University		✓			

We compared the programmes using available data sources, such as study guides, study manuals, visitation reports, programme evaluations, student and alumni monitors, academic calendars and timetables. In addition, where available, we have studied satisfaction surveys about the workload of students and teachers. We also examined the national laws and regulations on higher education and the organisation of the academic year in the selected countries.

By doing interviews with representatives from the selected programmes, we took stock of how lecturers experience the workload and study pressure at the programme, when peaks in workload occur and what choices have been made in the design of the academic year. In addition, we held discussions with policy officers at the national level to get a picture of external factors of the academic year.

Based on the comparison, two blueprints were made for each Dutch programme with the aim of minimising the workload and study pressure. A blueprint is a systematic overview of what an academic year could look like, indicating at a weekly level what kind of educational activity would take place. An example of a blueprint can be seen below. The blueprints are designed based on what the programme looks like now and characteristics and good practices of the foreign programmes. In the final phase of this research, the designed blueprints were discussed

with the compared Dutch programmes. A broad group was invited to participate in this discussion, including:

- Director of Education of the faculty or institution to which the programme belongs;
- Programme coordinator/director/manager;
- Programme Committee with representation of both students and lecturers.

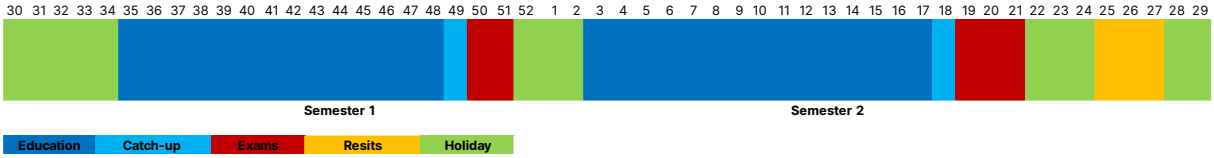

Figure 1: Example of a blueprint

Analytical framework

Workload and study pressure

There are several reasons for a high workload of teachers and students. It is important to note that this depends on many facets. For teachers, these are, for example: the scope of the tasks to be performed and the composition of the range of tasks, the autonomy to organize the work, individual factors such as motivation, competences, physical capacity or private circumstances and the context in which the tasks are performed. The perceived workload for students depends on contextual factors on the one hand and on student-related factors on the other. External factors are, for example, a binding study advice or funding related to study duration. The educational philosophy – for example, problem- or project-based learning – the planning and content of a curriculum or the degree of difficulty can also create pressure, without a student having much influence on it. In addition, there are personal factors that influence the study pressure experienced, such as personal ambition and available and required financial resources. It is also important to note that ***workload is a personal experience***: what one person experiences as (too) high, another finds manageable.

Knobs to turn

As described above, work and study pressure depend on (a combination of) many different factors. This is important for a good contextualisation of our studies: ***the structure of the academic year is 'only' one of the many factors that influence the work and study pressure of academics and students.*** We do not want to trivialize the 'academic year' factor, but we do want to put it in perspective. A smarter year may provide part of the solution, but not the entirety of it. Based on our research, we have formulated three knobs that can be turned to organize the academic year in a smarter way.

<u>Intensity of education-related activities</u>

The intensity of the education-related activities focuses on the size and timing of educational activities. The following questions are relevant in this regard:

- How many weeks a year is education actually offered?
- How many periods does an academic year have (semester/trimester/quartiles)?
- Are courses offered separately or in blocks?
- How many courses/blocks are offered in parallel?
- What is the length and status of holiday (education-free) periods?

Concentration of testing

The following questions arise regarding testing:

- How many test moments are there per year?
- When does testing take place?
- How is testing carried out?
- How many re-sits are offered and when do they take place?

Flexibility of education-related activities

Flexibility mainly concerns things like:

- How large is the elective space for individual students?
- What is the division between contact moments, lab hours/practicals and self-study?
- How much room is there for self-study in relation to the number of contact hours?
- How much variation do programmes offer in the number of ECTS per course?

Conclusions

Figure 2 shows how the compared Dutch programmes compare to the foreign programmes. This clearly shows that Dutch programmes have significantly more teaching weeks, study programmes and (re)examination moments.

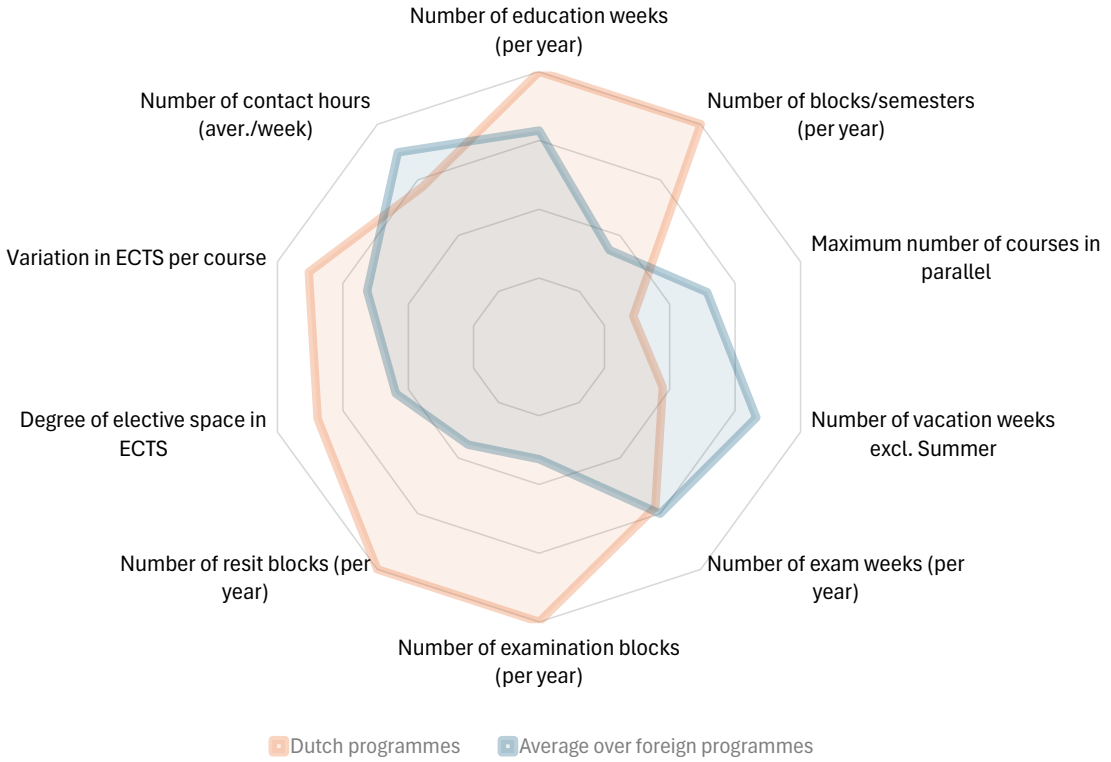

Figure 2: Schematic comparison of the five selected Dutch programmes with the fourteen foreign programmes

Below are the conclusions of this study, divided into general considerations, and conclusions regarding the three knobs that can be turned.

General considerations

- If the academic year is to be organised in a smarter way, then the ball is mainly in the court of the universities themselves.
- Dutch academic years are considerably longer compared to their international equivalents, going to up to as much as twelve weeks of education.
- The study discipline has a lot of influence on the length of the academic year, also internationally.
- Dutch programmes consistently have the most exam moments and re-sit moments.
- The problem of work pressure occurs in every country that we have included in the comparison, and is therefore not specifically a Dutch problem. In addition, it is recognized in each country that the layout and organization of the academic year affects the workload of students and teachers.
- It is virtually impossible to isolate the exact effect of the design of the academic year on work pressure, because work pressure (and stress in a broader sense) is a complex concept that depends on many factors. Based on the available information, we therefore cannot determine with complete certainty if the workload in the Netherlands is higher than in other countries, let alone whether there is a causal relationship between workload and the division of the academic year. Contexts differ too much for this and the necessary data is lacking.

Conclusions regarding the intensification or spreading of educational activities

- Both students and lecturers indicate that shortening the academic year can contribute to reducing workload, provided that the space freed up really remains free.
- Allowing variation in the number of hours per EC is a promising solution.
- Shortening the academic year will probably mean that the content of the curriculum will have to be reduced and sharp choices will have to be made.
- Our comparison shows that a semester structure is the standard in almost all countries. The only country where this isn't the case is the Netherlands.

Conclusions regarding the concentration or spreading out of assessment

- Many Dutch programmes have deliberately chosen an academic year in which assessment is strongly spread out. This has didactic advantages but causes teachers and students to feel that they always have to be switched on.
- The planning of exam moments is crucial for the workload of students in particular. Exams and re-sits immediately ***after*** holidays and during normal teaching weeks cause a large peak workload.
- It is therefore best to schedule re-sits at a time when no other educational activities are taking place, for example at the end of the academic year.

Conclusions regarding the standardisation or flexibilisation of education

- The Dutch programmes have a relatively large amount of electives compared to the foreign universities, which creates a workload and administrative burden for the entire institution.
- A (inter)nationally uniform academic year ensures that exchange between programmes is easier.

Recommendations

Based on the conclusions, we have formulated a number of recommendations. These recommendations focus on study programmes, institutions and the government. The recommendations are general in nature and not specifically focused on the programmes examined. In addition, we make a number of recommendations for follow-up research.

Towards programmes and universities

<u>Intensifying or spreading education</u>

- Reduce the number teaching weeks in the programme, provided that quality standards can continue to be met. Programmes must do this in a learning way that of course maintains constructive alignment within the curriculum.
- Make it clear that experiments with a shorter academic year are not a cost-cutting operation, but an attempt to reduce work pressure.
- Do not expect a shorter academic year or a different division of the academic year to solve all workload problems. After all, workload depends on much more.

- Make sure that when the number of teaching weeks is reduced, the time freed up is actually used to reduce the workload for teachers and is not filled with extra tasks.

Concentrating or spreading out assessment

- In order to reduce the workload, it may be necessary to make choices that are suboptimal from a pedagogical-didactic point of view.
- Programmes must ensure peace and quiet around exam periods so that students can prepare in some peace, and then also recover because by far the largest education-related source of workload and stress for students comes from exams.
- Create extra moments of rest for lecturers and students during the academic year by building in more holiday weeks. The timing of the holidays is crucial: make sure that the holidays are after the exam week during the academic year.

Standardisation or flexibilisation

- Limit the scope for electives within and between programmes to reduce the workload and administrative burden for lecturers and institutions.

Towards the government

- Give universities (extra) leeway to organize their academic year.
- Make use of the bandwidth for the ECTS-norm that is allowed by European legislation.
- The government could play a more active role in the organisation of the Dutch academic year, but should only do so when institutions do not (or cannot) use the available room for experimentation, self-regulation does not lead to the desired results or institutions jointly indicate a need for more government involvement.

1 Introductie

De Jonge Akademie betoogde in 2021 in haar rapport 'Een Slimmer Academisch Jaar' dat het Nederlandse academisch jaar lang en vol is, en dat dit bijdraagt aan de hoge werkdruk. In dit rapport vergelijken we het academisch jaar van Nederlandse opleidingen op systematische wijze met buitenlandse opleidingen. Op basis van deze internationale vergelijking identificeren we keuzes voor opleidingen om hun academisch jaar anders (slimmer) in te richten.

Leeswijzer

In dit hoofdstuk beschrijven we de aanleiding voor het onderzoek en de onderzoeksaanpak. In hoofdstuk 2 presenteren we ons gehanteerde analytisch kader en de opzet van het plan van aanpak. In hoofdstuk 3 staan de resultaten van de internationale vergelijking van hoger onderwijssystemen. In hoofdstuk 4 staan de resultaten van de internationale vergelijking van opleidingen en de herontworpen blauwdrukken. In hoofdstuk 5 presenteren we ten slotte onze conclusies en aanbevelingen.

De werkdruk aan Nederlandse universiteiten is hoog.[5] Vanuit het ministerie van OCW is daarom de afgelopen jaren ingezet op het creëren van 'rust en ruimte'. De Jonge Akademie betoogde in 2021 in haar rapport 'Een Slimmer Academisch Jaar' dat de lengte en indeling van het academisch jaar in Nederland een van de factoren is die bijdraagt aan de hoge werkdruk.[6] Volgens De Jonge Akademie is het academisch jaar aan Nederlandse universiteiten lang en vol; inclusief toetsweken is het jaar gemiddeld negen weken langer dan bij vergelijkbare universiteiten in de EU (+VK). De Jonge Akademie geeft vijf adviezen voor een slimmer academisch jaar:

(1) de onderwijskalender flexibel aan te passen aan de behoeften van verschillende disciplines,
(2) het aantal onderwijsweken te reduceren,
(3) het aantal toetsweken te reduceren,
(4) onderwijsvrije periodes streng te bewaken en
(5) onderwijsvormen te diversifiëren en autonomie van studenten te stimuleren.

De Minister van OCW reageerde positief op het advies van de Jonge Akademie en stelde € 13 miljoen beschikbaar voor het uitvoeren van pilots. Een andere, 'slimmere', indeling van het collegejaar moet studenten, docenten en onderzoekers meer rust en ruimte bieden gedurende het studiejaar.[7]

[5] Nederlandse Arbeidsinspectie (2024). Arbo in bedrijf special: Psychosociale arbeidsbelasting universiteiten.

[6] De Jonge Akademie (2021). Een slimmer academisch jaar

[7] Meer ademruimte voor studenten, docenten en onderzoekers: veel belangstelling voor slimmer inrichten van het collegejaar | Nieuwsbericht | Rijksoverheid.nl

Het ministerie van OCW wenst, in aanvulling op de ervaringen die worden opgedaan in de pilots, een diepgaandere analyse van het academisch jaar elders in Europa bij vergelijkbare universiteiten en de impact hiervan op onder andere de studie- en werkdruk. Deze analyse is uitgevoerd door een consortium van Dialogic, Oberon en CHEPS.

Dit onderzoek moet meer inzicht geven in wat Nederlandse universiteiten kunnen leren van andere Europese universiteiten als het gaat om het creëren van meer rust en ruimte in het collegejaar. Hierbij wil het ministerie verkennen of en hoe het collegejaar in Nederland in lijn kan worden gebracht met het internationale collegejaar. De focus ligt hierbij op de ***universitaire bachelor***. De ***hoofdvraag*** bestaat uit de volgende twee onderdelen:

3. Op welke wijze richten vergelijkbare Europese universiteiten hun collegejaar op opleidingsniveau in?
4. Wat kan het Nederlandse hoger onderwijs hiervan leren zowel qua regelgeving als praktische uitvoering?

Het onderzoek behandelt deze vragen middels drie aspecten:

1. ***Inzicht in verschillen*** tussen Nederlandse en buitenlandse opleidingen hoeverre die in uitkomsten (onderwijskwaliteit, studiesucces, arbeidsmarktpositie, etc.) vergelijkbaar zijn.
2. Een ***mogelijk (her)ontwerp*** van bacheloropleidingen. Concreet wordt dit uitgewerkt in een aantal blauwdrukken (waarin opties om het collegejaar slimmer in te richten worden uitgewerkt) van opleidingen op internationale leest geschoeid die tot meer rust en ruimte kunnen leiden in het Nederlandse hoger onderwijs.
3. Een analyse van de knelpunten die de ***implementatie*** hiervan in Nederland in de weg staan en aanbevelingen om de knelpunten te adresseren.

Het onderzoek is geoperationaliseerd aan de hand van onderzoeksvragen met betrekking op jaarplanningen, ECTS, mogelijkheden voor (her)ontwerp en analyse van knelpunten voor implementatie. De onderzoeksvragen zijn uitgewerkt in Bijlage 1.

2 Analytisch kader en onderzoeksmethode

2.1 Analytisch kader

De Jonge Akademie is van oordeel dat het Nederlands academisch jaar uitzonderlijk lang is. De academische kalender zou weinig rustmomenten kennen en problemen veroorzaken voor docenten en studenten, zoals werk- en studiedruk. De Jonge Akademie staaft zijn observatie door te wijzen naar een aantal buitenlandse universiteiten waar de academische jaarkalender meer rustpunten voor docent en student zou kennen.

De werkhypothese in ons onderzoek vloeit direct voort uit de observatie van de Jonge Akademie en luidt dat het 'slimmer' inrichten van het academisch onderwijsjaar de werk- en studiedruk van academici respectievelijk studenten vermindert. Als de onderwijsdruk kan worden verlaagd door het academisch jaar slimmer in te richten dan zou voor academici de werkdruk worden verlaagd dan wel meer tijd beschikbaar komen voor andere taken zoals onderzoek en maatschappelijke dienstverlening. Voor studenten zou meer ruimte ontstaan voor verdieping en reflectie of bijdragen aan groter studentenwelzijn.

In het onderstaande besteden we eerst aandacht aan de relatie tussen de inrichting van de academische onderwijskalender en werk- en studiedruk. Een globale scanning van de literatuur maakt duidelijk dat er veel (onderwijskundig) onderzoek is verricht naar de mogelijkheden om het onderwijs te verbeteren, ook wat betreft werk- en studiedruk. De bespreking van werk- en studiedruk in dit hoofdstuk geeft een eerste indruk. We sluiten de beschrijving van het analytisch kader af met een overzicht van de aangrijpingspunten voor het 'slimmer' inrichten van et academisch jaar.

2.1.1 Werkdruk in het hoger onderwijs

Er is sprake van werkdruk als de balans tussen werkbelasting en belastbaarheid verstoord raakt.[8] Het is de combinatie van veel moeten doen en niet genoeg tijd hebben. Het is genoegzaam bekend dat de werkdruk van academici in het Nederlandse wetenschappelijk onderwijs door verschillende partijen als (te) hoog wordt gezien en dat er initiatieven zijn genomen deze werkdruk te verlagen. In hun meest recente strategische plannen wijzen veel instellingen op de (te) hoge werkdruk en kondigen maateregelen aan.[9] Ook in de strategische agenda van toenmalig minister Dijkgraaf wordt expliciet aangegeven de werkdruk van docenten en

[8] Moore, H.L., H. van Mierlo, M. van Woerkom en A.B. Bakker (2021) Regeldruk in relatie tot werkdruk in het hoger onderwijs, Rotterdam. [www.nro.nl]

[9] Kemman, M., H. de Boer, A. Wester, F. Kaiser en W. Sahebali (2024) Inhoud van instellingsplannen hoger onderwijsinstellingen, Utrecht: Dialogic.

onderzoekers te willen verlagen onder andere door meer investeringen en terugdringen van bureaucratische lasten.[10]

Een analyse uit 2020 van de Universiteiten Nederland laat zien dat bijna twee-derde van de 2675 respondenten in de wetenschap aangeeft dat de ervaren werkdruk (zeer) hoog is.[11] Bij het wetenschappelijk personeel is dit percentage zelfs 72% (N=1522). De ervaren werkdruk is het hoogst in de leeftijdscategorie 45-54 jaar. Aanhoudende, hoge werkdruk heeft nadelige gevolgen voor individu, organisatie en samenleving. Afnemende motivatie en betrokkenheid, burnouts, en verhoogde kans op vertrek zetten de (kwaliteit van) het onderwijs onder druk.

Er zijn verschillende redenen voor een hoge werkdruk. In de eerste plaats de inhoud van het werk. Hierbij is te denken aan de omvang van de te verrichten taken en de samenstelling van het takenpakket (onderwijs, onderzoek, maatschappelijke dienstverlening en bestuurs- en beheerstaken). Deze verschillende taken concurreren met elkaar in termen van tijd en aandacht. Hoe meer divers het takenpakket, hoe eerder de emmer overloopt. In de tweede plaats de ruimte om het werk te organiseren. Autonomie om het werk zelf in te richten is een werkmotiverende factor[12], een gebrek eraan kan leiden tot onbehagen. In de derde plaats zijn individuele factoren als motivatie, competenties, fysieke belastbaarheid of privéomstandigheden van belang op de ervaren werkdruk. ***Werkdruk is een persoonlijke ervaring***: wat de een als (te) hoge werkdruk ervaart, vindt de ander goed te doen.

In de vierde plaats is de context waarin de taken worden uitgevoerd van belang voor de ervaren werkdruk. Hierbij kan worden gedacht aan factoren binnen de eigen organisatie zoals relaties met collega's en leidinggevenden of de heersende organisatiecultuur. Prestatie- en tijdsdruk worden vaak aangedragen als werkdrukverhogende factoren. Ook het gekozen onderwijsconcept kan van invloed zijn op de onderwijswerkdruk. Zo vraagt het gebruik van probleem gestuurd onderwijs of challenge based learning extra inspanningen van docenten, gerelateerd aan het betrekken van de omgeving bij het onderwijs, de ontwikkeling en implementatie van nieuwe toetsingsvormen en het overwinnen van mogelijke weerstanden bij het doorvoeren van nieuwe onderwijsconcepten. Daarnaast zijn er tal van externe factoren van belang zoals het onderwijsvolume (aantal bachelor- en masterstudenten in het wetenschappelijk onderwijs). Dit volume is de afgelopen jaren verder toegenomen. Echter ook het personeelsbestand (wetenschappelijk personeel) is bij universiteiten toegenomen. Per saldo –student-staf ratio– is er in Nederland niet veel veranderd. Ook in het buitenland (de landen waar wij naar kijken) is deze

[10] Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2022). Beleidsbrief hoger onderwijs en wetenschap, Den Haag: 17 juni 2022.

[11] ICTU werkdrukonderzoek: Medewerkers universiteiten ervaren (zeer) veel werkdruk. [www.universiteitenvanneder-land.nl] (bezocht op 03-03-2025)

[12] Gagné, M., & Bhave, D. (2010). Autonomy in the workplace: An essential ingredient to employee engagement and well-being in every culture. In *Human autonomy in cross-cultural context: Perspectives on the psychology of agency, freedom, and well-being* (pp. 163-187). Dordrecht: Springer Netherlands.

ratio weinig veranderd (met uitzondering van Tsjechië waar de student-staf ratio is afgenomen).[13]

Naast de toename van het onderwijsvolume wordt de regeldruk (bureaucratische last) vaak genoemd als een factor die de werkdruk (onnodig) verhoogt. Moore e.a. (2021) geven in hun onderzoek "Regeldruk in relatie tot werkdruk in het hoger onderwijs" aan dat regels vooral lastig worden gevonden omdat ze beslag leggen op toch al schaarse tijd; het probleem zit vaak minder in de regels dan in de druk.

Moore e.a. (2021, p. 11-12) presenteren een gedetailleerde lijst van werkdrukbronnen in het hoger onderwijs. Deze zijn in onderstaande tabel verwoord. Bij deze opsomming plaatsen wij een aantal kanttekeningen. Het gaat om opvattingen van respondenten met verschillende functies van universiteiten *en* hogescholen. Het betreft factoren die van invloed *kunnen* zijn op de werkdruk. Dit zal per universiteit, faculteit, opleiding en functiecategorie verschillen. Er wordt verder geen gewicht aan de verschillende bronnen toegekend.

Het overzicht geeft aan dat een slimmere jaarplanning slechts één van de vele factoren is die van invloed kunnen zijn op de werkdruk. Een aantal factoren is gerelateerd aan de jaarplanning (zoals piekbelasting, zelfmanagement of roostering en tentamenorganisatie) maar veel andere factoren zijn dat niet. Het gaat hier bovendien om factoren die van invloed *kunnen* zijn. De praktijk zal moeten uitwijzen of deze factoren in Nederland aanwezig zijn.

Tabel 1: Bronnen van werkdruk volgens Moore et al. (2021).

Bron	Uitleg
Te veel taken en tijdsdruk	Een disbalans tussen het aantal gealloceerde uren en het aantal uren dat het daadwerkelijk kost om alle taken te voltooien
Multitasking	Veel verschillende taken tegelijkertijd moeten uitvoeren
Overwerken	Door de tijdsdruk extra uren aan werk moeten besteden
Piekbelasting	Een onevenwichtige spreiding van werkzaamheden
Studentenaantallentoename en personeelstekort	Groeiende studentenaantallen, zonder bijbehorende groei van het beschikbare personeel

[13] Bronbestand: Eurostat – studenten per academicus ISCED level 6-8: estat_educ_uoe_perp04, geraadpleegd op 25 03 2025.

Bron	Uitleg
Gebrek aan ondersteuning	Ondersteunende systemen/ diensten/processen die niet goed of niet snel genoeg werken
Systemen, verandering en digitalisering	Doorlooptijden, reorganisaties, of het inzetten van nieuwe systemen
Gebrek aan leiderschap	Gebrek aan ondersteuning en aandacht van leidinggevenden
Onduidelijke verwachtingen en rolonduidelijkheid	Onduidelijkheid over afspraken, taken, functies en verantwoordelijkheden en onverwachte werkzaamheden
Prestatiedruk	De druk om te presteren, afkomstig vanuit zowel de docent als de omgeving
Verantwoordelijkheidsgevoel	Als docent iets goeds willen neerzetten en geen back-up hebben
Gebrek aan (baan)veiligheid	Angst en onzekerheid door tijdelijke aanstellingen en een onveilig of onzeker gevoel hebben over en op het werk
Verantwoording	Externe (bijv. accreditaties) en interne (bijv. cursusevaluaties) kwaliteitszorg en verslaglegging
Administratie en bureaucratie	Taken buiten primaire proces die te maken hebben met formulieren en verslaglegging
Zelfmanagement	Het individuele vermogen om goed om te gaan met de tijd
Lesvoorbereiding en uitvoering, roostering en tentamenorganisatie	Taken in het voorbereiden, verzorgen en vernieuwen van onderwijs
Curriculum aanpassen	Het aanpassen van studiegidsen en curricula

Het ‘standaardtakenpakket’ van een wetenschappelijk personeelslid kent verschillende taken, die normaal gesproken zijn vastgelegd in een aanstelling en in praktijk nader worden ingevuld. In temen van een tijdsbudget zijn deze zaken gerelateerd: meer tijd besteden aan onderwijs betekent minder tijd overhouden voor onderzoek (als wij de totale hoeveelheid werktijd constant houden). Als een slimmere indeling van de academische jaarkalender betekent dat (op gezette tijden) minder tijd aan onderwijs hoeft te worden besteed, dan kan er meer tijd aan andere taken worden besteed, óf hoeft er minder overgewerkt te worden. Als minder onderwijstijd direct wordt omgezet in meer onderzoekstijd dan verandert per saldo de werkdruk niet (al kan de

perceptie anders zijn). Bij een slimmer academisch jaar moet worden aangegeven wat het onderliggende probleem is – verlagen van de werkdruk of herijken van de tijd tussen verschillende taken– en onder welke condities dit gebeurt –zoals met behoud van dezelfde onderwijskwaliteit of bereiken van dezelfde leerdoelen.

Ook de onderwijstijd kan worden opgedeeld in verschillende sub-activiteiten; organisatie en logistiek, voorbereiding van lessen, het geven van les (contacturen), maken en afnemen van tentamen en administratieve handelingen. Niet alle onderwijsactiviteiten worden beïnvloed door de jaarkalender.

2.1.2 Studiedruk in het wetenschappelijk onderwijs

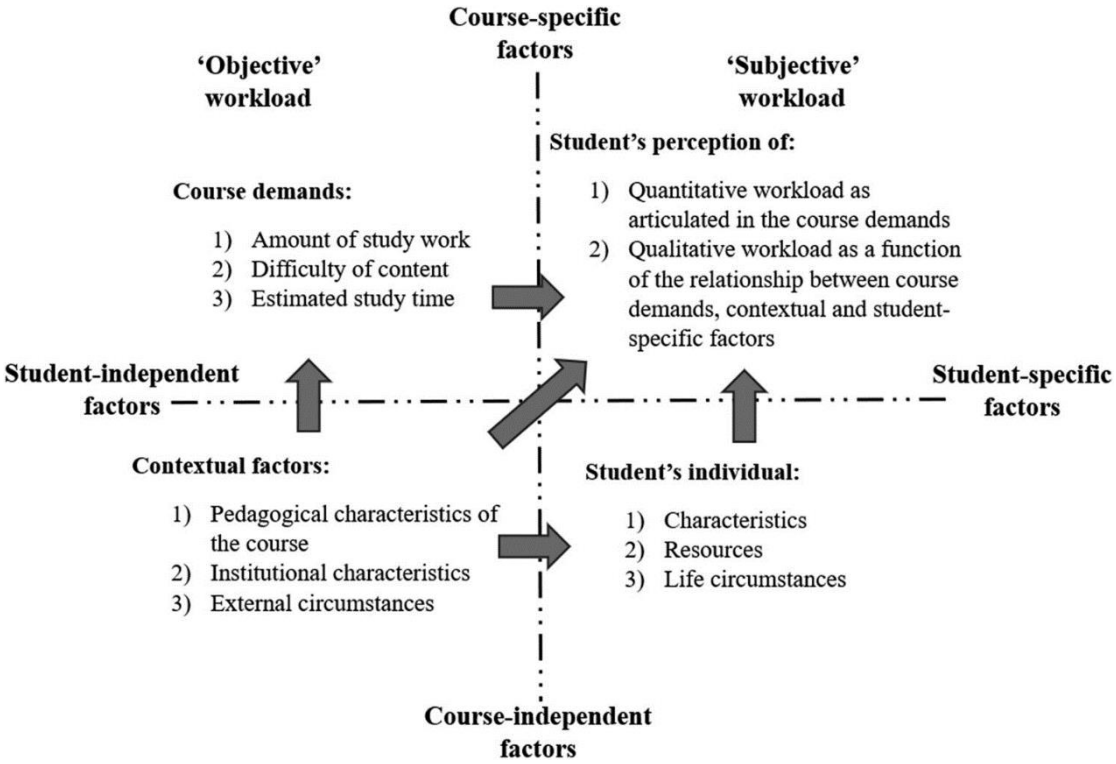
Studielast verwijst naar de hoeveelheid tijd en inspanning die een student zou moeten besteden aan het volgen van een bepaalde opleiding. Deze tijdsbesteding wordt uitgedrukt in studieuren of studiepunten. De tijdsbesteding bestaat uit verschillende onderdelen zoals het voorbereiden en volgen van colleges, deelname aan werkgroepen, maken van opdrachten en tentamens en vervullen van stages. De studielast wordt omschreven in het Onderwijs- en Examenreglement van een universitaire opleiding. De studielast kan zorgen voor studiedruk, wat wij zien als de subjectief ervaren druk van een student om een opleiding of onderdeel ervan te voltooien. Deze druk kan door meerdere zaken worden veroorzaakt (waaronder studielast).

In de onderstaande figuur[14] zijn diverse factoren aangegeven die de studiedruk beïnvloeden. De gepercipieerde studiedruk is enerzijds afhankelijk van contextuele factoren en anderzijds van studentgerelateerde factoren. Externe factoren zijn bijvoorbeeld een bindend studieadvies of bekostiging gerelateerd aan studieduur. Beide leggen een zekere druk op om te presteren. Ook de onderwijsfilosofie –bijvoorbeeld probleem- of projectgestuurd onderwijs–, de planning en inhoud van een curriculum of de moeilijkheidsgraad kunnen zorgen voor druk, zonder dat een student daar veel invloed op heeft. Ook de inrichting van het academisch jaar wordt gezien als een contextuele factor.

Daarnaast zijn er persoonlijke factoren die de ervaren studiedruk beïnvloeden. Persoonlijke ambitie en motivatie (‘al dan geen aanhanger van een zesjesculuur’), privéomstandigheden (eerstegeneratiestudenten kunnen meer druk ervaren om te slagen[15]) en beschikbare en benodigde middelen (een kamer in de Randstad kost meer dan in het oosten des lands). Een aantal van deze factoren is gerelateerd. Het systeem van studiefinanciering kan tot gevolg hebben dat extra financiële middelen ‘moeten’ worden verworven, bijvoorbeeld via een bijbaan.

[14] Impola, J. (2024). European credit transfer and accumulation system as a time-based predictor of student workload. Higher Education Research & Development, 1–14. https://doi.org/10.1080/07294360.2024.2406490

[15] Dialogic (2024). Een serieuze zaak.

Figuur 1: Factoren die studiedruk voor studenten beïnvloeden

2.1.3 Inrichting van het academisch jaar en werk- en studiedruk

Zoals hierboven beschreven zijn werk- en studiedruk afhankelijk van (een samenspel van) veel verschillende factoren. Voor een goede contextualisering van onze studie is dit van belang: ***de inrichting van het academisch jaar is 'slechts' een van de vele factoren die de werk- en studiedruk van academici en studenten beïnvloeden.*** We willen de factor 'academisch jaar' hiermee niet bagatelliseren maar wel in perspectief plaatsen. Een slimmere jaarplanning geeft wellicht een deel van de oplossing, maar niet het hele antwoord. Bovendien moeten we ons afvragen waarop een slimmere jaarplanning een antwoord geeft. Een slimmere jaarplanning, in de zin dat de onderwijslast afneemt, levert alleen drukvermindering op als de 'gewonnen tijd' niet direct wordt besteed aan andere taken (zoals onderzoek of management).

De contexten worden in hoofdstuk 3 beschreven. Hoe de opleidingen binnen die contexten hun academisch jaar hebben ingericht wordt beschreven in hoofdstuk 4. In de volgende paragraaf beschrijven we de aangrijpingspunten die opleidingen theoretisch zouden kunnen gebruiken bij het inrichten en aanpassen van het academisch jaar.

2.1.4 Aangrijpingspunten voor het 'slimmer' inrichten van het academisch jaar; de knoppen

Op basis van fase 1 is een analytisch kader ontworpen dat de basis heeft gevormd voor het ontwerp van de blauwdrukken. Dit kader bestaat uit drie 'primaire knoppen' waarin gedraaid kan worden. In het onderstaande worden die knoppen beschreven.

Intensiteit van onderwijsgerelateerde activiteiten

Bij de intensiteit van de onderwijsgerelateerde activiteiten staat de omvang en de timing van onderwijsactiviteiten centraal. De volgende vragen zijn daarbij relevant:

- Hoeveel weken per jaar wordt daadwerkelijk onderwijs aangeboden?
- Hoeveel periodes kent een studiejaar (semester/ trimester/ kwartielen)?
- Worden vakken apart of in blokken aangeboden?
- Hoeveel vakken/blokken worden parallel aangeboden?
- Wat is de verdeling tussen contactmomenten, lab-uren/practica en zelfstudie?
- Wat is de lengte en status van vakantie (onderwijsvrije) periodes?

Concentratie van toetsing

Bij toetsing spelen de volgende vragen:

- Hoeveel toetsmomenten zijn er per vak?
- Wanneer vindt de toetsing plaats?
- Op welke wijze wordt getoetst?
- Hoeveel herkansingen worden aangeboden en wanneer vinden die plaats?

Flexibiliteit van onderwijsgerelateerde activiteiten

Bij flexibiliteit gaat het vooral om zaken als:

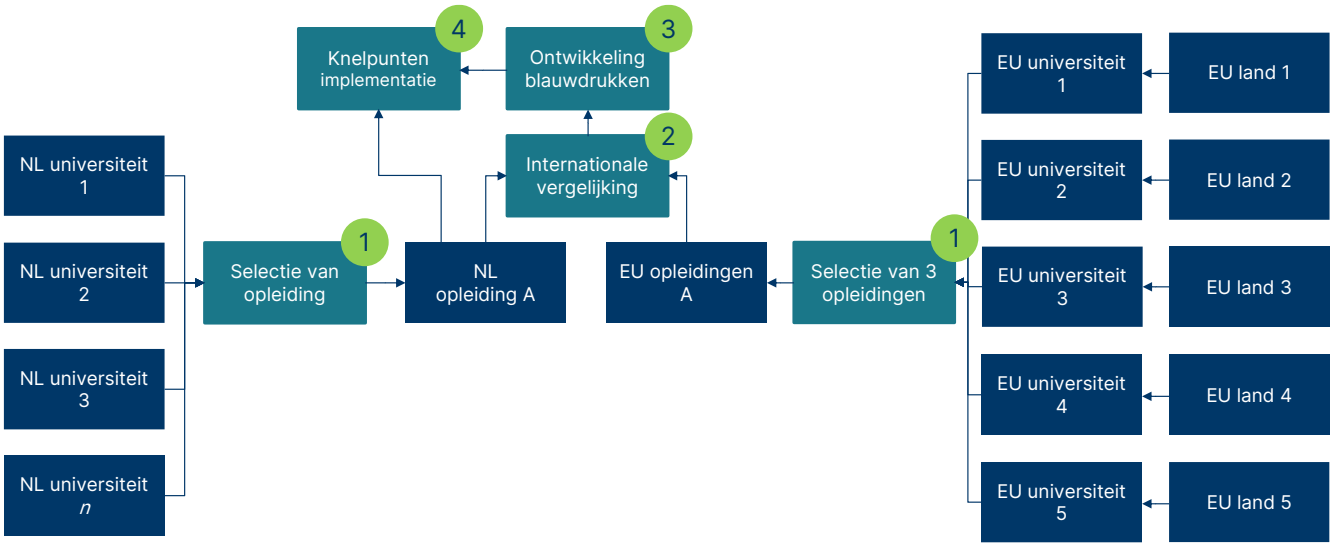
- Hoe groot is de keuzeruimte voor individuele studenten?
- Hoeveel ruimte is er voor zelfstudie in verhouding tot het aantal contacturen?
- Hoeveel variatie bieden opleidingen aan in het aantal ECTS per vak?

2.2 Algemene opzet plan van aanpak

In dit onderzoek is een vergelijking uitgevoerd van Nederlandse opleidingen met hun buitenlandse equivalenten. De uitkomsten van deze vergelijking zijn gebruikt voor blauwdrukken, welke zijn getoetst op knelpunten en haalbaarheid. Dit leent zich voor een trapsgewijze aanpak in meerdere fasen, te weten:

1. Selectie van opleidingen in Nederland en buitenland;
2. Internationale vergelijking van studiejaren;
3. Mogelijk herontwerp van het Nederlandse studiejaar;
4. Analyse van knelpunten voor herontwerp en aanbevelingen voor adressering.

Deze aanpak gehanteerd is grafisch weergegeven in Figuur 2.

Figuur 2: Overzicht van de onderzoeksopzet met daarin genummerd de vier fasen

2.2.1 Fase 1: selectie van te vergelijken opleidingen

Om tot een goede selectie van opleidingen, universiteiten en landen te komen zijn we het onderzoek begonnen met een drietal verkennende interviews met:

- De auteurs van het rapport van de Jonge Akademie;
- Penvoerders van de pilots Slimmer collegejaar (Erasmus Universiteit Rotterdam en de Universiteit van Amsterdam);
- Bestuurders van het ISO en de LSVb.

Naar aanleiding van deze gesprekken merken we op dat er verschillen zijn tussen opleidingen aan Nederlandse universiteiten wat betreft de inrichting van het academisch jaar. Zo varieert het aantal onderwijsweken in Nederland van 26,5 tot 35 weken en het aantal tentamenweken van 4 tot9.[16] In de eerste fase hebben we daarom een selectie gemaakt van vijf Nederlandse opleidingen. In Bijlage 2 verantwoorden we de selectie van Nederlandse opleidingen. De belangrijkste criteria zijn de spreiding over domeinen (alfa, bèta, gamma, technisch, medisch), universiteiten en locaties (Randstad/regio). De te selecteren opleidingen en universiteiten

[16] De Jonge Akademie (2021). *Een Slimmer Academisch Jaar.*

moesten zo goed mogelijk vergelijkbaar zijn met buitenlandse opleidingen. In Bijlage 3 verantwoorden we de selectie van buitenlandse opleidingen.

Voor de internationale vergelijking hebben we vijf Europese landen met een (enigszins) vergelijkbaar ho-systeem gekozen (voor een gedetailleerd overzicht van de criteria die daarbij zijn gebruikt verwijzen we zoals gezegd naar bijlage 3). Uit elk land hebben we vervolgens één universiteit gekozen die vergelijkbaar is in onderwijskwaliteit met Nederlandse universiteiten en minimaal één van de geselecteerde opleidingen aanbiedt. Uit de vijf Europese universiteiten hebben we telkens drie opleidingen geselecteerd die een korter academisch jaar hebben. We hebben voor alle opleidingen de vergelijking gebaseerd op het 2e studiejaar omdat dit jaar het minst wordt beïnvloed door land specifieke kenmerken rondom de instroom en uitstroom aan de universiteit.

Concreet zijn de volgende opleidingen en instellingen geselecteerd in onze internationale vergelijking.

Tabel 2: Overzicht van geselecteerde instellingen en opleidingen voor de internationale vergelijking

	Geschiedenis	Scheikunde	Psychologie	Elektrotechniek	Biomedische wetenschappen
Nederland	**Radboud Universiteit**	**Universiteit Utrecht**	**Universiteit van Amsterdam**	**Universiteit Twente**	**Universiteit Maastricht**
België (Vlaanderen) Universiteit Gent	✓	✓	✓		✓
Denemarken Aarhus University		✓	✓	✓	
Ierland University College Cork	✓		✓	✓	✓
Noorwegen University of Oslo	✓			✓	✓
Tsjechië Charles University		✓			

2.2.2 Fase 2: vergelijking tussen geselecteerde opleidingen

We hanteerden in dit onderzoek een *mixed methods* onderzoeksopzet, waarbij gebruik is gemaakt van zowel kwalitatieve als kwantitatieve onderzoeksmethoden. Om de vergelijkbaarheid van opleidingen in Nederland en buitenland te controleren, hebben we gebruik gemaakt van

(*kwantitatieve) databronnen* die inzicht geven in de kenmerken en uitkomsten van de opleidingen. Geraadpleegde bronnen zijn: studiegidsen, studiehandleidingen, visitatierapporten, opleidingsevaluaties, studenten- en alumnionderzoek, academische kalenders en roosters. Daarnaast hebben we, mits beschikbaar, tevredenheidsonderzoeken over de werkdruk van studenten en docenten bestudeerd. Ook hebben we van de geselecteerde landen we nationale wetgeving over het hoger onderwijs en de inrichting van het studiejaar onderzocht.

De ervaringen binnen de opleidingen en de verwachtingen ten aanzien van knelpunten en mitigerende mogelijkheden zijn opgehaald door *kwalitatieve interviews* met de geselecteerde opleidingen. Daarnaast hebben we met beleidsmedewerkers op nationaal niveau gesprekken gevoerd om externe factoren van het studiejaar in beeld te krijgen. Zie de bijlage voor een overzicht van de respondenten.

Op basis van deze databronnen zijn alle geselecteerde opleidingen vergeleken op de volgende dimensies:

Inhoud van de opleiding

- Leerdoelen/eindtermen
    - De leerdoelen en eindtermen van opleidingen kunnen sterk verschillen. In de internationale vergelijking kijken we naar opleidingen met zoveel mogelijk vergelijkbare leerdoelen of specialisaties. We bestuderen in grote lijnen de inhoud van de vakken.
- Omvang en inhoud van de lesstof
    - Hierbij kijken we naar het aantal ECTS van de opleiding en de tijdsinvestering per EC in aantal uren.

Organisatie van de opleiding

- De planning en organisatie van het studiejaar
    - Hierbij kijken wij naar de indeling in semesters of blokken, onderwijseenheden, onderwijsperiodes, onderwijsvrijeperiodes, (her)tentamenperiodes, stageperiode en de afstudeerperiode.
- Onderwijsinzet in weken/uren ((piek)belasting voor student en docent)
    - Voor de piekbelasting van docenten kijken wij o.a. naar de nakijktermijnen. Voor de piekbelasting van studenten richten wij onze aandacht op het moment van deadlines, tentamenweken en herkansingen.
- Vorm van onderwijs
    - Hierbij richten wij ons op de hoeveel contacturen een student heeft en hoe de contacturen zijn verdeeld over hoorcolleges, werkcollege/practicum en projectonderwijs. Ook kijken wij naar de balans tussen zelfstudie en geroosterd onderwijs.
- Aard en aantal toetsen (vorm van toetsing) inclusief herkansingen

    - Hier maken wij een onderscheid in een examen, tentamen, individuele opdracht en groepsopdracht. Voor tentamens wordt ook gekeken naar het type toets, bijvoorbeeld multiple choice, open vragen of essay.
- Taakdifferentiatie
    - We kijken naar de inzet of verdeling van tijd van docenten en onderzoekers over onderwijs, onderzoek en valorisatie.
- Interfacultaire en interinstitutionele samenwerking (inter-/transdisciplinair)
    - We onderzoeken wat de mate van samenwerking is tussen faculteiten en instellingen bij de verschillende opleidingen.

Resultaat van de opleiding

- De ervaren studiedruk
    - We onderzoeken welke mate van studiedruk studenten ervaren en of deze tussen opleidingen verschilt.
- Studierendement
    - Om zicht te krijgen op studiesucces kijken we onder andere naar de uitvalpercentages van studenten en het aantal studenten dat nominaal afstudeert. Ook is waar mogelijk het aantal behaalde ECTS per student per studiejaar meegenomen worden.
- Studiesucces in vervolgopleiding
    - We kijken wat er bekend is over het studiesucces van studenten die de bacheloropleiding hebben afgerond. Bijvoorbeeld hoeveel procent een vervolgopleiding (master) gaat doen en de vervolgopleiding succesvol afrondt.
- Arbeidsmarktpositie
    - Op basis van alumnionderzoeken bestuderen we wat er bekend is over de arbeidsmarktperspectieven van alumni. Hierbij kan gedacht worden aan het niveau en salaris van de eerste baan en de tijd tussen afstuderen en de eerste baan. Aangezien een aanzienlijk deel van de studenten na het afronden van de opleiding een vervolgopleiding doet (master) is het de vraag in hoeverre deze gegevens iets zeggen over de arbeidsmarktpositie van de bachelor. Daarom wordt er bij de gegevens over de arbeidsmarktpositie vooral gekeken of er geen bijzonderheden zijn (bijvoorbeeld als een groot deel van de studenten na afstuderen niet op bachelor of masterniveau werkzaam is).
- Beoordeling van de opleiding
    - Hierbij kijken wij naar de beoordeling van opleidingen in accreditatierapporten en wat eventuele ontwikkelpunten zijn.
- Toegankelijkheid en selectiecriteria
    - We kijken wat de selectiecriteria zijn om met de opleiding de starten. Bijvoorbeeld of de opleiding eisen stelt aan de examencijfers van studiekiezers of bijvoorbeeld numerus fixus heeft.
- Vooropleiding en startniveau van studenten

- We onderzoeken met welke vooropleiding de student toelaatbaar is voor de buitenlandse opleiding en of het niveau van deze vooropleiding overeenkomt met het startniveau van Nederlandse studenten.

2.2.3 Fase 3: ontwerp blauwdrukken

Op basis van de input en inzichten uit fase 2 is per type opleiding een synthese gemaakt. Deze synthese is uitgesplitst over tien kwantitatieve indicatoren die samenhangen met structuurkeuzes van het onderwijs. Aan de hand van deze indicatoren zijn per opleiding spidercharts gegenereerd, waarmee in een oogopslag verschillen tussen de Nederlandse en buitenlandse opleidingen zichtbaar worden.

Verder zijn op basis van de internationale vergelijking voor iedere Nederlandse opleiding twee blauwdrukken gemaakt waarbij het doel was om de werk- en studiedruk te minimaliseren. De twee blauwdrukken zijn onderverdeeld in een radicalere variant, waarbij de huidige structuur van de opleiding is losgelaten, en een minder radicale variant, waarbij de lessen uit de internationale vergelijking zijn verwerkt in de huidige structuur van de opleiding. Samen met de spidercharts worden de blauwdrukken in Hoofdstuk 4 gepresenteerd.

2.2.4 Fase 4: analyse plussen en minnen in implementatie

In de laatste fase van dit onderzoek zijn de ontworpen blauwdrukken voorgelegd aan de vergeleken Nederlandse opleidingen in een interview. Hiervoor is een breed gezelschap bij elk van de vijf opleidingen uitgenodigd, bestaande uit:

- Directeur onderwijs van de faculteit of instelling waar de opleiding onder valt;
- Opleidingscoördinator/-directeur/-manager;
- Opleidingscommissie met vertegenwoordiging van studenten en docenten.

Door agendatechnische redenen zijn sommige gesprekken in meerdere rondes gehouden, waardoor in deze fase in totaal acht interviews gehouden zijn.

3 De uitkomsten van de internationale vergelijking van hoger onderwijssystemen als context voor het slimmer inrichten van het academisch jaar

In dit hoofdstuk zetten wij de nationale wet- en regelgeving uit zes landen op een rij wat betreft de inrichting van de academische kalender voor universiteiten. Wie bepaalt de academische kalender? Welke regels en richtlijnen bestaan er op nationaal niveau? Dit zou een eerste verklaring kunnen bieden waarom academische kalenders van universiteiten uit verschillende landen van elkaar verschillen. Een uitgebreide beschrijving is te vinden in Bijlage 4

3.1 Vrijheidsgraden van buitenlandse universiteiten voor de inrichting van het academisch jaar

In de geselecteerde landen – Ierland, Noorwegen, Portugal, Denemarken, Tsjechië en België (Vlaanderen) – kijken wij naar de verdeling van de verantwoordelijkheden bij de inrichting van de academische kalender. Voor een uitgebreide beschrijving per land verwijzen wij naar de bijlage. Het algemene beeld is tamelijk eenduidig.

In alle landen wordt aan de universiteiten veel ruimte gegeven om deze kalender te bepalen. Zij kunnen dit doen met inachtneming van algemene regels en richtlijnen van de wetgever. Deze nationale regels schrijven de duur van een academisch jaar voor. In de meeste landen is dit één jaar waarbij begin- en einddatum worden vermeld. Noorwegen vormt de uitzondering. Daar stelt de wet dat een academisch jaar doorgaans tien maanden bestrijkt. De nationale regels voor het academisch jaar komen voort uit het Bologna-proces: een cursusjaar dient te bestaan uit 60 ECTS en dit wordt in verschillende landen gekoppeld aan de (jaarlijkse) studielast (normuren). *In Nederland is de studielast wettelijk vastgelegd op 1680 uur per jaar* (WHW, art. 7.4, lid 1). Zie ook onderstaande paragraaf 'ECTS'). De opleiding dient zo te worden ingericht dat een student in staat moet zijn de benodigde studiepunten te behalen ('studeerbaarheid', WHW, art. 7.4, lid 2)).

Ander parameters die in nationale regelgeving in een aantal landen terug te vinden zijn betreffen de globale indeling –zoals een semestersysteem– en het verplicht respecteren van vakanties en nationale feestdagen. Ook zijn er in bepaalde landen regels over tijdstippen waarop tentamens worden afgenomen (bijvoorbeeld in Vlaanderen). Ook is het in een aantal landen verplicht om de organisatie van het onderwijs (jaarplanning) tijdig publiekelijk kenbaar te maken (bijvoorbeeld in Noorwegen).

3.2 ECTS

In alle landen worden de Europese Bologna-standaarden gevolgd waarin staat dat een cursusjaar bestaat uit 60 ECTS. ECTS worden op hun beurt uitgedrukt in studie-uren per jaar of in uren per ECTS. Hier zijn verschillen waar te nemen tussen de landen en dit heeft zijn weerslag op de inrichting van de academische kalender (in het aantal in te roosteren uren/weken en daarmee de lengte van het onderwijsjaar).

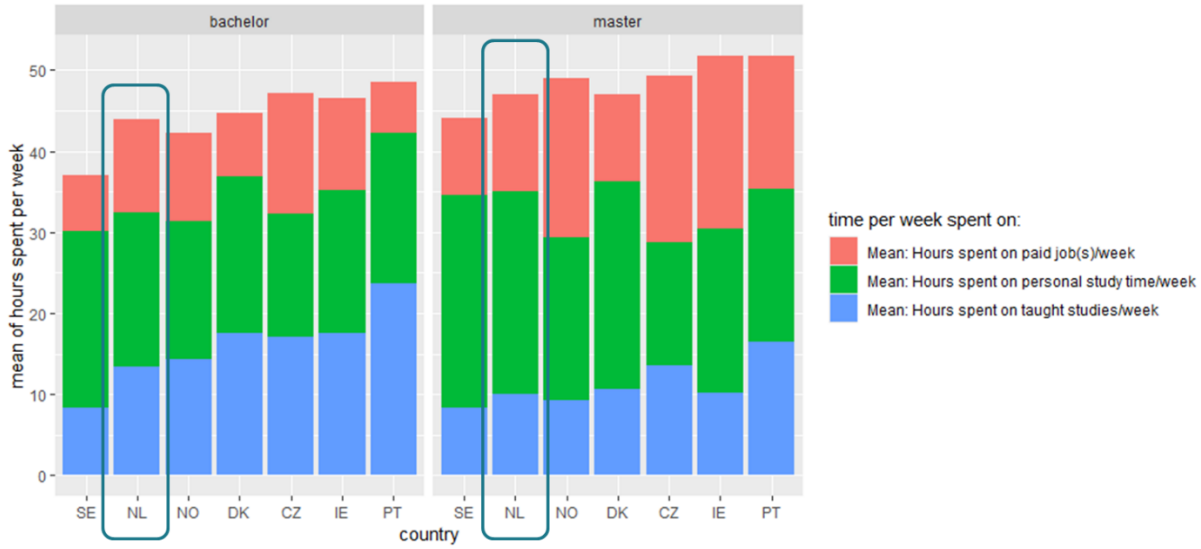
In Europa varieert het aantal studie-uren per jaar van 1500 tot 1800 uur per cursusjaar met als gevolg dat 1 ECTS varieert van 25 tot 30 uur. Uitgaande van een 40-uur studie/werkweek betekent dit dat het minimaal aantal in te roosteren weken varieert van 37,5 tot 45 weken – een maximaal verschil van 7,5 week. Het aantal studie-uren per ECTS maakt op papier dus uit. Nederland zit 'aan de bovenkant' met 1680 uur op jaarbasis (28 uur per ECTS), wat neerkomt op 42 in te roosteren weken. Vergeleken met de geselecteerde landen zien we met vijf landen een verschil van twee tot ruim vier weken (Tabel 3).

Tabel 3: Overzicht van ECTS, omvang studiejaar en werkweken

	Uur per ECTS	Studieduur per jaar in uren	Weken (bij 40 uur per week)
België (Vlaanderen)	25 - 30	1500 - 1800	37,5 - 45
Denemarken	28	1680	42
Nederland	28	1680	42
Portugal	28	1680	42
Noorwegen	26,7	1600	40
Ierland	25	1500	37,5
Tsjechië	26	1560	39
Zweden	26,7	1600	40
Italië	25	1500	37,5

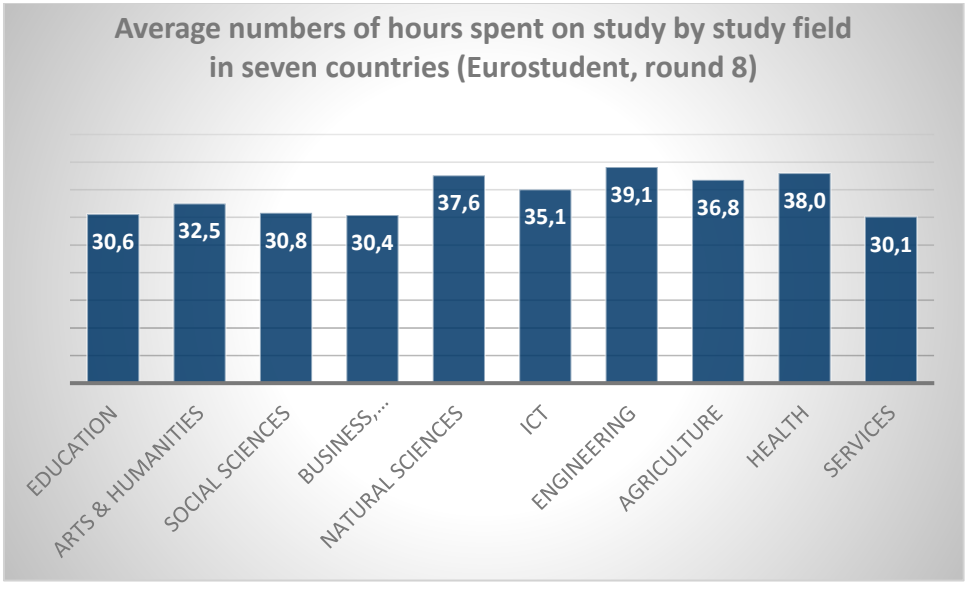
Het gaat in Tabel 3 om een cijfermatige exercitie. De praktijk is anders. De werkelijke studieduur wijkt af van de genormeerde uren. In figuur 3 staat aangegeven hoe bachelor en masterstudenten in verschillende landen hun tijd besteden. Bachelor-studenten in deze zeven landen spenderen gemiddeld ruim 34 uur per week aan hun studie. Nederlandse bachelors spenderen gemiddeld 32.5 per week aan hun studie; in Ierland, Denemarken en vooral Portugal ligt dit gemiddelde flink hoger. Bij de masteropleidingen liggen de verhoudingen iets anders.

Gemiddeld wordt er bijna 33 uur per week gestudeerd. Nederlandse masterstudenten studeren gemiddeld 35 uur per week.

Figuur 3: Tijdsbesteding van studenten in zeven landen (bron: Eurostudent Round 8)

In Tabel 3 –waar de normuren zijn aangegeven– wordt geen recht gedaan aan allerlei verschillen tussen opleidingen. Ook in Figuur 3 wordt dit onderscheid niet gemaakt. Maar uit Figuur 4 blijkt dat dergelijke verschillen er wel degelijk zijn. Besteden Business, Administration and Law studenten in de zeven landen gemiddeld iets meer dan 30 uur aan hun studie, in Engineering is dit bijna 40 uur per week.

Figuur 4: Gemiddelde studie-inspanning in uren per week per opleidingsveld (Bron: Eurostudent, Round 8)

Er is dus in veel gevallen een behoorlijk verschil tussen de genormeerde studielast –gedefinieerd als de tijd die studenten aan hun studie zouden moeten besteden– en de daadwerkelijke tijd die zij aan hun studie besteden. Dit betekent dat een eventuele aanpassing van de norm

niet per se leidt tot minder studiedruk. We zien in Figuur 3 bijvoorbeeld dat in Ierland de daadwerkelijke studietijd van bachelor studenten hoger is dan in Nederland terwijl de genormeerde uren in Ierland lager zijn (Tabel 3).

3.3 Universiteiten aan zet

Het is duidelijk dat de inrichting van het academisch jaar in alle landen grotendeels valt binnen de instellingsautonomie. Regulering door de overheid door middel van nationale regelgeving is in alle landen beperkt. Er wordt in de meeste gevallen een (globale) start- en einddatum van het academisch jaar gegeven (12 maanden met uitzondering van Noorwegen) en er wordt een norm voorgeschreven voor studielast. In Nederland is de studielast 60 studiepunten (ECTS) en deze 60 studiepunten is gelijk aan 1680 uren studie (wat neerkomt op 28 uur studie per studiepunt). Over werkdruk of taken van docenten zijn geen wettelijke bepalingen in de nationale wetgeving opgenomen.

De mogelijkheden voor de overheid om de academische kalender te beïnvloeden zijn dan ook beperkt. Weliswaar kunnen nieuwe regels worden overwogen, maar met het oog op het respecteren van de instellingsautonomie –wat ook in het buitenland hoog in het vaandel staat– ligt dit niet voor de hand. Ook regulering van de werkdruk lijkt normaalgesproken voorbehouden aan de instellingen (als werkgever), in overleg met werkgeversorganisaties. Eventueel zou de bestaande regelgeving kunnen worden aangepast door de wettelijke normuren aan te passen, bijvoorbeeld een verlaging van 1680 uur naar 1500 uur of het instellen van een bandbreedte (60 ECTS is gelijk aan minimaal 1500 tot maximaal 1680 uur). Dit zou leiden tot een verlaging van het aantal onderwijsweken (thans genormeerd op 42 weken), maar er zijn geen aanwijzingen dat hiermee de daadwerkelijke studielast omlaaggaat. Dit laatste zal alleen het geval zijn als de lesstof of de leerdoelen worden aangepast. Wordt dezelfde hoeveelheid stof aangeboden of worden de leerdoelen gehandhaafd dan neemt de feitelijke studielast niet af (hetzelfde doen in minder weken). Het geeft docenten wel meer onderwijsvrije weken (adempauze), maar de werkdruk tijdens onderwijsweken neemt toe zolang er geen andere aanpassingen worden gedaan.

Een eerste conclusie is dan ook dat als het academisch jaar slimmer georganiseerd moet worden, ***de universiteiten zelf aan zet zijn***. De universiteiten bepalen grotendeels de inrichting van de academische kalender, zowel in Nederland als elders. Met inachtneming van een beperkt aantal algemene regels richten de universiteiten het academisch jaar in. Zij dienen een opleiding zodanig in te richten dat een student in staat is het aantal genormeerde studiepunten te halen. De universiteiten stemmen de academische kalender van hun opleidingen voor een deel vrijwillig collectief af, maar een echt punt van discussie tussen de universiteiten is dit meestal niet. Het is een agendapunt –als het dat al is– waar weinig belangstelling voor is.

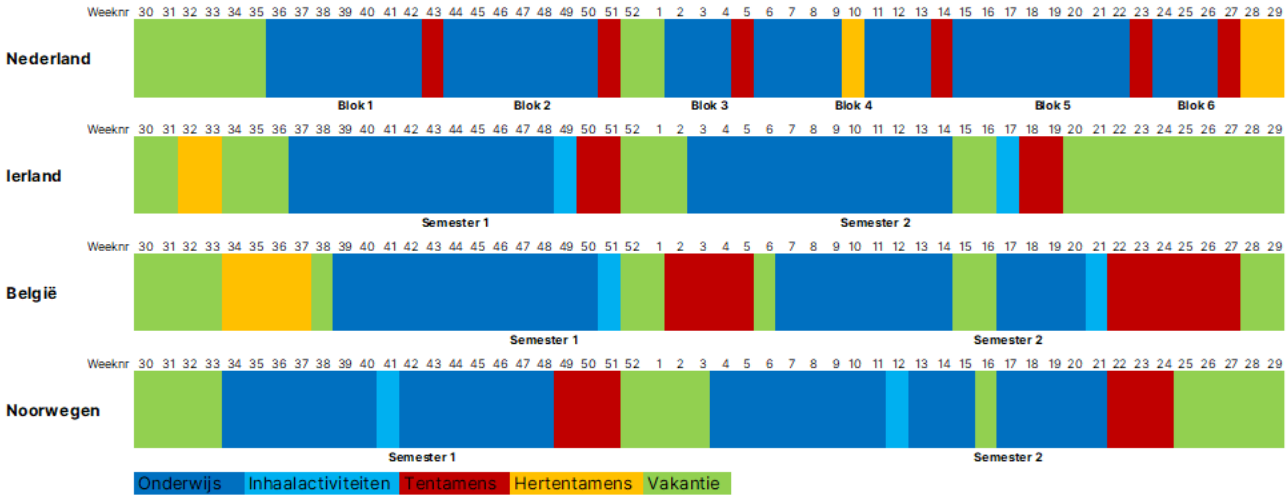
De vervolgvraag is dan ook hoe (buitenlandse) universiteiten dit in de praktijk doen, welke mogelijkheden zij hebben, en welke overwegingen een rol spelen. Deze vragen komen in het volgende hoofdstuk uitgebreid aan de orde.

4 Uitkomsten internationale vergelijking van opleidingen

Dit hoofdstuk presenteert de uitkomsten van de internationale vergelijking van opleidingen volgens de volgende structuur. We bespreken allereerst hoe het collegejaar (in het 2e jaar) voor de Nederlandse opleiding eruitziet, en welke keuzes gemaakt zijn. Dit doen we ook voor de internationale opleidingen. Vervolgens vergelijken we de opleidingen volgens de drie knoppen die hiervoor beschreven zijn. Daarna presenteren we de ontworpen blauwdrukken, en geven we inzicht in de reflecties van opleidingsvertegenwoordigers op de blauwdrukken.

4.1 Biomedische wetenschappen

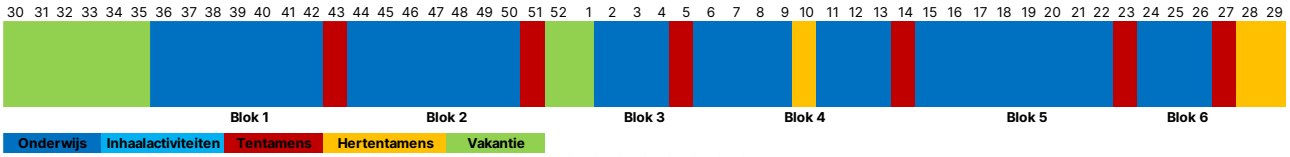
In onderstaande figuur staat een schematisch overzicht van de jaarindelingen van de vergeleken opleidingen Biomedische Wetenschappen. In de rest van deze paragraaf volgt nadere uitleg over hoe de jaarindeling precies tot stand komt en wat de effecten op werk- en studiedruk ervan zijn.

Figuur 5: Schematisch overzicht van de jaarindelingen van de vergeleken opleidingen Biomedische Wetenschappen

4.1.1 Opbouw collegejaar per land

Nederland

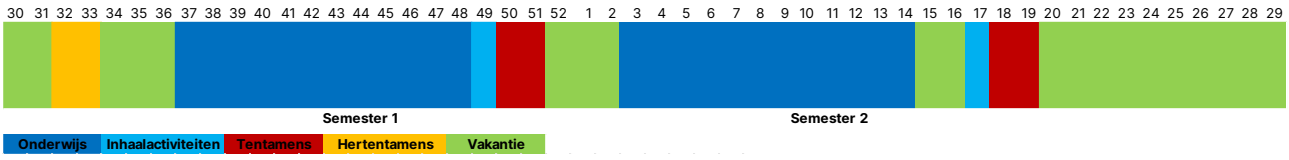
Figuur 6: Schematisch overzicht van de jaarindeling van Biomedische Wetenschappen Universiteit Maastricht

BMW Maastricht hanteert een zes-blokken structuur, waarvan vier blokken van zeven onderwijsweken en twee blokken van drie onderwijsweken. Alle blokken eindigen met een tentamenweek. Er zijn twee herkansingsmomenten: halverwege blok 4 en aan het einde van blok 6. Halverwege blok 4 zijn de herkansingen van blok 1 en 2. Studenten die niet hoeven te herkansen hebben die tijd collegevrij. In elk blok volgen studenten één inhoudelijk vak. De blokken van acht weken (7 onderwijsweken, 1 tentamenweek) bieden volgens de opleidingsdirecteur voldoende tijd voor studenten om zich goed te verdiepen in een onderwerp en passen goed bij de onderwijsmethode die BMW op de Universiteit Maastricht hanteert: *Probleemgestuurd Onderwijs (PGO)*.

PGO houdt in dat studenten in kleine groepen samenwerken om complexe problemen uit de echte wereld op te lossen. Studenten worden in dit type onderwijs gemotiveerd om zelfsturend te leren. Studenten verdiepen zich in een onderwerp door vragen te stellen, informatie te analyseren en gezamenlijk tot oplossingen te komen. In een gewone week hebben de studenten een sessie met hun tutor waarin ze de een casus bespreken en vervolgstappen uitstippelen om dichter tot een oplossing te komen. Gedurende de week werken studenten individueel of samen aan deeltaken en volgen ze colleges waar theoretisch materiaal wordt besproken of practica worden uitgevoerd. Dit type onderwijs beoogt studenten niet alleen vakinhoudelijke kennis bij te brengen, maar ook professionele vaardigheden zoals communiceren, samenwerken en kritisch denken.

Wat opvalt aan de jaarindeling van BMW in Maastricht, is dat het jaar bijzonder lang is, ook in vergelijking met andere Nederlandse opleidingen. Het academische jaar kent 35 onderwijsweken en zes tentamenweken. De herkansingsweken na blok 6 lopen tot de derde week van juli. In Maastricht zorgen de hoeveelheid blokken ook voor een groot aantal tentamenmomenten. Deze tentamenweken zijn relatief kort, omdat studenten in deze periode in principe maar tentamens van één inhoudelijk vak te doen.

Ierland

Figuur 7: Schematisch overzicht van de jaarindeling van Biomedische Wetenschappen University College Cork

De jaarindeling van BMW aan University College Cork volgt een traditioneel semestersysteem. Elk semester bestaat uit twaalf onderwijsweken, één inhaalweek (die vaak wordt gebruikt als zelfstudieweek), en twee tentamenweken (rood). De herkansingen zijn voorafgaand aan het volgende studiejaar. Voor de hertentamens zijn twee weken gereserveerd in augustus. Studenten volgen maximaal zes vakken naast elkaar van elk 5 ECTS. De jaarindeling wordt grotendeels voorgeschreven door het Ierse onderwijssysteem en de instelling.

Belangrijk om te benoemen is dat BMW in Cork een vierjarige opleiding is, waarbij studenten 240 ECTS moeten halen. Volgens de opleidingsdirecteur is een vierjarige studie vrij typisch in Ierland

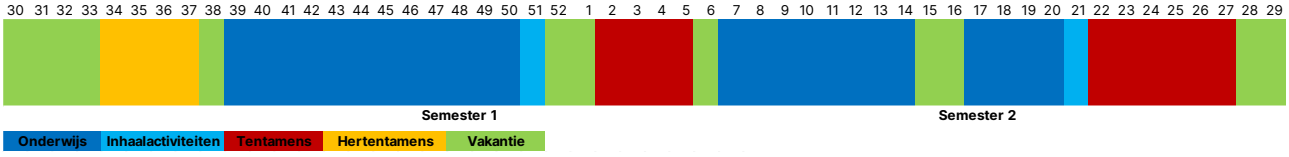
voor medische en technische opleidingen. De keuze hiervoor is voornamelijk gebaseerd op de brede achtergrond die studenten hebben als ze van het voortgezet onderwijs komen. Waar Nederlandse BMW studenten de laatste drie jaar van het voortgezet onderwijs specialiseren in o.a. biologie, is deze specialisatie niet typisch in Ierland. Het extra jaar wordt daarom voornamelijk gebruikt als introductiejaar, waarbij studenten bijgespijkerd worden op onderwerpen zoals biologie, scheikunde, natuurkunde en wiskunde.

Gedurende het academische jaar hebben studenten vijf weken aan vakantie. Dit betreffen drie weken kerstvakantie en twee weken paasvakantie. De kerstvakantie valt direct na de tentamenperiode van semester 1, wat betekent dat studenten niet geacht worden om voorbereidend werk te doen voor tentamens. Docenten hebben echter een wek minder kerstvakantie, omdat zij in deze periode tentamens moeten nakijken en het nieuwe semester moeten voorbereiden. De paasvakantie zit relatief dicht voor een tentamenmoment, waardoor het niet altijd als een volledige vakantie voelt voor studenten die moeten studeren en docenten die tentamens moeten voorbereiden.

Tentaminering valt voornamelijk in de laatste twee weken van een semester. Echter zijn er volgens de opleidingsdirecteur weinig vakken waar het volledige cijfer gebaseerd wordt op het eindtentamen. Typisch wordt 30% van het cijfer bepaald door tussentijdse toetsing en practica en telt het eindtentamen voor 70%. De ervaring van de faculteit is dat continue beoordeling de piekbelasting bij studenten verlaagt.

Het aantal contacturen per week varieert tussen de 20 en 35 uur per periode, volgens de opleidingsdirecteur. Voor elk vak hebben studenten gewoonlijk drie uur aan hoorcolleges en twee uur aan practica per week. De opleidingsdirecteur geeft aan dat de studiedruk over het algemeen overzichtelijk is, maar dat met name de combinatie van studeren en het onderhouden van een bijbaan voor studenten vaak lastig is. De opleidingsdirecteur schat het uitvalspercentage in het eerste jaar op ongeveer 10%. Hierbij moet wel genoemd worden dat een deel van deze uitval te relateren is aan studenten die toegelaten worden bij de geneeskunde opleiding. Zonder deze studenten ligt het uitvalspercentage dichter bij de 5%.

België (Vlaanderen)

Figuur 8: Schematisch overzicht van de jaarindeling van Biomedische Wetenschappen Universiteit Gent

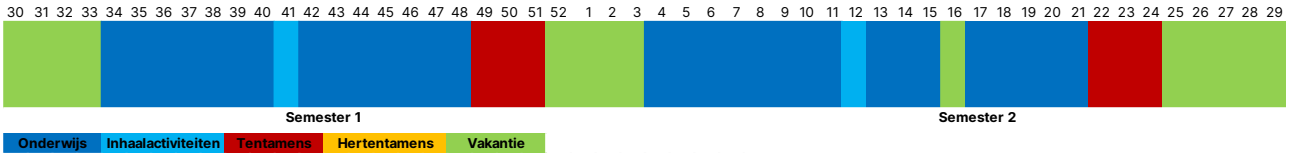
De Jaarindeling van BMW aan de Universiteit Gent werkt met een semesterstructuur, waarbij ieder semester bestaat uit twaalf onderwijsweken gevolgd door een inhaalweek en vier of vijf tentamenweken. Wat opvalt is dat de tentamens direct na de kerstvakantie vallen. Dit komt voornamelijk door het feit dat de Universiteit Gent relatief laat begint met het academische jaar, namelijk in week 39 (laatste week van september). Dit betekent dat er van studenten verwacht wordt dat ze in de vakantie studeren. In het tweede semester zijn de studenten twee weken vrij

met Pasen. Verder vallen de herkansingen in de laatste weken van augustus en de eerste weken van september. In deze periode worden de vakken van semester 1 en 2 herkanst.

Wat verder opvalt is dat de tentamenperiodes relatief lang zijn. Studenten volgen ongeveer vijf of zes vakken naast elkaar en de meeste van deze vakken worden afgesloten met een schriftelijk tentamen. Signalen over een te hoge studiedruk spitsen zich vooral op de aanwezigheid van piekmomenten rond te tentamenperiode, volgens de geïnterviewden. Gent lijkt gekozen te hebben voor het uitspreiden van de tentamens over een langere periode, zeker in vergelijking met bijvoorbeeld Cork. Dit zorgt er wel voor dat het academische jaar langer duurt, terwijl het aantal onderwijsweken gelijk is.

Uit het interview met de opleidingsdirecteur en de curriculummanager lijkt er ook veel druk te liggen bij het onderwijspersoneel. De opleiding is relatief groot, met ongeveer 300 nieuwe eerstejaarsstudenten. Dit zorgt over het algemeen voor veel administratieve druk, nakijkwerk en volle practica gedurende het academische jaar.

Noorwegen

Figuur 9: Schematisch overzicht van de jaarindeling van Biomedische Wetenschappen Universiteit van Oslo

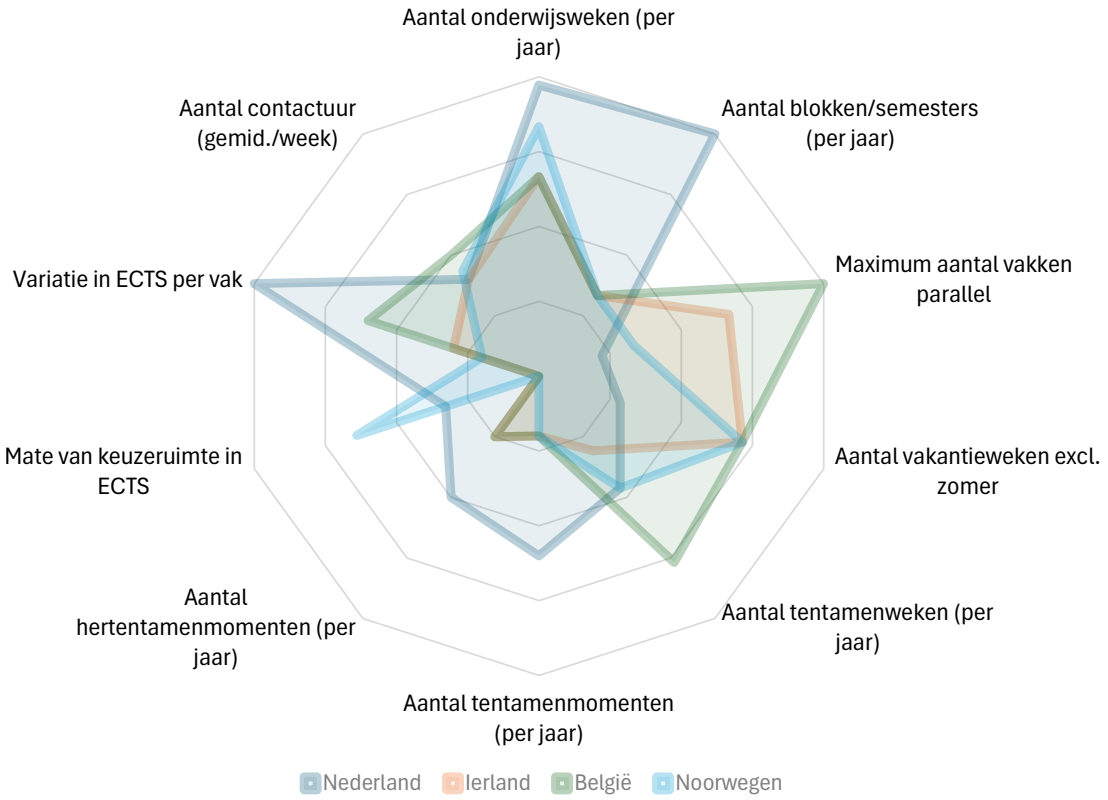
Ook het academische jaar van BMW op Universiteit van Oslo is opgedeeld in twee semesters. Het aantal onderwijsweken is niet geheel gelijk verdeeld over de twee semesters: semester 1 bestaat uit 14 onderwijsweken en semester 2 uit 17 onderwijsweken. De twee semesters eindigen beide met een tentamenperiode van drie weken en bevatten halverwege een onderwijsvrije week waarin stof ingehaald kan worden, mocht dat nodig zijn. Hoewel de semesters qua aantal weken niet volledig in balans zijn, omvatten beide semesters 30 ECTS aan vakken, waarbij er meestal drie vakken van 10 ECTS naast elkaar worden gevolgd.

Wat Noorse opleidingen, waaronder BMW, met name bijzonder maakt, is dat er geen herkansingen worden aangeboden. Studenten moeten het tentamen in één keer halen; anders moeten ze (een deel van) het vak in het volgende jaar opnieuw volgen. Volgens de geïnterviewde vertegenwoordigers van de opleiding vermindert dit systeem de administratieve druk op docenten bij het nakijken. Tegelijkertijd maakt het de tentameninzage extra belangrijk. Studenten nemen deze inzage erg serieus en vragen vaak een herbeoordeling aan, waardoor een tweede examinator het tentamen opnieuw moet bekijken.

Volgens de vertegenwoordigers van de opleiding wordt de studiedruk als hoog ervaren. Hierbij wordt met name gewezen naar de combinatie van studeren en parttime werken. Volgens de respondenten werken Noorse studenten gemiddeld 10 tot 15 uur per week naast hun opleiding om de hoge kosten voor levensonderhoud te financieren (zie ook Figuur 3). Dit, in combinatie met een fulltime opleiding, zorgt voor een hoge druk bij studenten. Volgens de geïnterviewden

is het dan ook niet verrassend dat studenten gemiddeld 45 van de 60 ECTS per jaar halen. Verder is het uitvalpercentage ongeveer 50%. Hier moet wel bij vermeld worden dat er geen formele ingangseis is voor de universiteit in Noorwegen, wat betekent dat alle leerlingen vanuit het voortgezet onderwijs direct kunnen doorstromen naar de universiteit.

4.1.2 Vergelijking tussen landen per opleiding

Figuur 10: Spider chart van de vergelijkingsdimensies voor Biomedische Wetenschappen

Tabel 4: Kwantitatieve data vergelijkingsdimensies voor Biomedische Wetenschappen

	Nederland	Ierland	België (Vlaanderen)	Noorwegen
Aantal onderwijsweken (per jaar)	35	24	24	30
Aantal blokken/semesters (per jaar)	6	2	2	2
Maximumaantal vakken parallel	2	6	9	3
Aantal vakantieweken excl. zomer	2	5	5	5
Aantal tentamenweken (per jaar)	6	4	10	6
Aantal tentamenmomenten (per jaar)	6	2	2	2
Aantal hertentamenmomenten (per jaar)	2	1	1	0

	Nederland	Ierland	België (Vlaanderen)	Noorwegen
Mate van keuzeruimte in ECTS	41	0	0	80
Variatie in ECTS per vak	10	3	6	2
Aantal contactuur (gemid./week)	12	12	15	13

Bovenstaande spider chart geeft een visuele weergave van de verschillen tussen de vier universiteiten op een aantal kernaspecten van het BMW-onderwijsprogramma. Elk punt in de grafiek vertegenwoordigt een specifiek onderwijskenmerk, zoals het aantal onderwijsweken, toetsmomenten en de mate van keuzeruimte. De schaal is genormaliseerd, zodat alle variabelen vergeleken kunnen worden ten opzichte van het maximum binnen de gehele dataset. In de spider vergelijken we dus niet alleen de BMW-opleidingen onderling, maar vergelijken we ook de BMW-opleidingen met de opleidingen van geschiedenis, elektrotechniek, psychologie en scheikunde.

Intensiveren of spreiden van onderwijs

Over het algemeen zien we dat de BMW-opleiding aan de Universiteit Maastricht bijzonder lang is. Met 35 onderwijsweken is het de opleiding met de meeste onderwijsweken in deze vergelijking. Dit valt grotendeels samen met het aantal onderwijsblokken van zes. Waar Cork, Gent en Oslo allemaal werken met een 2-semestersysteem, hanteert de BMW-opleiding in Maastricht een zes blokken structuur Maastricht lijkt dus te kiezen voor het spreiden van het onderwijs. Dit is ook terug te zien in het aantal vakken dat gewoonlijk naast elkaar wordt gevolgd door studenten: in Maastricht volgen studenten één of twee vakken naast elkaar, terwijl er in de andere landen tot wel zes vakken naast elkaar worden gevolgd.

Concentreren of spreiden van toetsing

De BMW-opleiding in Maastricht kent aanzienlijk meer tentamenmomenten dan de buitenlandse opleidingen. Toch blijft de totale hoeveelheid tentamenweken binnen het academische jaar beperkt. Dit hangt grotendeels samen met de blokkenstructuur die Maastricht hanteert. Elk blok wordt afgesloten met een tentamenweek, wat resulteert in zes tentamenmomenten per jaar. Daarentegen werken de buitenlandse opleidingen met een semestermodel, waarbij studenten slechts twee tentamenperiodes hebben, die wel uit meerdere weken bestaan. Tijdens deze periodes maken studenten doorgaans meer tentamens, terwijl in Maastricht per blok meestal slechts één of twee tentamens worden afgenomen. Maastricht lijkt dus gekozen te hebben om toetsing meer te spreiden, terwijl de buitenlandse opleidingen weer concentreren.

Uniformiseren of flexibiliseren van onderwijs

Er zit weinig variatie in het aantal contacturen tussen de verschillende BMW-opleidingen. Maastricht hanteert ongeveer twaalf contacturen per week, net zoals Cork. Oslo faciliteert

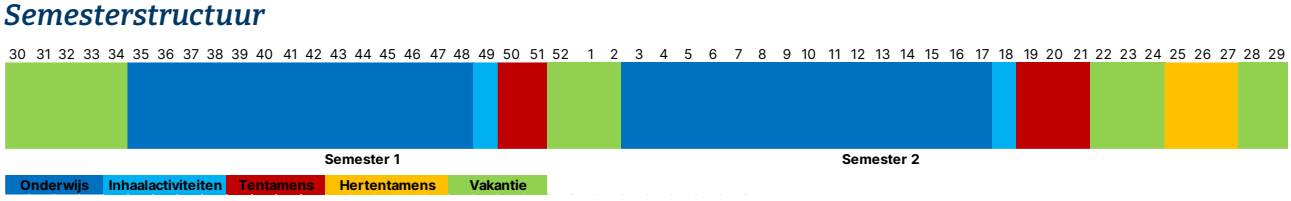
gemiddeld dertien contacturen per week en Gent vijftien. Alle opleidingen hanteren een verhouding van 1:2 tussen contacturen en zelfstudie.

Maastricht heeft, zeker in verhouding met de andere BMW-opleidingen, een grote variatie in het aantal ECTS per vak. Dit is gedeeltelijk te verklaren door het verschil in grootte per blok. Blok 3 en 6 zijn ingestoken als zeer korte blokken, waar studenten dus ook kleinere vakken hebben, meestal van 5 ECTS. De grotere blokken bestaan gewoonlijk uit een groot vak, soms in combinatie met een vak gericht op soft-skills of een combinatie van twee kleinere vakken. Het gevolg is een grote variatie in het aantal ECTS per vak. Bij de buitenlandse opleidingen zien we hoogstens meervouden van 5 ECTS in specifieke gevallen.

BMW in Maastricht kent met 41 ECTS aan keuzeruimte redelijk wat flexibiliteit voor studenten om het curriculum vorm te geven. Oslo kent de meeste keuzeruimte, met 80 ECTS. Met name interessant is dat BMW in Cork en Gent helemaal geen keuzeruimte bieden aan studenten. Het volledige curriculum is daar gestandaardiseerd. Aan de ene zorgt een gestandaardiseerd curriculum voor meer structuur en voorspelbaarheid bij studenten. Echter beperkt het de mogelijkheid voor studenten om het curriculum af te stemmen op persoonlijke interesses.

4.1.3 Herontworpen blauwdruk

Op basis van bovenstaande analyse, hebben we voor de jaarindeling van BMW in Maastricht twee blauwdrukken voor een andere indeling van het collegejaar ontworpen, die de werkdruk van docenten en studenten zouden kunnen verlichten. In onderstaande paragrafen presenteren we deze herontwerpen, de redenering erachter en de reacties erop van studenten, docenten en opleidingscoördinatoren.

Figuur 11: Blauwdruk semesterstructuur Biomedische Wetenschappen

Het eerste ontwerp deelt het academisch jaar op in twee semesters van veertien en vijftien onderwijsweken, waarbij er ook ruimte beschikbaar is voor een inhaalweek aan het einde van het semester. Dit model combineert de twee semesters met twee tentamenperiodes van twee of drie weken Hierdoor hebben studenten één tentamenweek minder per jaar, met toetsmomenten geconcentreerd op slechts twee periodes. In de bovenstaande indeling zijn er gedurende de semesters geen vakanties opgenomen, omdat deze in de originele indeling ook ontbraken. Echter, in het voorleggen van de blauwdruk werd wel aangeven dat een vakantie of onderwijsvrije week tijdens de carnavalsperiode, waar nu herkansingen gepland staan, wel wenselijk is.

De voornaamste rationale achter dit model is om de Nederlandse jaarindeling meer in lijn te brengen met internationale gebruiken. Zo zijn in dit model alle herkansingen gebundeld in één

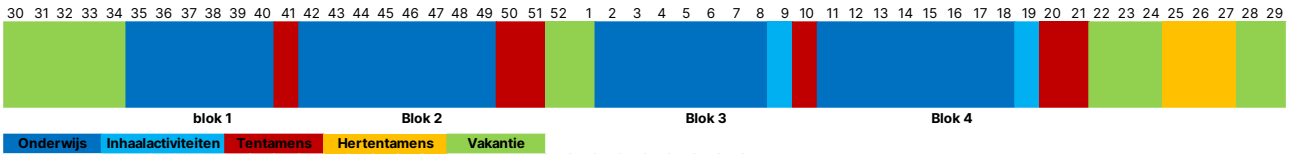
periode voor het nieuwe studiejaar. Een dergelijke herkansingenstructuur is ook niet zonder nadelen, maar is internationaal de norm. In onze dataset van – ook andere – buitenlandse opleidingen zijn herkansingsmomenten door het jaar heen uitzonderlijk. Daarnaast hanteerden alle opleidingen in onze internationale vergelijking een variant van het semestermodel.

Effecten van herontwerp

Tabel 5: Effecten van herontwerp Biomedische wetenschappen

Effect	Plussen	Minnen
Werkdruk voor docenten	• Deze blauwdruk beperkt de hoeveelheid nakijkwerk in de zomervakantie. • Herkansingen buiten de collegeweken om vermindert de werkdruk.	• Een semesterstructuur betekent over het algemeen dat docenten in beide semesters onderwijstaken op zich moeten nemen. Het gevolg is geen periode voor fulltime onderzoek.
Werkdruk voor studenten		• Twee tentamenmomenten verhoogt de piekbelasting bij studenten. • Een herkansingsmoment ver na de tentamens betekent dat studenten weer opnieuw moeten leren.
Instellingsgevolgen (uitvoerbaarheid en gevolgen voor onderwijs(filosofie))	• Studenten geven aan dat er in het huidige curriculum overlap zit tussen vakken. Er is dus ruimte om het aantal onderwijsweken te reduceren.	• Probleemgestuurd onderwijs werkt volgens de docenten en studenten het beste als de hoeveelheid vakken naast elkaar beperkt is. In een semesterstructuur is de mogelijkheid hiervoor beperkt.

Blokkenstructuur

Figuur 12: Blauwdruk blokkenstructuur Biomedische Wetenschappen

Het tweede ontwerp behoudt vier van de zes blokken die BMW in Maastricht momenteel heeft. Hierbij zijn blok 2 en blok 4 iets langer, waardoor er meer ruimte is voor eventuele projectvakken. Verder worden enkele belangrijke uitgangspunten uit de eerdere semester-blauwdruk behouden om de studie- en werkdruk te verminderen. Uiteindelijk komt dit blokkensysteem uit op flink minder onderwijsweken, namelijk op 30 in plaats van het huidige 35.

Zo wordt bijvoorbeeld getracht de eerste twee blokken voor de kerstvakantie af te ronden. Op deze manier hoeven studenten niet te studeren tijdens de kerstperiode. Om voldoende onderwijsweken te behouden en om ruimte te geven voor het langere blok, is voor blok 1 en blok 3 gekozen voor slechts één tentamenweek per kwartiel. Daarnaast is er geen ruimte voor inhaalweken tijdens de eerste twee blokken. Blokken 3 en 4 volgen grotendeels dezelfde structuur als blokken 1 en 2, maar door de ruimere planning in de tweede helft van het academische jaar is er per periode een extra inhaalweek beschikbaar. Daarnaast kan er nog een week beschikbaar gemaakt worden voor carnaval. Dit is bij het initiële ontwerp niet meegenomen, omdat het in de huidige planning ook formeel geen vakantieweek is.

Effecten van herontwerp

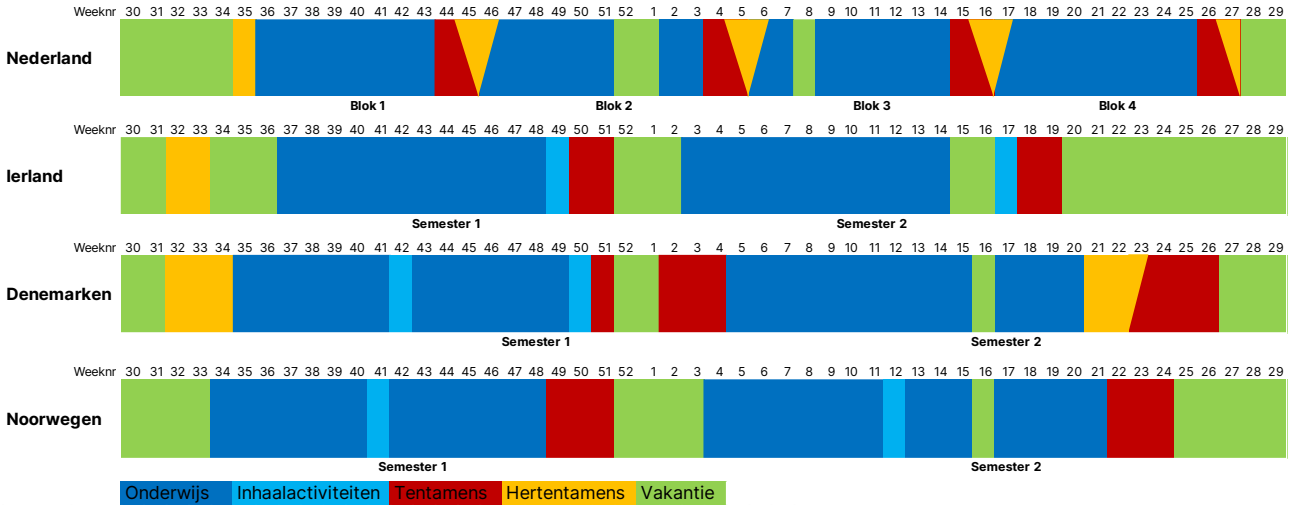
Tabel 6: Effecten van herontwerp Biomedische wetenschappen

Effect	Plussen	Minnen
Werkdruk voor docenten	• Herkansingen buiten de collegeweken om vermindert de werkdruk.	
Werkdruk voor studenten	• Met kwartielen hebben studenten beter inzicht in hun voortgang richting het BSA • Het vierblokkensysteem zorgt ervoor dat het aantal vakken dat studenten tegelijkertijd moeten volgen beperkt blijft.	• Een herkansingsmoment ver na de tentamens betekent dat studenten weer opnieuw moeten leren.
Instellingsgevolgen (uitvoerbaarheid en	• Studenten geven aan dat er in het huidige curriculum overlap zit tussen vakken. Er is dus ruimte om het	

Effect	Plussen	Minnen
gevolgen voor onderwijs(filosofie))	aantal onderwijsweken te reduceren. • Werken met vier in plaats van zes blokken wordt al geïmplementeerd bij andere opleidingen in Maastricht.	

4.2 Elektrotechniek

In onderstaande figuur staat een schematisch overzicht van de jaarindelingen van de vergeleken opleidingen elektrotechniek of Electrical Engineering. In de rest van deze paragraaf volgt nadere uitleg over hoe de jaarindeling precies tot stand komt en wat de effecten op werk- en studiedruk ervan zijn.

Figuur 13: Schematisch overzicht van de jaarindelingen van de vergeleken opleidingen Electrical Engineering

4.2.1 Opbouw collegejaar per land

Nederland

Figuur 14: Schematisch overzicht van de jaarindeling van Electrical Engineering Universiteit van Twente

Electrical Engineering aan de Universiteit van Twente hanteert een vier blokken structuur, waarbij de blokken bestaan uit acht onderwijsweken, gevolgd door twee tentamenweken. De

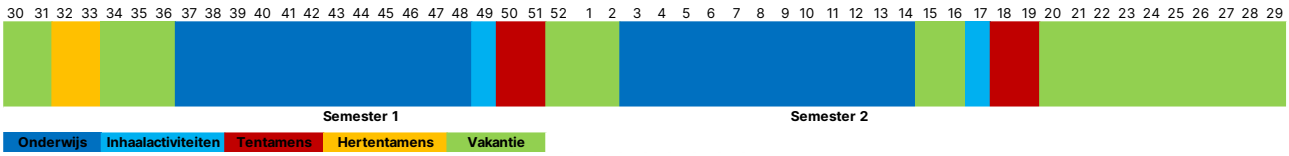
enige uitzondering is blok 4, waar een onderwijsweek extra is ter compensatie van de verschillende feestdagen. In ieder blok volgen studenten gewoonlijk drie vakken van 5 ECTS naast elkaar. Het curriculum bestaat grotendeels uit vaste vakken, maar studenten hebben ook de mogelijkheid om een minor te volgen in het derde jaar in Nederland of in het buitenland.

Qua tentaminering werkt de opleiding met een combinatie vaan eindtentamens en tussentijdse toetsen en practica. Verder zijn er een aantal projectvakken, waarbij alleen een eindverslag, -product, en/of -presentatie wordt verwacht. Met name in het eerste jaar van de opleiding worden zijn er veel tussentijdse toetsmomenten, om nieuwe studenten te stimuleren om gedurende een vak de stof goed bij te houden. Volgens de opleidingsdirecteur creëert dit wel een zekere mate van 'hijgerigheid' bij studenten die constant onder druk staan om toetsen te maken. Een bijkomend effect van de vele tussentijdse toetsen in het eerste jaar is dat docenten merken dat studenten in het tweede jaar moeite hebben om zelfstandig de stof bij te houden. Volgens de docenten raken studenten in het eerste jaar gewend aan de extrinsieke motivatie die de frequente toetsen bieden, waardoor het lastiger wordt om uit eigen initiatief te studeren.

Hertentamens worden over het algemeen gedurende de laatste week van de periode (waar mogelijk) of de eerste week van de opvolgende periode aangeboden. Voor blok 4 geldt dit ook, met de uitzondering dat herkansingen kunnen vallen in de laatste week van augustus (in plaats van de eerste week van de nieuwe periode). De motivatie voor het plannen van de herkansingen zo kort achter de tentamens is dat het studenten de mogelijkheid geeft om kort op het volgen van het vak te stimuleren de stof op te frissen. Dit voorkomt bijvoorbeeld dat de gevolgde stof verder wegzakt. Daarnaast zorgt deze aanpak ervoor dat studenten over de juiste kennis beschikken voordat ze zich verdiepen in het vervolgvak. Het gevolg van dit systeem is wel dat studenten in sommige gevallen herkansingen hebben in periodes waar ook onderwijs wordt gegeven, wat voor additionele werkdruk kan zorgen. Vertegenwoordigers van de opleiding geven daarom ook aan studenten extra te stimuleren om vakken in één keer te halen, om de herkansingsdruk zo veel mogelijk te voorkomen. Verder legt het ook nakijkdruk neer bij de docenten.

De mate van studiedruk die ervaren wordt binnen deze opleiding is relatief hoog volgens de opleidingsdirecteur. Electrical Engineering is volgens de respondenten een lastige studie waar niet wordt geselecteerd aan de poort. Dit betekent dat studenten met matige cijfers voor bètavakken op het vwo ook kunnen instromen. Deze studenten moeten extra tijd stoppen in het halen van vakken. Formeel, op basis van ECTS, wordt er verwacht dat studenten ongeveer 42 uur aan de studie besteden. De opleidingsdirecteur schat in dat de studiebelasting in de praktijk tussen de 42 en 45 uur ligt.

Ierland

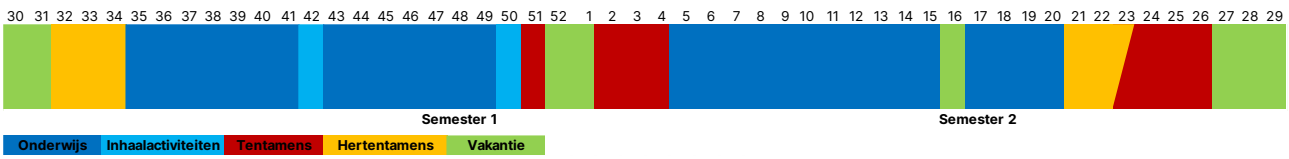
Figuur 15: Schematisch overzicht van de jaarindeling van Electrical Engineering University College Cork

De opleiding Electrical and Electronic Engineering (in het vervolg EE) aan University College Cork is opgebouwd uit twee semesters van vijftien weken. Elk semester is opgedeeld in twaalf onderwijsweken, één inhaalweek (lichtblauw) en twee tentamenweken. Per semester volgen de studenten maximaal zes vakken naast elkaar van elk 5 ECTS. Het academische jaar in Cork is bijzonder kort. Per jaar zijn er maar 24 onderwijsweken, en 30 weken in totaal. Met 60 ECTS, en een urennorm van 25 uur per studiepunt in Ierland, zou dat betekenen dat studenten ongeveer 50 uur per week besteden aan de opleiding. We hebben niet kunnen bevestigen dat studenten deze tijd ook daadwerkelijk besteden aan de opleiding.

Ook voor deze opleiding geldt dat studenten in Cork vier jaar moeten studeren om hun bachelorsdiploma te halen. Zoals ook al aangegeven bij de BMW-opleiding in Cork, is dit vrij typisch in Ierland. Studenten komen minder gespecialiseerd uit het voortgezet onderwijs en worden in het eerste jaar van de opleiding voornamelijk bijgespijkerd op het gebied van wiskunde en natuurkunde. Het extra jaar wordt daarom voornamelijk toegepast als een soort introductiejaar. EE-studenten volgen de vakken uit het eerste jaar samen met studenten van de opleidingen Civil, Structural and Evironmental Engineering, Energy Engineering en Process and Chemical Engineering. Verder hebben studenten in het derde jaar ook de mogelijkheid om een jaar in het buitenland te studeren, waarbij 20 ECTS gespendeerd mag worden aan het leren van de lokale taal, terwijl de rest van de tijd wel moet passen bij EE.

Gedurende het academische jaar hebben studenten van de opleiding EE in totaal vijf weken vakantie: drie weken kerstvakantie en twee weken paasvakantie. De kerstvakantie begint direct na de tentamenperiode van semester 1, waardoor studenten zich geen zorgen hoeven te maken over tentamenvoorbereiding. Docenten daarentegen hebben een week minder kerstvakantie, omdat zij in deze periode tentamens moeten nakijken en het volgende semester voorbereiden. De paasvakantie valt relatief kort voor een tentamenperiode, waardoor het voor studenten die moeten studeren en docenten die tentamens voorbereiden niet altijd als een volledige vakantie aanvoelt.

Denemarken

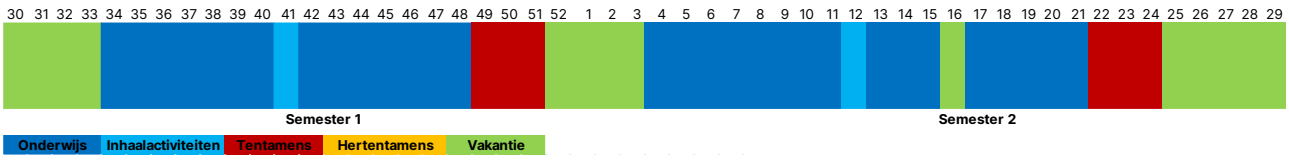
Figuur 16: Schematisch overzicht van de jaarindeling van Electrical Engineering Universiteit van Aarhus

Het academische jaar van de opleiding *Elektroteknologi* (hierna EE) aan de Universiteit van Aarhus is opgedeeld in twee semesters. Semester 1 bestaat uit 14 onderwijsweken, terwijl semester 2 uit 15 onderwijsweken bestaat. In het eerste semester is er verder nog ruimte voor twee inhaalweken), waarvan de eerste in het midden van het semester valt en de tweede aan het einde van het semester, waardoor het vooral als voorbereidingsweek op de tentamens wordt ingestoken. Het tweede semester bevat geen inhaalweken, maar studenten hebben wel een week vakantie rond Pasen. Studenten die geen herkansingen hebben van vakken van het eerste semester, kunnen de laatste twee weken van het tweede semester ook gebruiken als voorbereidingstijd voor de tentamenperiode. Beide semesters worden afgesloten met een tentamenperiode van vier weken. Studenten volgen per kwartiel maximaal zes vakken van 5 ECTS tegelijkertijd.

De tentamenweken van semester 1 vallen grotendeels direct na de kerstvakantie. Dit betekent dat de kerstvakantie door studenten wordt aangegrepen om te studeren, waardoor het dus niet als een echte vakantieperiode wordt ervaren. Om de tentamendruk voor studenten te verlagen, heeft de opleiding besloten maximaal vier tentamens per semester toe te staan. Wanneer studenten zes vakken tegelijk volgen, worden de overige vakken beoordeeld op basis van bijvoorbeeld projectwerk. De adjunct-hoofd van de opleiding merkt echter op dat dit nog steeds kan betekenen dat studenten twee tentamens van 10 ECTS en twee van 5 ECTS moeten maken, waardoor de werkdruk aanzienlijk blijft.

EE in Aarhus kent twee hertentamenmomenten in het academische jaar. Vakken uit semester 1 kunnen herkanst worden in de drie hertentamenweken die beginnen in de derde week van mei. De laatste hertentamenweek valt samen met de start van de eerste tentamenweek van semester 2. De hertentamens voor semester 2 worden afgenomen in augustus, vlak voordat het nieuwe academische jaar begint. De adjunct-hoofd van de opleiding merkt op dat de lange periode tussen de reguliere tentamens en de hertentamens van semester 1 als een knelpunt wordt ervaren. Doordat de stof in die tijd vaak wegzakt, moeten studenten veelal opnieuw leren voor hun hertentamens. Hij geeft aan dat een kortere tussenperiode, vergelijkbaar met die van semester 2, de voorkeur zou hebben.

Noorwegen

Figuur 17: Schematisch overzicht van de jaarindeling van Electrical Engineering Universiteit Oslo

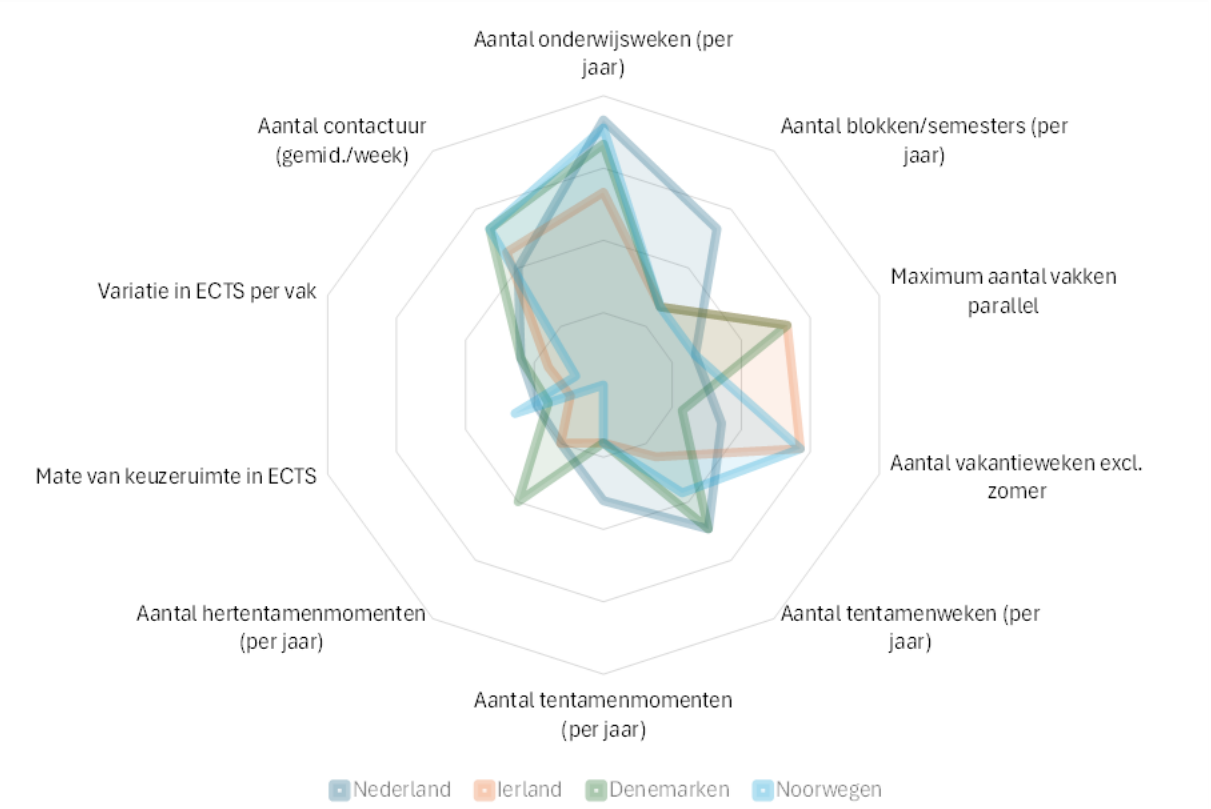
Het academische jaar van de opleiding Elektronica, informatica en technologie (hierna EE) aan de Universiteit Oslo bestaat uit twee semesters. Deze semesters zijn opgebouwd uit respectievelijk 14 en 16 onderwijsweken, gevolgd door drie tentamenweken. Beide semesters kennen ook een inhaalweek halverwege. Tussen de twee semesters zit een kerstvakantie van vier weken en studenten en staf hebben ook een week vakantie rond Pasen. Per semester volgens studenten meestal drie vakken van 10 ECTS naast elkaar.

De tentamens ter afsluiting van vakken zijn meestal schriftelijk. Door de semesterstructuur wordt in de tentamenperiode relatief veel stof getoetst, wat volgens respondenten leidt tot een hoge piek in de studiedruk aan het einde van het semester bij de opleiding. De opleiding probeert aan de hand van korte verplichte opdrachten en practica studenten gedurende het semester bij de les te houden, maar een 'eindsprint' is niet volledig te voorkomen. Verder zijn docenten uiteindelijk vrij om te kiezen voor de toetsingsstructuur die zij het best vinden passen bij het vak.

Zoals ook het geval bij andere opleidingen aan de Universiteit Oslo, is er geen formeel moment voor hertentamens. Het is bij de meeste opleidingen niet gebruikelijk om hertentamens af te nemen, dus als een student een vak niet direct haalt, dan zal het opnieuw gevolgd moeten worden in het volgende academische jaar. Uit gesprekken met vertegenwoordigers van de opleiding blijkt echter dat EE wel aan het experimenteren is met het aanbieden van hertentamens. Deze zouden erg kort moeten volgen op de tentamenweek en volgt een de vaste herkansingsstructuur van een uur schriftelijk tentamen en een uur mondelinge onderbouwing van de antwoorden. De formele implementatie van deze structuur moet echter nog worden doorgevoerd.

Volgens vertegenwoordigers van de opleiding hangt de studiedruk die studenten ervaren sterk samen met het feit dat veel van hen werken naast hun opleiding. Dit is iets wat ook wordt genoemd voor bij de andere opleidingen uit Oslo die meegenomen zijn in dit onderzoek. De meeste EE-studenten doen daarom vier jaar over hun bachelor in plaats van de aangewezen drie jaar. De werkdruk voor docenten en onderzoekers is volgens vertegenwoordigers van de opleiding niet bovenmatig hoog, ook als ze vergelijken met buitenlandse opleidingen.

4.2.2 Vergelijking tussen landen per opleiding

Figuur 18: Spider chart van de vergelijkingsdimensies voor Electrical Engineering

Tabel 7: Kwantitatieve data vergelijkingsdimensies voor Electrical Engineering

	Nederland	Ierland	Denemarken	Noorwegen
Aantal onderwijsweken (per jaar)	33	24	30	32
Aantal blokken/semesters (per jaar)	4	2	2	2
Maximum aantal vakken parallel	3	6	6	3
Aantal vakantieweken excl. zomer	3	5	2	5
Aantal tentamenweken (per jaar)	8	4	8	6
Aantal tentamenmomenten (per jaar)	4	2	2	2
Aantal hertentamenmomenten (per jaar)	1	1	2	0
Mate van keuzeruimte in ECTS	30	15	25	40
Variatie in ECTS per vak	3	2	3	1
Aantal contactuur (gemid./week)	15	17	20	20

Bovenstaande spider chart geeft een visuele weergave van de verschillen tussen de vier universiteiten op een aantal kernaspecten van het EE onderwijsprogramma. De schaal is genormaliseerd, zodat alle variabelen vergeleken kunnen worden ten opzichte van het maximum binnen de gehele dataset.

Intensiveren of spreiden van onderwijs

Opvallend is dat EE-opleidingen in de geanalyseerde landen relatief veel onderwijsweken kennen. Oslo, Aarhus en Twente kennen alle drie minstens 30 onderwijsweken. De enige uitzondering hierop is Cork met 24 onderwijsweken, maar dit betreft ook een opleiding die vier jaar beslaat. Er kan echter niet direct geconcludeerd worden dat er voor EE in de meeste situaties gekozen wordt voor meer gespreid onderwijs. Uniek aan EE in Twente is wel dat het de enige EE-opleiding is die een vierblokkenstructuur heeft geïmplementeerd. De buitenlandse opleidingen kiezen unaniem voor een semesterstructuur waarbij 30 ECTS aan vakken naast elkaar worden gevolgd. In Oslo is dit opgedeeld in drie vakken van 10 ECTS en in Cork en Aarhus in zes vakken van 5 ECTS.

Concentreren of spreiden van toetsing

Door de vier blokken die Twente hanteert, zijn er ook meer toetsmomenten dan bij de buitenlandse opleidingen. Elk blok wordt afgesloten met een tentamenperiode van twee weken, waardoor de opleiding uitkomt op acht tentamenweken per jaar. Aarhus heeft een gelijk aantal tentamenweken, maar heeft deze weken gespreid over twee tentamenmomenten. Cork (4) en Oslo (6) hebben elk minder tentamenmomenten. Het valt daarbij met name op dat Cork vrij intensieve tentamenperiodes hanteert, waarbij studenten tot zes tentamens in twee weken hebben.

Twente is op dit moment de enige opleiding die formeel geen weken bestempelt als hertentamenweken. Dit betekent dat hertentamens vallen in de eerste weken van het nieuwe blok. Oslo is wel aan het experimenteren met een gelijksoortig systeem, maar heeft dit nog niet formeel geïmplementeerd. Cork hanteert weer één hertentamenmoment in de zomer waar alle vakken herkanst kunnen worden, terwijl Aarhus kiest voor twee aparte hertentamenmomenten voor de twee semesters.

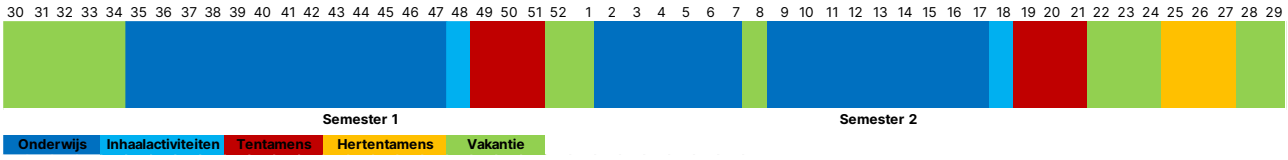
Uniformiseren of flexibiliseren van onderwijs

Van de vergeleken EE-opleidingen heeft Twente de minste contacturen met 15. In Cork bedraagt dit aantal 17 uur, terwijl Aarhus en Oslo beide 20 contacturen per week hanteren. Verder liggen de opleidingen dicht bij elkaar als het gaat om de variatie in ECTS, met slechts 1 tot 3 verschillende hoeveelheden. Alle opleidingen hanteren vakken die een veelvoud van 5 ECTS zijn, waarbij 5 ECTS of 10 ECTS het meest gebruikelijk is, afhankelijk van de opleiding. Ook de hoeveelheid keuzeruimte per opleiding ligt vrij dicht bij elkaar. De opleidingen bieden allen wel wat keuzeruimte in het curriculum, maar beperken dit tot maximaal 40 ECTS. Oslo biedt de meeste keuzeruimte met 40 ECTS, gevolgd door Twente met 30 ECTS, Aarhus met 25 ECTS en Cork met 15 ECTS.

4.2.3 Herontworpen Blauwdrukken

Op basis van bovenstaande analyse, hebben we voor Electrical Engineering aan de Universiteit van Twente twee blauwdrukken voor een andere indeling van het collegejaar ontworpen, die de werkdruk van docenten en studenten zouden kunnen verlichten. In onderstaande paragrafen presenteren we deze herontwerpen, de redenering erachter en de reacties erop van studenten, docenten en opleidingscoördinatoren.

Semesterstructuur

Figuur 19: Blauwdruk semesterstructuur Electrical Engineering

Voor het eerste ontwerp van de Nederlandse EE-opleiding is gekozen voor een semesterstructuur, dit is in lijn met de buitenlandse opleidingen. Er is geen strikt aantal vakken per semester voorgeschreven, maar uit de interviews blijkt dat veel vakken in de huidige indeling bepaalde voorkennis vereisen. Verder wordt er in specifieke gevallen al gebruik gemaakt van kwartieloverstijgende vakken van 10 ECTS. Daarom lijkt het verstandig om per semester drie vakken van 10 ECTS aan te bieden, zodat verwante vakken beter geïntegreerd kunnen worden.

Een belangrijk uitgangspunt van deze indeling is dat de tentamens van het eerste semester vóór de kerstvakantie plaatsvinden. Dit voorkomt dat studenten tijdens de vakantie moeten studeren. Om dit te realiseren, begint het academische jaar bij deze blauwdruk een week eerder, in de laatste week van augustus. Hierdoor bestaat semester 1 uit 13 onderwijsweken, gevolgd door één inhaalweek en drie tentamenweken. Het aantal tentamenweken zou ook tot twee gereduceerd kunnen worden, afhankelijk van de hoeveelheid vakken die naast elkaar gevolgd worden. Semester 2 biedt meer flexibiliteit, omdat er geen harde einddatum is zoals bij de kerstvakantie. Daarom is hier gekozen voor 15 onderwijsweken, rekening houdend met de extra vrije dagen in de lente. Ook in dit semester is er aan het einde ruimte voor een inhaalweek. Bovendien blijft de krokusvakantie behouden. Ook dit semester sluit af met drie tentamenweken, waarbij er ook gedacht kan worden aan twee weken. Uiteindelijk betekent dit dat de blauwdruk uitkomt op 28 onderwijsweken, twee inhaalweken en zes tentamenweken.

Voor de hertentamens is er één vast moment aan het einde van het academische jaar vastgesteld. Dit voorkomt dat studenten een heel jaar achterstanden oplopen en biedt hun de kans om in één periode alle gemiste vakken in te halen.

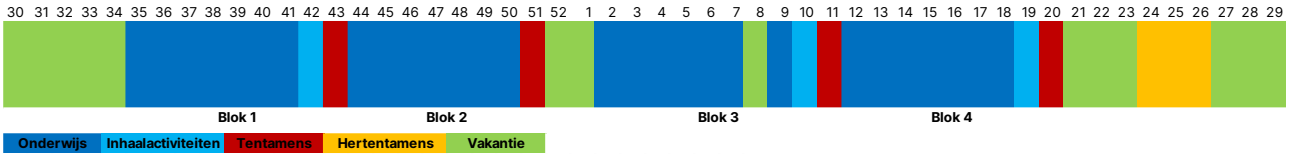
Effecten van herontwerp

Tabel 8: Effecten van herontwerp Elektrotechniek

Effect	Plussen	Minnen
Werkdruk voor docenten	• Een korter collegejaar geeft docenten ruimte om meer onderzoek te doen. • Intensiever tentamineren en minder geschreven opdrachten vermindert druk • Vakken kunnen samengevoegd binnen een semester. • Herkansingen aan het einde van het jaar zijn voor docenten geen probleem.	
Werkdruk voor studenten	• Bij een semesterstructuur is meer ruimte voor studenten om een week te missen, bv. door ziekte. Met korte blokken mis je al snel een groot deel van de stof.	• Evenveel stof in minder weken zou betekenen dat de werkdruk verder wordt verhoogd. • Een herkansingsmoment ver na de tentamens betekent dat studenten weer opnieuw moeten leren. • Een herkansingsperiode op het einde kan ervoor zorgen dat studenten onvoldoende bewezen voorkennis hebben voor het vervolgvak.
Implementatie	• Een langere periode maakt het inplannen van practica makkelijker, omdat studenten beter gespreid kunnen worden over de beperkte faciliteiten.	• Om toch ruimte te bieden voor alle stof, zou de minor afgeschaft kunnen worden. Echter geven studenten aan het wel fijn te vinden dat ze ruimte hebben om het curriculum vorm te geven.
Gevolgen voor onderwijs(filosofie)	• Een semesterstructuur biedt meer mogelijkheden om uitgebreide projectvakken te geven.	•

Effect	Plussen	Minnen
Etc.		• Studenten weten pas vrij laat hoe ze ervoor staan voor het halen van het BSA.

Kwartielensysteem

Figuur 20: Blauwdruk blokkenstructuur Electrical Engineering

Het tweede ontwerp voor de jaarindeling van de EE-opleiding bouwt voort op het bestaande vier-blokkenmodel, zoals dat momenteel in Twente wordt toegepast. Tegelijkertijd worden enkele belangrijke uitgangspunten uit de eerdere semester-blauwdruk behouden om de studie- en werkdruk te verminderen en is het aantal onderwijsweken verlaagd met vier weken.

Een van de belangrijkste aanpassingen is dat tentamenweken van blok 2 voor de kerstvakantie plaatsvinden. Dit geeft studenten een echte onderwijsvrije periode zonder de druk om te studeren. Dit betekent dat de eerste twee blokken vóór de kerstperiode afgerond moeten worden. Om voldoende onderwijsweken te behouden, is gekozen voor slechts één tentamenweek per kwartiel. Daarnaast is er slechts ruimte voor één inhaalweek in de eerste helft van het academische jaar, die aan het einde van blok 1 is geplaatst. Hiervoor is gekozen omdat de eerste week van een academisch jaar soms wat meer opstartend is, met name in het eerste jaar. Bovendien is september een periode waarin veel internationale congressen plaatsvinden.

Blokken 3 en 4 volgen grotendeels dezelfde structuur als blokken 1 en 2, maar door de ruimere planning in de tweede helft van het academische jaar is er per periode een inhaalweek beschikbaar. Daarnaast blijft de krokusvakantie behouden, zoals dat ook in de huidige jaarindeling het geval is. Deze indeling combineert de vertrouwde vier-blokkenstructuur, maar kort het jaar wel in door per periode een onderwijsweek minder te geven en door de tentamenweken in te korten.

Effecten van herontwerp

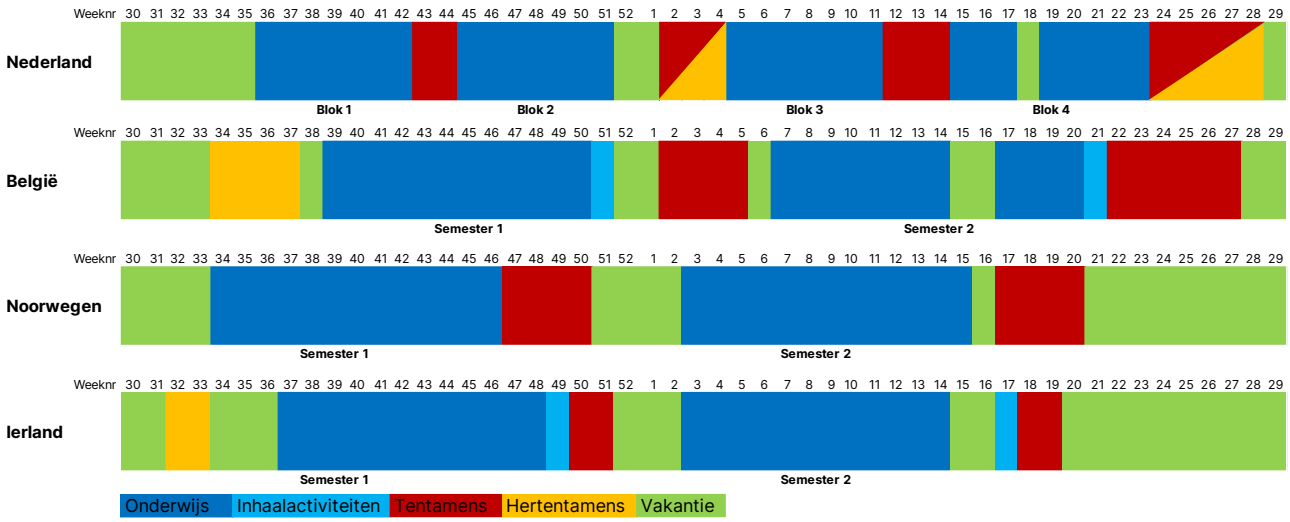
Tabel 9: Effecten van herontwerp Elektrotechniek

Effect	Plussen	Minnen
Werkdruk voor docenten	• Kortere kwartielen bieden docenten de mogelijkheid om een	

Effect	Plussen	Minnen
	periode geen onderwijs te geven en geeft ze over het jaar sowieso meer tijd om aan onderzoek te werken.	
Werkdruk voor studenten	• Met kwartielen hebben studenten beter inzicht in hun voortgang richting het BSA	• Evenveel stof in minder weken zou betekenen dat de werkdruk verder wordt verhoogd. • Een herkansingsmoment ver na de tentamens betekent dat studenten weer opnieuw moeten leren. • Een herkansingsperiode op het einde kan ervoor zorgen dat studenten onvoldoende bewezen voorkennis hebben voor het vervolgvak.
Instellingsgevolgen (uitvoerbaarheid en gevolgen voor onderwijs(filosofie))		• Kortere kwartielen bemoeilijkt het inplannen van practica verder, zeker gezien de beperkte ruimte in de huidige structuur.

4.3 Geschiedenis

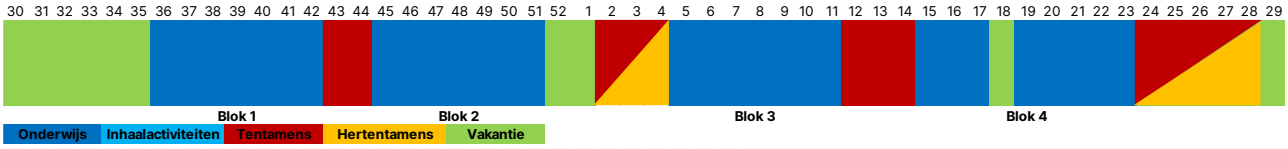
In onderstaande figuur staat een schematisch overzicht van de jaarindelingen van de vergeleken opleidingen Geschiedenis. In de rest van deze paragraaf volgt nadere uitleg over hoe de jaarindeling precies tot stand komt en wat de effecten op werk- en studiedruk ervan zijn.

Figuur 21: Schematisch overzicht van de jaarindelingen van de vergeleken opleidingen Geschiedenis

4.3.1 Opbouw collegejaar per land

Nederland

Figuur 22: Schematisch overzicht van de jaarindeling van Geschiedenis Radboud Universiteit

De bacheloropleiding geschiedenis aan de Radboud Universiteit bestaat uit vier blokken van elk zeven onderwijsweken, gevolgd door twee tentamenweken. Elk blok volgen studenten meestal x vakken van 5 ECTS naast elkaar. De kerstvakantie valt vlak voor de tentamenperiode van blok 2 en halverwege blok 4 is er een meivakantie. Hertentamens vinden plaats in januari en aan het einde van het collegejaar.

De bacheloropleiding geschiedenis aan deze universiteit wordt gekenmerkt door een strakke planning die het volgens docenten moeilijk maakt om invloed uit te oefenen op hun eigen werklast. Naar aanleiding van onderzoek naar werkdruk is de 6+1 regel ingesteld, waarbij één week college wordt vrijgesteld voor onderzoek of congressen. Dit is in theorie bedoeld als verademing, maar blijkt in de praktijk vaak weinig gehanteerd te worden omdat het moeilijk is docenten ervan te overtuigen dat de week vrij gezond is. Met ingang van komend collegejaar zijn daarom de cursussen ingekort tot zes weken, waarbij week 7 en 8 uitloopweken zijn.

Naast deze vaste structuur kent de opleiding flexibiliteit in de manier waarop vakken worden afgesloten. De afsluiting kan bestaan uit een schriftelijk tentamen, een werkstuk of een portfolio met essays en presentaties. De deadlines voor deze opdrachten vallen vaak binnen de tentamenweken, wat studenten stimuleert om hun studie te spreiden over het gehele blok.

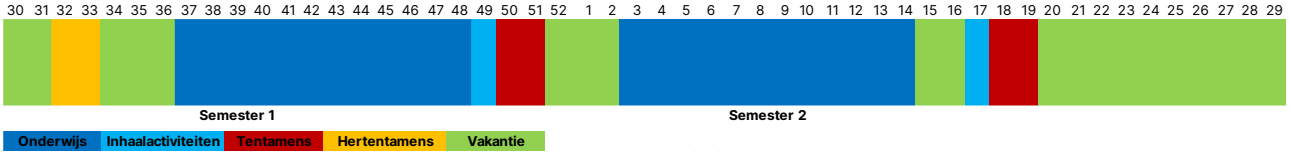
Voor studenten bestaat een onderwijsweek doorgaans uit 16 contacturen, verdeeld over hoorcolleges en werkgroepen. Studenten worden verwacht zich hierop voor te bereiden, waarbij een gemiddelde studielast van ongeveer twee tot vier uur per contactmoment wordt gehanteerd. Hoewel zelfstudie niet is ingeroosterd, biedt de opleiding een breakdown van de verwachte tijd die nodig is voor lezen, schrijven en andere studieactiviteiten.

Naast het reguliere onderwijs kent de opleiding ook adempauzes in de vorm van vakanties. Hoewel respondenten aangeven dat deze vakanties noodzakelijk zijn om studenten de kans te geven om te herstellen van de zware studiebelasting, blijkt uit gesprekken dat studenten de vakanties in praktijk vaak nodig hebben voor zelfstudie. De meivakantie biedt studenten de mogelijkheid om te ontspannen en nieuwe energie op te doen, al worden er tijdens de meivakantie wel excursies georganiseerd. Ook zijn de in de krokusvakantie vallende maandag en dinsdag vanwege carnaval onderwijsvrij.

Deze strakke planning heeft een grote impact op zowel studenten als docenten. Studenten ervaren hoge werkdruk door het hoge aantal contacturen en tentamens, terwijl docenten worstelen met de constante wisseling van cursussen en de druk om kwalitatief hoogstaand onderwijs te bieden binnen beperkte tijd. Het studierendement van studenten was een zorgenpunt voor het College van Bestuur van de instelling, wat heeft geleid tot meer toetsing voor studenten. Dit is positief voor het studierendement, maar heeft in de ogen van de respondenten een te veeleisende werkdruk voor studenten veroorzaakt. De huidige opzet van het studieprogramma, met 5 ECTS per cursus, draagt volgens de respondenten bij aan deze problematiek. De grote hoeveelheid cursussen die wordt aangeboden maakt het voor docenten moeilijk om diepgang te bieden in de stof. Daarnaast leidt de focus op kwantiteit ten koste van kwaliteit tot ontevredenheid onder docenten.

Ondanks pogingen tot verbetering vanuit de opleiding, zoals het terugbrengen van 7 naar 6 weken per blok en het experimenteren met alternatieve beoordelingsvormen, blijven er veel knelpunten bestaan. De constante veranderingen in onderwijsbeleid door kabinetswisselingen en kortetermijnfinanciering maken duurzame verbeteringen moeilijk te realiseren.

Ierland

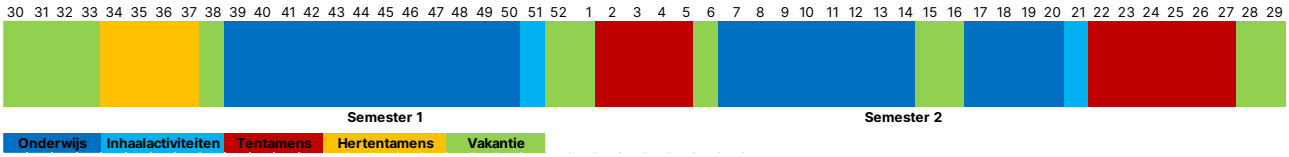
Figuur 23: Schematisch overzicht van de jaarindeling van Geschiedenis University College Cork

De opleiding geschiedenis aan University College Cork in Ierland kent een semesterstructuur waarbij elk semester 12 weken duurt. Tijdens een semester volgen studenten 6 vakken van 5 ECTS naast elkaar. Na elk semester volgt een onderwijsvrije week, gevolgd door twee tentamenweken. Er is een moment voor hertentamens, tijdens de zomer.

Het onderwijs vindt vrijwel volledig plaats door middel van hoorcolleges. Bij een enkel vak gaan studenten op veldbezoek, of voeren ze een onderzoeksproject uit. Bij zo'n onderzoeksproject krijgen studenten een-op-een begeleiding van een docent.

Er zijn maximaal drie toetsen per vak, waarbij maximaal een schriftelijk tentamen. Dit tentamen bevat voornamelijk open vragen. De overige toetsvormen zijn essays of inleveropdrachten. Docenten hebben een vaste nakijktermijn van een maand. Na die maand worden alle cijfers op een vast moment vrijgegeven. Studenten mogen deadlines voor essays of inleveropdrachten met twee weken overschrijden, maar dan krijgen ze wel 10-20% aftrek van hun cijfer.

België (Vlaanderen)

Figuur 24: Schematisch overzicht van de jaarindeling van Geschiedenis Universiteit Gent

De bacheloropleiding geschiedenis aan de Universiteit Gent wordt gekenmerkt door een semesterstructuur. Een opvallend kenmerk is de 'tweede zittijd', de herkansingsperiode die loopt van half augustus tot half september. Deze periode stelt masterstudenten in staat om extra tijd te nemen voor hun masterthesis, een cruciaal onderdeel van de opleiding. Volgens respondenten gebruikt ongeveer 75% van de studenten deze extra tijd om hun scriptie af te ronden. Voor bachelorstudenten speelt dit minder.

Studenten volgen 12 vakken per academiejaar, verdeeld over twee semesters. Hoewel er wordt gestreefd naar een evenredige verdeling, is dit vanwege de keuzemogelijkheden voor studenten niet altijd haalbaar. Het eerste semester wordt vaak als het zwaarste ervaren, met 5 faculteitsbrede vakken van 3 studiepunten elk. Deze brede vakken vereisen aanzienlijke inspanning en vormen een uitdagende overstap van middelbare school naar universiteit, ook omdat Vlaamse universiteiten open zijn voor studenten met elk middelbareschooldiploma.

De opleiding kenmerkt zich door een toenemende keuzemogelijkheid voor studenten, die echter wordt gestuurd in coherente pakketten. Dit is onderdeel van een voortdurend proces om het curriculum beter af te stemmen op de behoeften van de studenten en hun toekomstige carrières. In hogere jaarlagen neemt de keuzevrijheid toe, maar blijft er volgens respondenten voldoende sturing aanwezig om ervoor te zorgen dat studenten een solide basis krijgen in de discipline.

In het eerste jaar bestaat het onderwijs voornamelijk uit hoorcolleges, wat geleidelijk afneemt naarmate studenten vorderen in hun studie. Vanaf hogere jaarlagen neemt het aandeel werkcolleges en praktijkonderwijs toe. Er wordt ook steeds meer gebruik gemaakt van permanente evaluatie, waarbij studenten gedurende het semester opdrachten inleveren die meetellen voor het eindcijfer. Dit systeem vermindert volgens respondenten de piekbelasting tijdens examenweken. De meeste vakken gebruiken klassieke schriftelijke examens met open vragen en

essays. Echter, er wordt ook gebruik gemaakt van mondelinge examens, wat een alternatieve manier biedt om kennis te toetsen. Om de piekbelasting voor studenten te verminderen, worden deadlines voor papers vaak gecoördineerd om examens te vermijden tijdens drukke periodes.

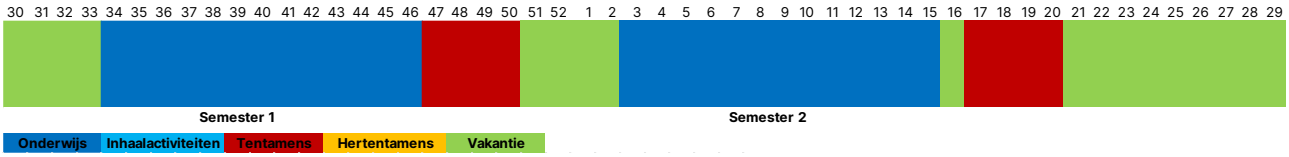
De bacheloropleiding geschiedenis aan de Universiteit Gent kenmerkt zich door een open toelatingsbeleid, wat resulteert in grote groepen eerstejaarsstudenten en intensieve examinering. Deze structuur wordt echter gecompenseerd door de flexibiliteit die docenten krijgen om hun onderwijs aan te passen aan de behoeften van studenten.

De studie-/werkdruk verschilt echter per docent. Grote groepen eerstejaarsvakken vereisen intensieve examinering, terwijl meer praktische vakken extra begeleiding van studenten vragen. De universiteit ondersteunt docenten door middel van postdoctoraal personeel om deze uitdagingen te faciliteren. De werkdruk voor docenten hangt af van de aard van het vak en individuele keuzes in hoe docenten de leerstof behandelen. Er zijn geen vaste deadlines, maar er worden wel vaak deadlines afgesproken bij meerdere examinatoren.

De examenperiode is het grootste piekmoment voor studenten, met veel drukte in de week ervoor en tijdens de examens zelf. Gedurende het jaar varieert de druk afhankelijk van het vak. De universiteit erkent deze stress en biedt begeleiding aan eerstejaarsstudenten die moeilijkheden ondervinden. Daarnaast is er een nieuwe regelgeving die studenten verplicht alle eerstejaarsvakken te behalen om zich in te schrijven voor het 3e bachelorjaar, wat moet bijdragen aan minder uitval.

De taakdifferentiatie van docenten/onderzoekers wordt niet strikt gereguleerd, maar de universiteit hanteert richtlijnen: 40% onderwijs, 50% onderzoek en 10% administratie en dienstverlening. In praktijk verschilt deze verdeling echter, met een optimistische inschatting voor de laatste categorie. De universiteit heeft ook persoonlijke doelstellingen geïntroduceerd, waardoor docenten eigen accenten kunnen leggen op onderwijs of onderzoek in overleg met hun vakgroep.

Noorwegen

Figuur 25: Schematisch overzicht van de jaarindeling van Geschiedenis Universiteit van Oslo

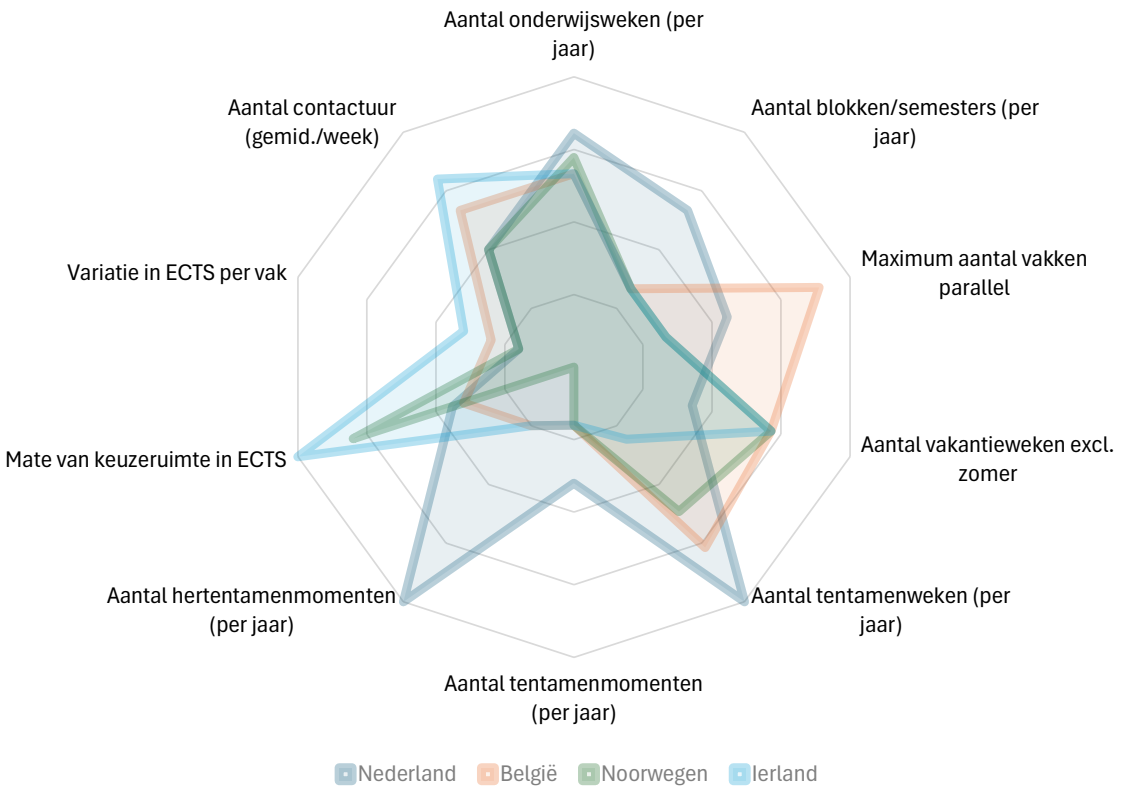
Ook in Noorwegen zien we wederom een semesterstructuur, met veel minder onderwijsweken dan in Nederland. Vakken duren in principe 10-12 weken, al kan daar enige variatie in zitten. Per semester volgen studenten 2 of 3 vakken van 10-15 ECTS naast elkaar. Studenten hebben 4 weken kerstvakantie. Docenten zijn tijdens deze vakantie in de praktijk vaak bezig met nakijken, ook als tweede corrector. Docenten hebben een strikte nakijktermijn van drie weken, waarbij kerstvakantie meetelt. De opleiding kent geen herkansingen.

De universiteit houdt zich aan de nationale curriculumnormen voor geesteswetenschappelijke opleidingen, wat zorgt voor consistentie over instellingen in Noorwegen heen. Hoewel er enige flexibiliteit is voor afdelingen om aanvullende cursussen voor te stellen of het aantal studenten per cursus aan te passen, gebeurt dit met voorzichtigheid om fragmentatie te voorkomen en een beheersbare studentengroep te waarborgen. Het Ministerie van Onderwijs biedt richtlijnen over de studiebelasting, leesverplichtingen en verwachte resultaten voor elk jaar van de studie.

De studielast voor eerstejaarsstudenten is hoog vanwege het omvangrijke leeswerk dat vereist is voor historische studies. Tweedejaarsstudenten geven vaak aan niet alle toegewezen lezingen te hebben voltooid, wat kan leiden tot een discrepantie tussen de verwachte en daadwerkelijke studielast.

Docenten zijn verplicht om ten minste 50% van hun tijd te besteden aan onderwijs en administratie, waarbij onderzoek voor de overige 50% geldt. In de praktijk besteden docenten vaak 70% van hun tijd aan onderwijs en administratie. Deze verdeling kan lastig zijn vanwege de noodzaak van geconcentreerde onderzoeksperioden en het coördineren en doceren van meerdere cursussen. De beschikbaarheid van onderzoeksverlof helpt universitair docenten en hoogleraren deze eisen in evenwicht te brengen, maar inzet van het onderzoeksverlof wordt bemoeilijkt door de eis dat minimaal twee docenten bij elke cursus betrokken moeten zijn.

4.3.2 Vergelijking tussen landen per opleiding

Figuur 26: Spider chart van de vergelijkingsdimensies voor Geschiedenis

Tabel 10: Kwantitatieve data vergelijkingsdimensies voor Kwantitatieve data vergelijkingsdimensies voor Geschiedenis

	Nederland	België (Vlaanderen)	Noorwegen	Ierland
Aantal onderwijsweken (per jaar)	29	24	26	24
Aantal blokken/semesters (per jaar)	4	2	2	2
Maximum aantal vakken parallel	5	8	3	3
Aantal vakantieweken excl. zomer	3	5	5	5
Aantal tentamenweken (per jaar)	13	10	8	4
Aantal tentamenmomenten (per jaar)	4	2	2	2
Aantal hertentamenmomenten (per jaar)	4	1	0	1
Mate van keuzeruimte in ECTS	55	50	100	125
Variatie in ECTS per vak	2	3	2	4
Aantal contactuur (gemid./week)	15	20	15	24

Bovenstaande spider chart geeft een visuele weergave van de verschillen tussen de vier universiteiten op een aantal kernaspecten van het onderwijsprogramma van geschiedenis. De schaal is genormaliseerd, zodat alle variabelen vergeleken kunnen worden ten opzichte van het maximum binnen de gehele dataset.

Intensiveren of spreiden van onderwijs

Ook bij geschiedenis valt op dat de Nederlandse opleiding het hoogste aantal onderwijsweken en blokken en het laagste aantal vakantieweken per jaar heeft. Het jaar is dus lang, met weinig vakanties en opgedeeld in relatief veel blokken. Daarbij lijkt ook deze Nederlandse opleiding te opteren voor een relatief verspreid collegejaar. Het gemiddelde aantal contacturen per week ligt in Nederland dan ook relatief laag.

Concentreren of spreiden van toetsing

Echter blijkt ook dat de opleiding geschiedenis aan de Radboud universiteit veel meer tentamenweken, tentamenmomenten en hertentamenmoment kent dat de internationale opleidingen. Uit de interviews blijkt dat het verhogen van het studierendement hiervoor een belangrijke overweging was en dat het voor een stijging van de werkdruk van studenten en docenten heeft gezorgd. Dit suggereert dat geschiedenis bij de Radboud alsnog als intensief wordt ervaren door studenten en docenten, ondanks de gespreide opbouw van het collegejaar en de relatief lage hoeveelheid ECTS per onderwijsweek. Hierbij is het ook goed op te merken dat in de

praktijk studenten hun vakantieperiodes nodig lijken te hebben om hun onderwijsactiviteiten af te ronden.

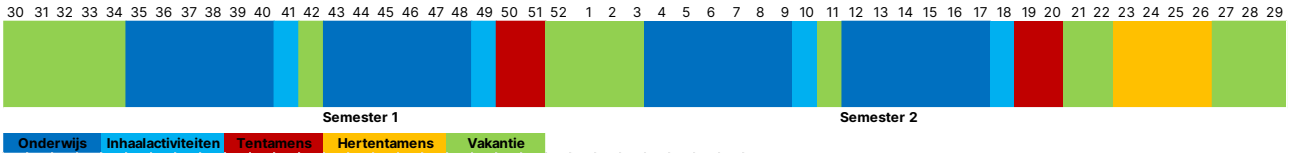
Uniformiseren of flexibiliseren van onderwijs

Geschiedenis bij de Radboud universiteit scoort hoog op het vlak van uniformiteit gezien de lage mate van variatie en keuzeruimte in ECTS per vak. Dit komt omdat bij de Radboud universiteit alle vakken exact 5 ECTS bedragen. Dit zorgt er wel voor dat docenten een veel vakken met relatief weinig stof per vak geven, wat dus in de ogen van de vertegenwoordigers van de opleiding de kwaliteit niet ten goede komt en veel tijdsinvestering met zich meebrengt.

4.3.3 Herontworpen Blauwdrukken

Op basis van bovenstaande analyse, hebben we voor geschiedenis aan de Radboud Universiteit twee blauwdrukken voor een andere indeling van het collegejaar ontworpen, die de werkdruk van docenten en studenten zouden kunnen verlichten. In onderstaande paragrafen presenteren we deze herontwerpen, de redenering erachter en de reacties erop van studenten, docenten en opleidingscoördinatoren.

Semesterstructuur

Figuur 27: Blauwdruk semesterstructuur Geschiedenis

De eerste blauwdruk van geschiedenis aan de Radboud Universiteit gaat uit van de internationaal gangbare semesterstructuur. In dit ontwerp heeft semester 1 14 onderwijsweken en semester 2 15. Om het gevoel van altijd aan staan te vermijden is gekozen voor enkel tentamenweken aan het eind van een semester, met voorafgaand een week onderwijsvrij om voor een rustige voorbereiding te zorgen. Na de tentamens volgt altijd vakantie Daarnaast zijn alle herkansingen aan het eind van het jaar op een moment dat geen andere onderwijsactiviteiten plaatsvinden.

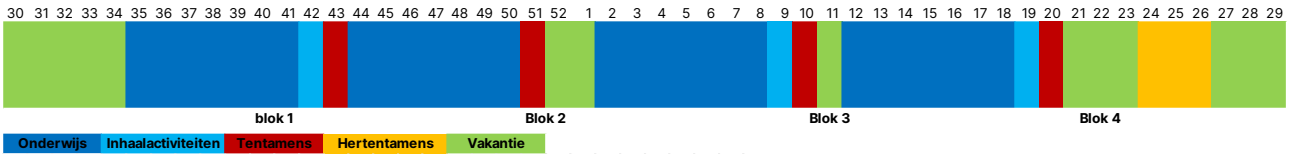
Effecten van herontwerp

Bovenstaande blauwdruk is besproken met vertegenwoordigers van de opleidingen. In onderstaande tabel is te zien wat voor positieve en negatieve effecten deze respondenten zien bij bovenstaande blauwdruk en wat verder in het interview besproken is.

Tabel 11: Effecten van herontwerp Geschiedenis

Effect	Plussen	Minnen
Werkdruk voor docenten	• Korte collegejaar wordt als zeer positief ervaren. • Variatie in aantal uur per EC • Intensiever tentamineren en minder geschreven opdrachten vermindert druk. • Minder keuzeruimte vermindert druk voor docenten. • Vakken kunnen worden samengevoegd binnen een semester. • Herkansingen aan het einde van het jaar zijn voor docenten geen probleem.	
Werkdruk voor studenten	• Korter collegejaar wordt als zeer positief ervaren. • Tentamens voor kerstvakantie zorgt voor echte rust. • Intensiever tentamineren en minder geschreven opdrachten verminderen de druk. • Herkansing na semester of kwartiel maakt weinig uit.	• Kerstvakantie voor tentamens gaf ruimte om te leren zonder nieuwe stof. • Minder herkansingsmomenten is lastig i.c.m. BSA
Instellingsgevolgen (uitvoerbaarheid en gevolgen voor onderwijs(filosofie))	• Vermindert prikkel tot rendementsdenken en het studenten zo snel mogelijk richting diploma leiden. • Docenten geven aan dat kwaliteit behouden met minder onderwijsweken mogelijk moet zijn.	• Minder keuzeruimte beperkt vrijheid voor studenten • Indeling collegejaar wordt op CvB-niveau vastgesteld.

Kwartielenstructuur

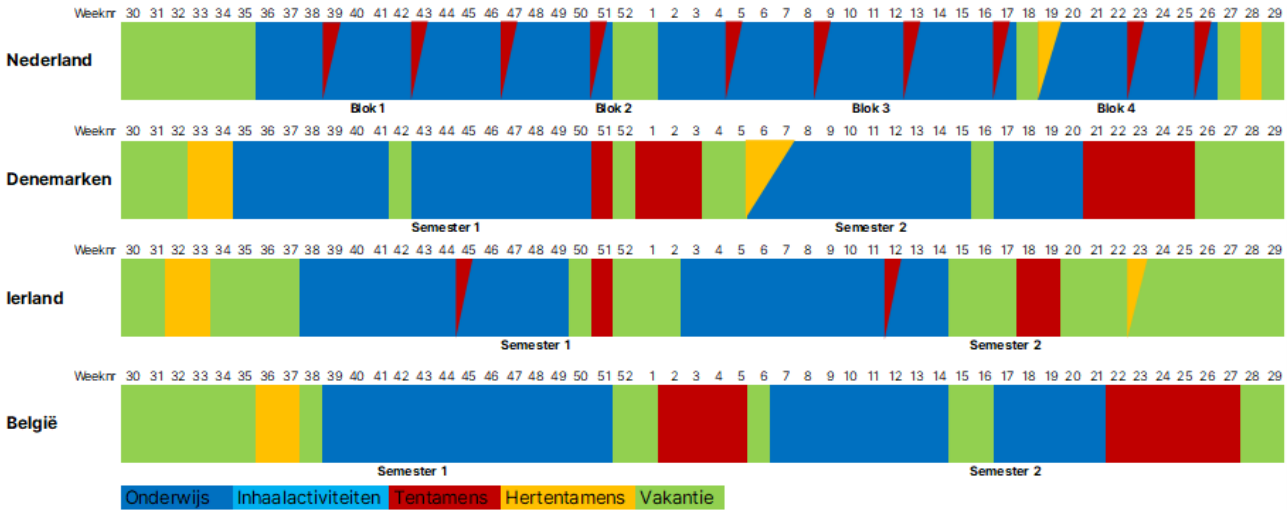

Figuur 28: Blauwdruk blokkenstructuur Geschiedenis

De tweede blauwdruk maakt wederom gebruik van een blokkenstructuur, die directer aansluit bij de wijze waarop de opleiding nu georganiseerd is. Verder zijn vergelijkbare keuzes gemaakt als bij de semesterstructuur, en bij de vorige opleidingen: minder onderwijsweken, minder tentamenweken, zoveel mogelijk rustmomenten voor en na tentamens, en herkansingen aan het eind van het collegejaar. In de terugkoppeling met vertegenwoordigers kwamen geen specifieke pluspunten en minpunten naar voren ten opzichte van de semesterstructuur, behalve dat met een kwartielenstructuur sneller zichtbaar is of een student op koers ligt om het BSA te halen.

4.4 Psychologie

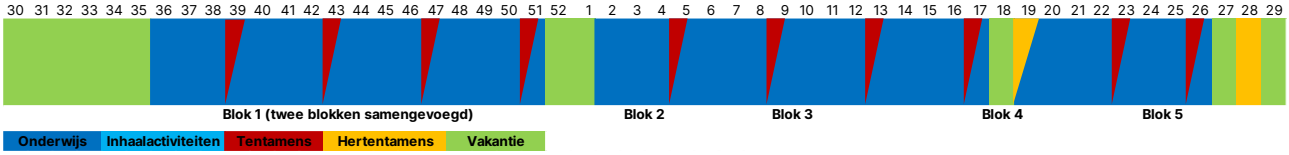
In onderstaande figuur staat een schematisch overzicht van de jaarindelingen van de vergeleken opleidingen Psychologie. In de rest van deze paragraaf volgt nadere uitleg over hoe de jaarindeling precies tot stand komt en wat de effecten op werk- en studiedruk ervan zijn.

Figuur 29: Schematisch overzicht van de jaarindelingen van de vergeleken opleidingen Psychologie

4.4.1 Opbouw collegejaar per land

Nederland

Figuur 30: Schematisch overzicht van de jaarindeling van psychologie Universiteit van Amsterdam (jaar 1)

De Universiteit van Amsterdam werkt met een blokkenstructuur. Het jaar bestaat uit zes blokken, waarvan vier blokken van acht weken en twee korte blokken van vier weken (blok 3 en 6). De opleiding Psychologie heeft wat geschoven in deze structuur door in jaar 1 blok 1 en 2 samen te voegen. Dit maakt het mogelijk om twee grotere vakken (van 12 ECTS) langer door te laten lopen. Over de gehele bachelor zijn er vakken van 3, 6, 9 en 12 ECTS. Ook zijn er twee verplichte onderdelen (academic skills en research participation) waar formeel geen studiepunten tegenover staan.

De opleiding heeft relatief veel keuzeruimte. De bachelor bestaat uit 180 ECTS waarvan 72 ECTS aan keuzeruimte (waaronder vrije minor ruimte en het kiezen van een richting als specialisatie). Deze keuzeruimte is opgesplitst in verplichte keuzecursussen binnen een gekozen specialisatie, profileringsruimte en twee cursussen van in totaal 12 ECTS in het thema Current topics in Psychology. In de profileringsruimte van 30 ECTS kunnen studenten een tweede specialisatie volgen, een minor doen, vrije keuzecursussen volgen of studeren in het buitenland.

Wat verder opvalt zijn de vele tentamenmomenten gedurende het jaar. In deze weken hebben studenten ook onderwijs. In het eerste studiejaar hebben studenten per cursus ongeveer elke vier weken een deeltentamen. Deze deeltentamens zijn ervoor bedoeld om studenten het hele jaar door te stimuleren om te studeren en te voorkomen dat studenten pas in de tentamenweek beginnen.

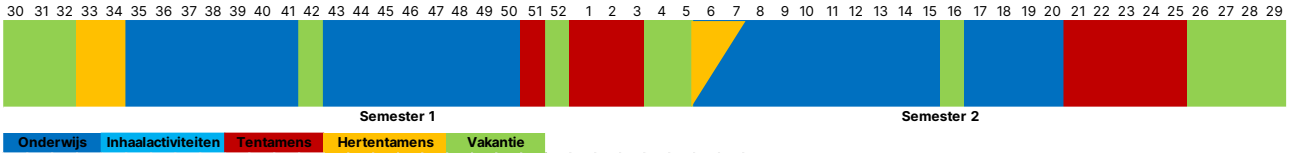
De studenten en docenten zijn tevreden over het huidige systeem met continu toetsen. Wel zien ze graag meer rustmomenten in de kalender, bij voorkeur ná de tentamenweek. Dit geeft studenten de gelegenheid om even bij te komen en voor te bereiden op het nieuwe blok en geeft docenten wat meer ruimte om na te kijken en voor te bereiden op de komende periode. Om te zorgen voor meer rust gedurende het studiejaar heeft de UvA een aantal jaar gelden in blok 5 de meivakantie ingevoerd. Volgens een van de respondenten van de opleiding is voor de meivakantie gekozen, omdat deze samenvalt met de meivakantie van lagere en middelbare scholen in de regio. De respondent geeft aan dat de timing van deze vakantie voor studenten en docenten (zonder kinderen) niet ideaal is.

De respondenten geven aan dat iets minder dan de helft van de studenten nominaal afstudeert. Gemiddeld gezien doen studenten tussen de 3 en 4 jaar over de opleiding. Het relatief hoge studierendement wordt volgens de respondenten mede veroorzaakt door regelmatig toetsen

en de opbouw en structuur van de opleiding. Daarnaast zijn er relatief veel buitenlandse studenten die de opleiding volgen, die geen studievertraging willen oplopen wegens financiële gevolgen.

Volgens de onderwijscoördinatoren is er weinig effectiviteitswinst mogelijk door het collegejaar nog slimmer in te delen. Werkdrukvermindering is volgens hen alleen mogelijk door ook echt minder te doen, bijvoorbeeld door het aantal onderwijsweken en lesstof te schrappen.

Denemarken

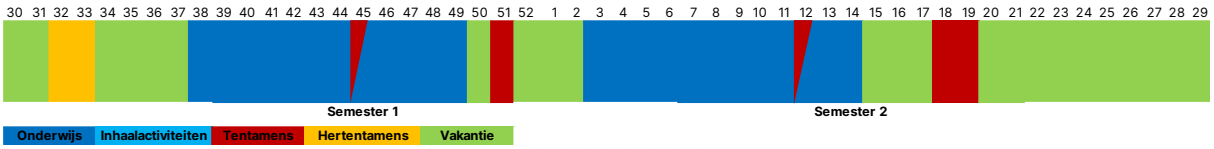
Figuur 31: Schematisch overzicht van de jaarindeling van psychologie Aarhus University

De academische kalender is in Aarhus georganiseerd in twee semesters – één van veertien en één van vijftien weken – met duidelijk afgebakende periodes voor colleges, tentamens en vakanties. Het academisch jaar kenmerkt zich door langere onderwijsblokken, afgewisseld met tentamenperiodes en vakanties). De herkansingen van de vakken van het eerste semester zijn tegelijk met de start van het tweede semester en de herkansingen van het tweede semester zijn voor de start van het eerste semester. De structuur van het academisch jaar komt overeen met het gangbare onderwijsmodel in Denemarken en bevordert daardoor de afstemming tussen verschillende studieprogramma's.

Studenten volgen twee tot drie cursussen parallel. De cursussen zijn 5, 10 of 20 ECTS. Deze structuur leidt, volgens de opleidingsdirecteur, tot een gemiddelde studiebelasting die lager ligt dan verwacht. Evaluaties van het Deense Ministerie van Onderwijs tonen volgens haar aan dat bachelorstudenten gemiddeld slechts 30 uur per week aan hun studie besteden. Studenten die wij spraken ervaren de werkdruk dan ook als beheersbaar, met stressniveaus die alleen tijdens tentamenperiodes toenemen. Studenten waarderen de flexibiliteit van het systeem en de ondersteuning via studiegroepen, hoewel sommigen eenzaamheid ervaren door de grote mate van zelfstudie die het programma kenmerkt met gemiddeld twaalf contacturen per week. Eén student noemde het beperkt aantal contacturen als nadeel van het programma. Een uitdaging voor het studieprogramma is paradoxaal genoeg het verhogen van de studielast, aangezien de tijd die studenten aan hun studie besteden geleidelijk afneemt, zo gaf de opleidingsdirecteur aan.

Voor de onderwijsstaf vormt de combinatie van onderwijstaken met onderzoeksverplichtingen wel een aanzienlijke uitdaging. Docenten ervaren stress door de tijdsinvestering die het onderwijs vraagt, naast hun verplichtingen voor het aanvragen van onderzoekssubsidies. Nakijken in vakanties is, ook gezien de timing van de tentamenperiodes, de norm.

Ierland

Figuur 32 Schematisch overzicht van de jaarindeling van psychologie University Cork

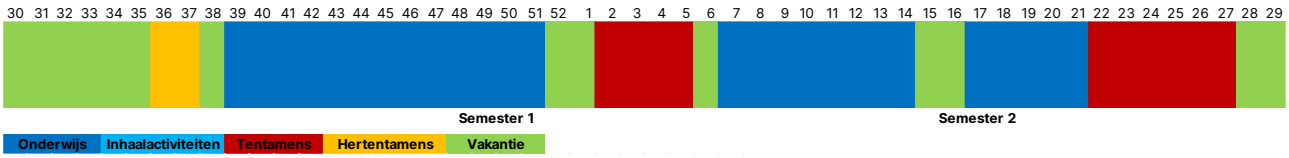
De University Cork hanteert een jaarindeling bestaande uit twee relatief korte semesters. Het academisch jaar is verdeeld in twee semesters van twaalf onderwijsweken met korte tentamenperiodes, één herkansingsmoment en ruime vakantieperiodes. De tentamenweek van semester 2 eindigt halverwege mei. Gedurende de semesters volgen studenten maximaal 7 vakken parallel. De meeste vakken zijn 5 ECTS. Enkele vakken lopen het hele jaar door. De opleiding psychologie in Cork kent een relatief kleine studentenpopulatie, beperkt tot 65 studenten per jaar. Deze beperkte plekken resulteren in een selectieve toelatingsprocedure, een meer persoonlijke onderwijservaring en minder werkdruk voor docenten (bijvoorbeeld minder nakijkwerk).

Er zijn geen concrete data beschikbaar over de daadwerkelijke tijdsbesteding van studenten aan hun studie, hoewel de norm is gesteld op 125 uur per module van 5 studiepunten (een urennorm van 25 uur per ECTS), wat neerkomt op ongeveer 8 studie-uren per dag. Of studenten dat halen wordt niet bijgehouden. De werkdruk voor studenten piekt in de laatste twee weken van de onderwijsperiode en de daaropvolgende tentamenperiode. Opmerkelijk is dat de stress die studenten ervaren volgens de opleidingsdirecteur vaak gerelateerd is aan externe factoren zoals financiën, eerder dan aan de studie zelf: daar zijn ze in het algemeen tevreden over.

Door de vrije weken na de tentamenperiodes, hoeven docenten geen colleges te verzorgen tijdens het nakijken van tentamens, wat de werkdruk beperkt. Wel ervaart het personeel van de opleiding een grote administratieve werklast die wordt veroorzaakt door de accreditatie-eisen. Ook besteden docenten vaak avonden, weekenden en vakanties aan onderzoeksactiviteiten. Hoewel er geen formele verdeling bestaat tussen onderwijs- en onderzoekstijd, lijkt de verdeling vergelijkbaar met het Nederlandse model van ongeveer 60% onderwijs en 40% onderzoek. Docenten die voldoende onderzoeksgelden binnenhalen, hebben de mogelijkheid om onderwijstaken af te kopen en meer tijd aan onderzoek te besteden.

Volgens de opleidingscoördinator is het studiesucces hoog: 96-98% van de studenten rondt de bacheloropleiding binnen de nominale drie jaar af. De hoge voltooiingsgraad is mogelijk deels toe te schrijven aan de selectieve toelatingsprocedure.

België (Vlaanderen)

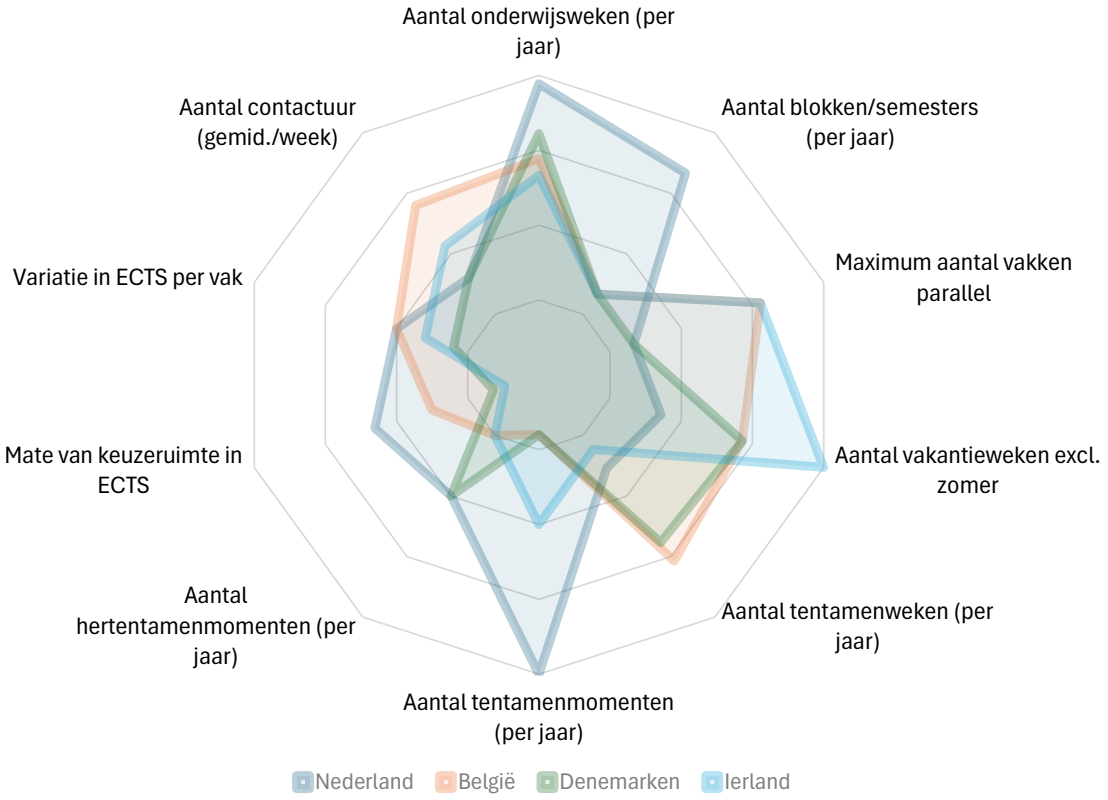
Figuur 33: Schematisch overzicht van de jaarindeling van psychologie Universiteit Gent

De academische kalender van de Universiteit Gent toont wederom een structuur gebaseerd op twee semesters. De kleurindeling laat zien dat elk semester bestaat uit dertien collegeweken, gevolgd door tentamenperiodes, met vakantieperiodes in de zomer, rond kerst, tussen het eerste en tweede semester en met Pasen. De herkansingen zijn in de zomer, vóór de start van het eerste semester. Studenten volgen maximaal 7 vakken parallel. De vakken variëren tussen de 3 en 8 ECTS per vak.

De studiebelasting van studenten aan de Universiteit Gent is hoog en neemt toe. Met name in de bachelortracks Klinische Psychologie en Bedrijfspsychologie is de werkdruk het afgelopen jaar gestegen. Studenten besteden gemiddeld 15 tot 18 uur per week aan contacturen, verdeeld over vijf vakken met elk drie uur hoorcollege per week, soms aangevuld met werkcolleges later in het semester. Daarnaast investeren zij ongeveer 15 tot 20 uur in zelfstudie, wat neerkomt op een voltijdse studiebezetting.

Het semestersysteem aan de Universiteit Gent brengt volgens docenten zowel structuur als uitdagingen met zich mee. Sommige docenten waarderen de duidelijkheid en het ritme van het systeem, inclusief de korte rustmomenten tussen de semesters. Anderen ervaren echter een constant hoge werkdruk zonder voldoende geplande rustperiodes. De werkdruk is de afgelopen jaren toegenomen, mede door groeiende studentenaantallen en toenemende administratieve taken. De toegenomen flexibilisering van het onderwijs, met individuele studiepaden en bijzondere statuten, leidt tot complexere roosters en hogere administratieve belasting. Vakantieperiodes zoals de kerstvakantie worden door veel docenten gebruikt voor het voorbereiden van tentamens, waardoor echte rustmomenten schaars zijn.

4.4.2 Vergelijking tussen landen

Figuur 34: Spider chart van de vergelijkingsdimensies voor Biomedische Wetenschappen

Tabel 12: Kwantitatieve data vergelijkingsdimensies voor Psychologie

	Nederland	België (Vlaanderen)	Denemarken	Ierland
Aantal onderwijsweken (per jaar)	35	26	29	24
Aantal blokken/semesters (per jaar)	5	2	2	2
Maximum aantal vakken parallel	3	7	3	7
Aantal vakantieweken excl. zomer	3	5	5	7
Aantal tentamenweken (per jaar)	5	10	9	4
Aantal tentamenmomenten (per jaar)	10	2	2	5
Aantal hertentamenmomenten (per jaar)	2	1	2	1
Mate van keuzeruimte in ECTS	72	47	20	15
Variatie in ECTS per vak	5	5	3	4

	Nederland	België (Vlaanderen)	Denemarken	Ierland
Aantal contactuur (gemid./week)	12	21	12	16

Bovenstaande spider chart geeft een visuele weergave van de verschillen tussen de vier universiteiten op een aantal kernaspecten van het psychologie onderwijsprogramma. Elk punt in de grafiek vertegenwoordigt een geoperationaliseerd onderwijskenmerk, zoals het aantal onderwijsweken, toetsmomenten en de mate van keuzeruimte. De schaal is genormaliseerd, zodat alle variabelen vergeleken kunnen worden ten opzichte van het maximum binnen deze dataset.

Intensiveren of spreiden van onderwijs

Over het algemeen heeft de UvA het langste en meest intensieve onderwijsjaar (35 weken), terwijl Gent en Cork de kortste onderwijsperiodes hebben (26 en 24 weken). Aarhus zit hier tussenin met 29 weken. Cork heeft de meeste vakantieweken buiten de zomer (7 weken), terwijl UvA er slechts 3 heeft. Verder valt op dat UvA met vijf blokken per jaar werkt, terwijl de andere drie universiteiten een semestersysteem hanteren.

Concentreren of spreiden van toetsing

Er zijn grote verschillen in hoe toetsing is georganiseerd. Gent heeft met 10 weken de meeste tentamenweken gevolgd door Aarhus met 9 weken. Het eerste jaar van Psychologie aan de UvA heeft 10 halve tentamenweken. Tijdens deze weken wordt ook onderwijs gegeven. Cork heeft 3 volledige tentamenweken en 2 halve tentamenweken. Psychologie aan de UvA heeft dan ook meer tentamenmomenten dan de buitenlandse universiteiten. Hierbij moet wel worden opgemerkt dat het eerste jaar van Psychologie als uitgangspunt is genomen. In jaar 2 en 3 van de bachelor wordt minder gewerkt met deeltoetsen. Maar dan nog blijft de toetsing door de blokkenstructuur meer gespreid dan aan buitenlandse universiteiten, waar de toetsing juist meer geconcentreerd is. Hertentamens zijn overal beperkt: UvA en Aarhus bieden 2 hertentamenperiodes per jaar, terwijl Gent en Cork slechts 1 herkansingsperiode hebben, namelijk in de zomer (respectievelijk week 36-37 en week 32-33).

Uniformeren of flexibiliseren van onderwijs

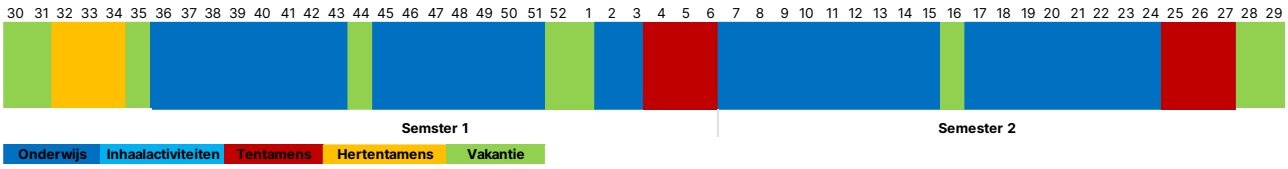
De UvA biedt de meeste keuzeruimte in het curriculum (72 ECTS), gevolgd door Gent (47). Aarhus en Cork hebben aanzienlijk minder keuzevrijheid met respectievelijk 20 en 15 ECTS. Dit betekent dat studenten aan de UvA en Gent veel meer vrijheid hebben om hun studieprogramma zelf vorm te geven. Ook het aantal contacturen per week verschilt: UvA en Aarhus bieden gemiddeld 12 contacturen per week, terwijl Gent (21 uur) en Cork (16 uur) een intensiever rooster hebben. De variatie in ECTS is het grootst bij de UvA en Gent.

4.4.3 Herontworpen Blauwdrukken

Op basis van bovenstaande analyse, hebben we voor de jaarindeling van psychologie aan de UvA twee blauwdrukken voor de indeling van het collegejaar ontworpen die de werkdruk van

docenten en studenten zouden kunnen verlichten. In onderstaande paragrafen presenteren we deze herontwerpen, de redenering erachter en de reacties erop van studenten, docenten en opleidingscoördinatoren.

Semesterstructuur

Figuur 35: Blauwdruk semesterstructuur psychologie

Het eerste ontwerp combineert twee semesters van zeventien weken met twee examenperiodes van drie weken per stuk. Het eerste semester heeft 3 weken vakantie (inclusief kerstvakantie) en het tweede semester heeft 1 week vakantie. In bovenstaande indeling hebben studenten één onderwijsweek minder vergeleken met de huidige opzet (zie 4.4.1). De voornaamste rationale achter dit model is om de Nederlandse jaarindeling meer in lijn te brengen met internationale gebruiken, waar problemen rondom werkdruk voor docenten en stress voor studenten in mindere mate lijken te spelen. Zo zijn in dit model alle herkansingen gebundeld in één periode voor het nieuwe studiejaar. Een dergelijke herkansingenstructuur is ook niet zonder nadelen, maar sluit meer aan op de jaarindelingen in het buitenland.

Een mogelijk nadeel van dit model is de timing van het nakijkwerk voor docenten. Na het eerste semester valt het nakijken samen met de start van nieuwe onderwijsperiodes, terwijl na het tweede semester het nakijkwerk in de vakantieperiode moet plaatsvinden. Voor studenten zouden de tentamenperiodes van elk drie weken voldoende ruimte moeten bieden voor tentamenvoorbereiding en spreiding van de studielast.

Gesprekspartners uit het buitenland gaven aan dat zij menen dat langere vakken (een semester telt bijvoorbeeld veertien weken), verdieping mogelijk maken.

Effecten van herontwerp

Tabel 13: Effecten van herontwerp Psychologie

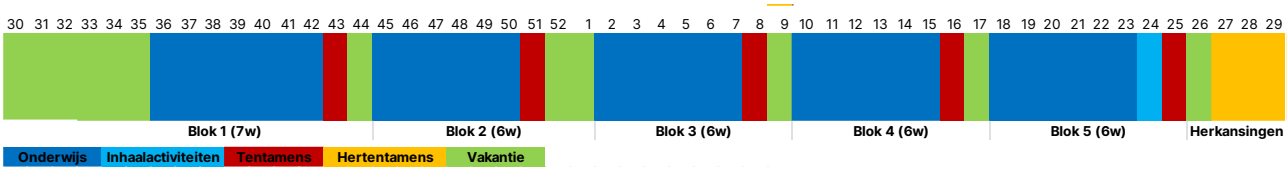
Effect	Plussen	Minnen
Werkdruk voor docenten	• Minder frequent wisselen van vakken	• Nakijkwerk valt samen met start nieuwe onderwijsperiode • Nakijkwerk in tweede semester valt in vakantieperiode

Effect	*Plussen*	*Minnen*
		• Onderwijsvrije periode wordt lastiger
Werkdruk voor studenten	• Rustiger tijdens semester	• Alles-of-niets tentamens aan het einde van elk semester geven stress • Minder motivatie door minder frequente feedback
Implementatie		• Zeer afwijkend van huidig UvA model • Behoefte aan meer frequente toetsing. Sterke weerstand onder studenten en docenten om dat aspect los te laten
Gevolgen voor onderwijs(filosofie)		• In de blauwdruk is minder ruimte voor frequente tussentijdse toetsen. Een semesterstructuur kan leiden tot uitstelgedrag van studenten en verminderde leeropbrengsten doordat ze minder bijblijven als er minder frequent wordt getoetst • Niet alle vakken lenen zich er goed voor om over een langere periode te worden uitgesmeerd • Respondenten betwijfelen of een semesterstructuur met twee tentamenperiodes zorgt voor meer diepgang: juist het vaker toetsen staat docenten toe om

Effect	Plussen	Minnen
		moeilijkere vragen te stellen over de kleinere hoeveelheid lesstof die getoetst wordt

Hoewel de semesterstructuur in veel internationale opleidingen wordt gehanteerd en theoretisch bepaalde voordelen biedt, blijkt uit de bespreking met de opleiding dat deze structuur de bestaande problemen rondom werkdruk en stress niet noodzakelijk oplost en in de ogen van respondenten didactische nadelen heeft.

Blokkenmodel

Figuur 36: Blauwdruk blokkenstructuur psychologie

Voor het tweede ontwerp hebben we ervoor gekozen om de opzet van het frequente toetsen te behouden, maar wel meer rustmomenten in te bouwen na de tentamenperiodes. De keerzijde van deze aanpassing is dat er in totaal nog maar 31 onderwijsweken beschikbaar zijn, maar dit is nog steeds meer dan het aantal onderwijsweken in Gent, Cork en Aarhus.

Effecten van herontwerp

De keuze voor minder onderwijsweken stuit bij sommige respondenten op verzet rondom het opleiden van zo 'goed' mogelijke studenten, andere gesprekspartners geven aan dat dit in lijn is met hun observatie dat huns inziens de werkdruk niet realistisch verminderd kan worden zonder het werkvolume te verminderen.

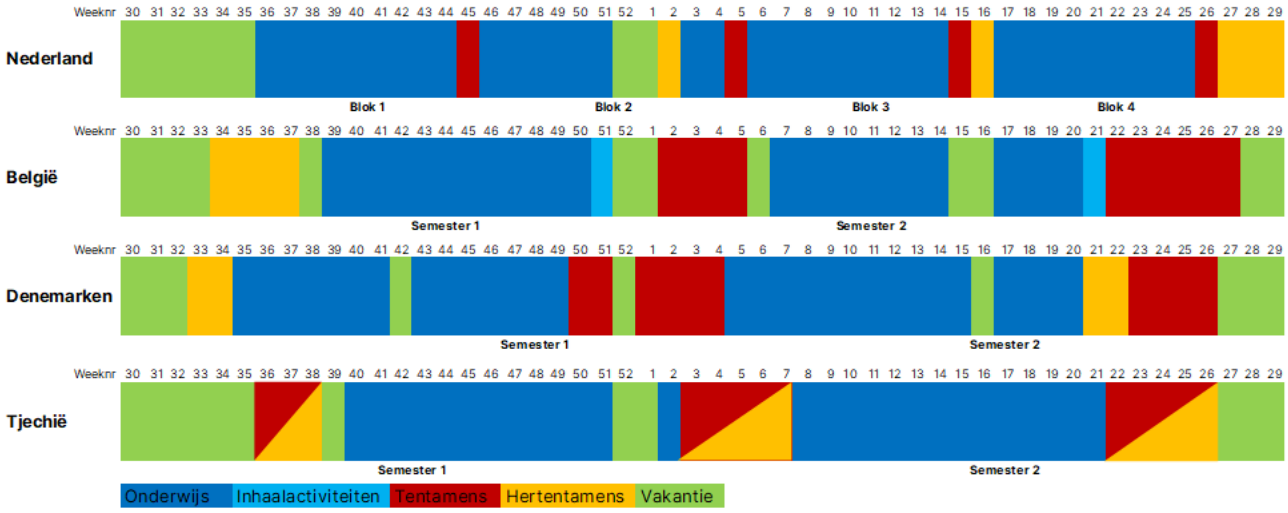
Daarnaast reageerden zowel studenten als docenten positief op de toevoeging van rustmomenten gedurende het academische jaar. Zij – en vooral de studenten – gaven aan een sterke voorkeur te hebben voor een week rust *na* de tentamenperiode (dus niet ervoor). Verder spraken studenten een preferentie uit voor relatief frequentere maar dan wel compenseerbare toetsing in plaats van één alles-of-niets tentamen aan het einde van een periode. In verband met mentaal welzijn leeft onder hen de sterke wens om alles-of-niets beslismomenten rondom het al dan niet halen van een vak te voorkomen. In de onderstaande tabel vatten we de bevindingen samen.

Tabel 14: Effecten van herontwerp Psychologie

Effect	*Plussen*	*Minnen*
Werkdruk voor docenten	• Vakanties na de tentamenperiode zorgen ervoor dat docenten deze periodes kunnen gebruiken voor het nakijkwerk van de tentamenweek en/of voorbereiding op het nieuwe blok. • Minder onderwijsweken • De blokkenstructuur biedt de mogelijkheid voor een onderwijsvrije periode, waarin docenten zich kunnen focussen op onderzoekstaken.	• Dezelfde taken in minder weken zal niet voor werkdrukverlaging zorgen. Om de werkdruk te reduceren moet er ook iets van het werkvolume af.
Werkdruk voor studenten	• Minder onderwijsweken • Rustmomenten na tentamenweken	• Studenten hebben de voorkeur voor meer frequente en compenseerbare toetsing. In plaats van één tentamen aan het eind van het blok. • Dezelfde hoeveelheid stof in minder weken zal niet voor werkdrukverlaging zorgen. Om de studiedruk te reduceren moet er ook iets van de stof af.
Implementatie	• Relatief dichtbij huidig model • Beter aansluitend bij wensen docenten en studenten dan het semestermodel	• Geen 'halve tentamenweken'
Gevolgen voor onderwijs(filosofie)	• Didactische voordelen van continu leerproces blijven behouden	• Minder onderwijsweken

4.5 Scheikunde

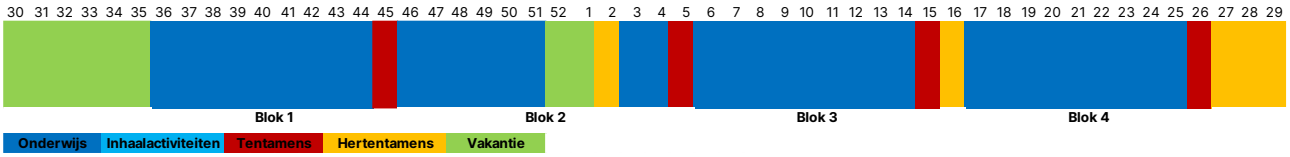
In onderstaande figuur staat een schematisch overzicht van de jaarindelingen van de vergeleken opleidingen Scheikunde. In de rest van deze paragraaf volgt nadere uitleg over hoe de jaarindeling precies tot stand komt en wat de effecten op werk- en studiedruk ervan zijn.

Figuur 37: Schematisch overzicht van de jaarindelingen van de vergeleken opleidingen Scheikunde

4.5.1 Opbouw collegejaar per land

Nederland

Figuur 38: Schematisch overzicht van de jaarindeling van scheikunde Universiteit Utrecht

Scheikunde aan de Universiteit Utrecht heeft een vaste structuur van vier blokken. Elk blok bestaat uit negen onderwijsweken gevolgd door een tentamenweek en in periode 2, 3 en 4 een hertentamenweek (of weken). Per blok volgen studenten twee vakken van elk 7,5 ECTS. De opleiding hebben weinig ruimte om de jaarindeling anders te organiseren. Beslissingen over de jaarindeling worden UU-breed genomen. Een voordeel hiervan is dat opleidingen makkelijker met andere opleidingen en faculteiten kunnen samenwerken.

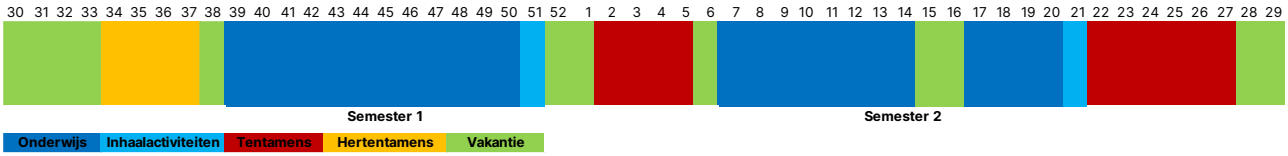
De blokken volgen elkaar direct op, zonder vakantie of rustmoment tussendoor, tenzij studenten geen hertentamens hebben. Studenten starten na de (her)tentamenweek direct met nieuwe vakken. Als een docenten twee periodes achter elkaar lesgeeft dan kan dit ook voor piekbelasting zorgen, aangezien de voorbereiding voor de nieuw vakken dan overlapt met het nakijkwerk en de afronding van het vorige vak. Ook de herkansingsperiode van blok 3 en 4 is druk voor

docenten. De herkansingen moeten vóór augustus worden afgerond en de thesis halverwege augustus.

Verder is het beleid vanuit de UU dat er minimaal twee beoordelingen of feedbackmomenten per cursus moeten zijn. Elke cursus heeft dus meerdere toetsmomenten, vaak is dit een deeltoets of opdracht gedurende het blok en een toets in de tentamenweek. Deze regel zorgt ervoor dat studenten actief blijven gedurende het blok en niet alles uitstellen tot de tentamenweek. Een nadeel is dat er weinig rustmomenten zijn gedurende het blok. Studenten en docenten moeten het hele blok 'aan' staan.

Met name in het eerste jaar van de bachelor besteden studenten veel tijd aan practica. In het tweede en derde jaar bevatten de vakken ook practicumonderdelen, maar is de totale belasting minder doordat er meer keuzeruimte is en ruimte voor zelfstudie. De opleiding heeft relatief weinig verplichte vakken en veel keuzeruimte, ook dit is in lijn met de visie van de UU voor meer keuzevrijheid. De bachelor scheikunde bestaat uit 67,5 ECTS aan verplichte cursussen en 67,5 ECTS aan verplichte keuzecursussen (inclusief de bachelorthesis van 15 ECTS), waarbij studenten uit cursussen binnen bepaalde thema's kiezen. Zo moeten studenten twee cursussen van in totaal 15 ECTS in de categorie Moleculen en Leven volgen. Daarnaast hebben studenten nog 45 ECTS aan profileringsruimte. In de profileringsruimte kunnen studenten hun lesbevoegdheid halen, een minor doen, vrije keuzecursussen volgen of studeren in het buitenland. Een keerzijde van deze keuzevrijheid is dat het aanbieden van een breed aanbod aan cursussen de opleiding extra werk oplevert en het lastiger maakt om meer controle uit te oefenen op wat de verschillende studenten volgen binnen het keuzedeel van het curriculum.

België (Vlaanderen)

Figuur 39: Schematisch overzicht van de jaarindeling van scheikunde Universiteit Gent

Bij de opleiding scheikunde aan de Universiteit Gent is het jaar opgedeeld in twee semesters, waarbij ieder semester bestaat uit twaalf onderwijsweken, gevolgd door een inhaalweek. Per semester volgen studenten maximaal acht vakken naast elkaar. Het aantal ECTS per vak varieert tussen de 3 en 9.

De herkansingen vinden plaats in de zomer, van halverwege augustus tot haverwege september. Een nadeel hiervan is dat dit voor studenten die meerdere herkansingen hebben. Kan leiden tot een gevoel dat ze nauwelijks zomervakantie hebben. Dit geldt vooral voor studenten die vakken uit meerdere jaren moeten herkansen.

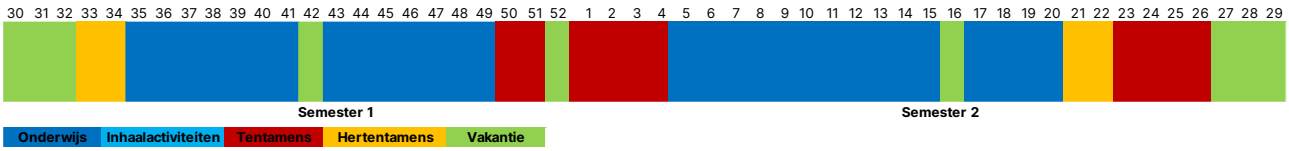
Voor de practica is de leerlijn 'experimenteren' ontwikkeld, waarin studenten worden getest op praktische vaardigheden zoals veiligheid. Dit zorgt dat practica niet alleen als onderdeel van een theoretisch vak worden beoordeeld, maar ook op zichzelf staan. In het eerste jaar hebben

studenten ongeveer 30 uur per week aan geroosterd onderwijs, inclusief practica. Naarmate de opleiding vordert, neemt het laboratoriumwerk toe. De opleiding heeft door de practica een redelijk vaststaand programma met veel contacturen, hierdoor is er voor de studenten weinig ruimte om de studieweek anders in te delen. De studiedruk wordt als redelijk hoog ervaren. Om de studiedruk te beperken probeert de opleiding één vrije namiddag per week in te roosteren, maar vanwege het intensieve laboratoriumwerk lukt dit niet altijd.

De piekbelasting voor studenten is met name geconcentreerd rond de tentamenperiodes en het laboratoriumwerk. Doordat de tentamenperiode na de kerstvakantie valt, gebruiken studenten de kerstvakantie vaak ook om te studeren. Studenten ervaren het eerste semester over het algemeen als zwaarder dan het tweede semester. Voor docenten is er met name sprake van piekbelasting als het onderwijswerk samenvalt met een belangrijke deadline voor onderzoek.

Met name in het eerste studiejaar is er veel uitval. Volgens de respondenten is het aantal studenten dat binnen drie jaar afstudeert rond de 40-50%. Om het studierendement te verhogen is er vanuit de overheid bepaald dat studenten binnen twee jaar moeten slagen voor al hun eerstejaarsvakken. Deze maatregel wordt ook wel 'de harde knip' genoemd.

Denemarken

Figuur 40: Schematisch overzicht van de jaarindeling van scheikunde Aarhus University

Ook bij de opleiding scheikunde aan Aarhus University is het jaar opgedeeld in twee semesters. Het eerste semester bestaat uit 14 onderwijsweken en het tweede semester bestaat uit 15 onderwijsweken. Het eerste semester start één week eerder dan in Nederland. In de tentamenperiodes hebben studenten meestal twee weken om voor te bereiden op de tentamens voordat de tentamens starten. Elk tentamen wordt nagekeken door twee beoordelaars en moet binnen vier weken zijn beoordeeld.

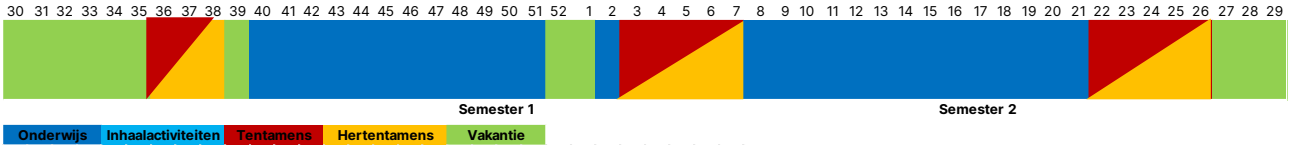
Er zijn twee herkansingsperiodes. De herkansingen van de vakken van het tweede semester zijn vlak vóór semester 1 en de herkansingen van het eerste semester zijn vóór de tentamenperiode van semester 2. Studenten hebben meestal vier vakken tegelijkertijd. Bijvoorbeeld twee vakken van 10 ECTS en twee vakken van 5 ECTS. Halverwege semester 1 is een herfstvakantie en in semester 2 is er een paasvakantie.

Ook in Denemarken hebben studenten relatief veel contactuur door de practica. Over het algemeen zijn studenten ongeveer 5-6 uur per dag op de universiteit. De onderwijsdirecteur geeft aan dat studenten het nauwe contact met docenten en onderwijsassistenten waarderen. Naast de lessen hebben studenten ook nog voldoende tijd voor zelfstudie. Om de studiedruk te beperken, worden studentevaluaties afgenomen aan het einde van het semester over de inhoud

van de vakken en de studiedruk. Wanneer de studiedruk door studenten als te hoog wordt gerapporteerd vraagt de opleidingscommissie aan de docenten om de studiedruk te reduceren.

Volgens de onderwijsdirecteur stopt ongeveer 15 procent van de studenten in het eerste jaar. Sommige van deze drop-outs zijn onvermijdelijk, omdat studenten erachter kunnen komen dat scheikunde niet de juiste keuze voor hen is. Na het eerste jaar is het slagingspercentage voor vakken relatief hoog, en als studenten een vak niet halen, is dat vaak vanwege persoonlijke redenen.

Tsjechië

Figuur 41: Schematisch overzicht van de jaarindeling van scheikunde Charles University

Net als Universiteit Gent en Aarhus University, heeft Charles University een semesterstructuur. Wat opvalt is dat het eerste semester later start dan de andere opleidingen, namelijk pas in de eerste week van oktober. De onderwijsperiodes zijn dan ook redelijk kort. Het eerste semester telt 13 onderwijsweken en het tweede semester telt 14 onderwijsweken.

Studenten volgen maximaal zes vakken naast elkaar. Veel vakken worden afgesloten met een mondeling examen. Voor de meeste mondelinge examens moeten studenten eerst een tentamen halen of een aantal kleine opdrachten afronden voordat ze het mondelinge examen mogen afleggen. De mondelinge examens maken het mogelijk om studenten snel een cijfer te geven, maar het afnemen van de examens kost de docenten wel veel tijd. Studenten hebben voor elk examen drie kansen. Deze kansen mogen ze zelf plannen en indelen over de drie (her)tentamenperiodes. Een student kan er bijvoorbeeld voor kiezen om de eerste kans in juni te doen, de tweede kans in juli en de derde kans in september.

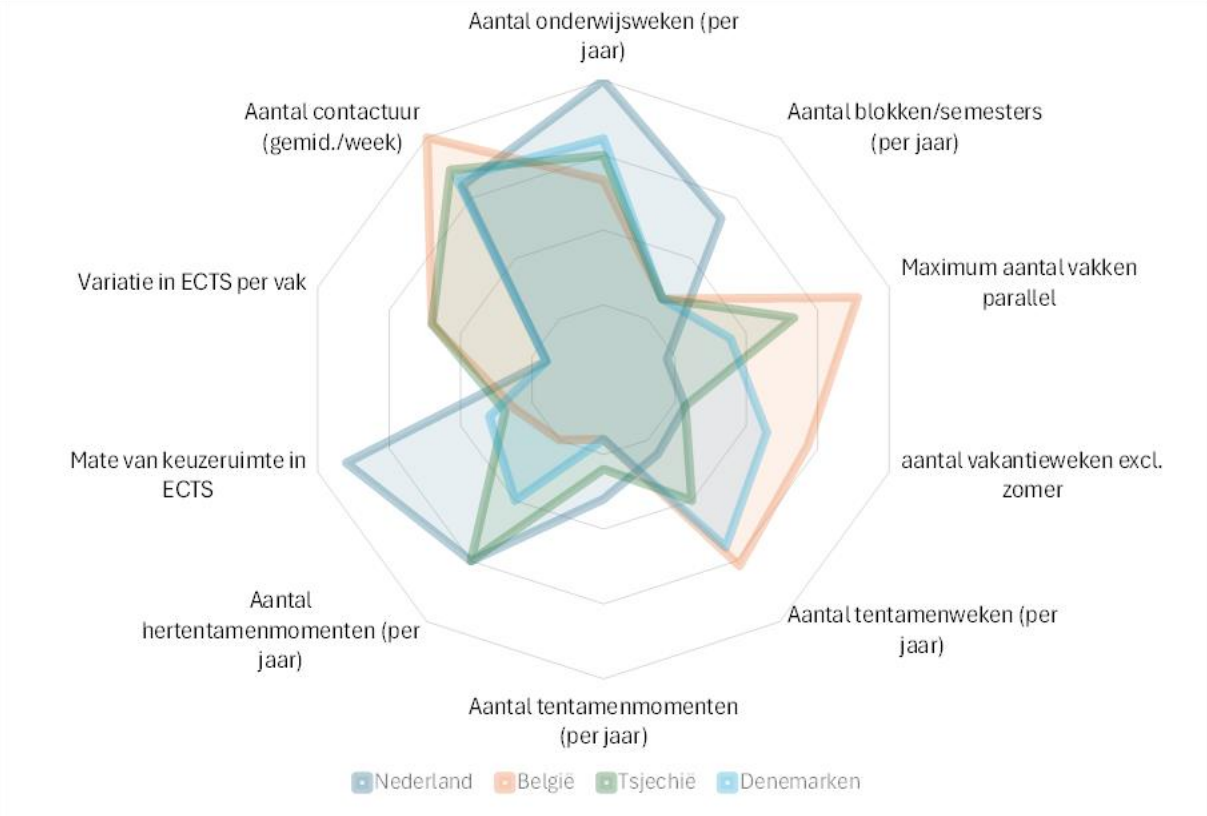
In het eerste en tweede jaar van de bachelor hebben studenten ongeveer 26 contactuur per week. Ook in Tsjechië wordt aangegeven dat studiedruk van studenten samenhangt met het laboratoriumwerk, maar volgens de respondenten komt dit vooral doordat gemotiveerde studenten extra tijd doorbrengen in het laboratorium. Minder gemotiveerde studenten kunnen met minder tijd uit de voeten. Uit de studentevaluaties komt volgens de docenten niet naar voren dat studenten te veel studiedruk ervaren.

Ook onder personeel wordt er niet veel geklaagd over de werkdruk. Hoge werkdruk voor personeel is vooral te wijten aan onderzoek en subsidieaanvragen. Wanneer deze aanvragen overlappen met nakijkdeadlines kan dit wel druk opleveren bij docenten. Een van de docenten geeft aan dat van docenten wordt verwacht dat ze een evenwicht vinden tussen lesgeven, onderzoek en administratieve taken, wat de tijd beperkt die aan elk gebied kan worden besteed.

Verder is scheikunde een relatief kleine opleiding. In het eerste jaar starten meestal rond de 25-30 studenten met de opleiding en na het eerste jaar is dit meestal rond de 15 studenten. De hoge uitval in het eerste jaar komt met name doordat veel studenten die niet zijn toegelaten tot geneeskunde als tweede keus voor scheikunde kiezen.

4.5.2 Vergelijking tussen landen

Verschillenanalyse

Figuur 42: Spider chart van de vergelijkingsdimensies voor Scheikunde

Tabel 15: Kwantitatieve data vergelijkingsdimensies voor Scheikunde

	Nederland	België (Vlaanderen)	Denemarken	Ierland
Aantal onderwijsweken (per jaar)	36	24	27	29
Aantal blokken/semesters (per jaar)	4	2	2	2
Maximum aantal vakken parallel	2	8	6	4
Aantal vakantieweken excl. zomer	2	5	2	4
Aantal tentamenweken (per jaar)	4	10	6,5	9
Aantal tentamenmomenten (per jaar)	4	2	3	2

	Nederland	België (Vlaanderen)	Denemarken	Ierland
Aantal hertentamenmomenten (per jaar)	3	1	3	2
Mate van keuzeruimte in ECTS	112,5	39	43	50
Variatie in ECTS per vak	2	6	6	2
Aantal contactuur (gemid./week)	24	30	26	25

Intensiveren of spreiden van onderwijs

Bij jaarplanning hebben we de volgende factoren meegenomen: het aantal onderwijsweken per jaar, het aantal blokken/semesters per jaar, maximum aantal vakken parallel en aantal weken vakantie exclusief zomervakantie. Onder vakantie verstaan we minimaal vijf achtereenvolgende vrije dagen. Het aantal onderwijsweken in Gent, Aarhus en Charles is vergelijkbaar. De UU heeft relatief veel onderwijsweken, zowel vergeleken met deze buitenlandse universiteiten als met de andere Nederlandse universiteiten. Het maximum aantal vakken parallel varieert van twee aan de UU tot acht in Gent. Bij de opleiding scheikunde aan de UU worden er dus minder vakken tegelijkertijd gegeven en zijn de vakken intensiever in kortere tijd. Dit hangt ook samen met de blokkenstructuur die de UU hanteert. Het aantal vakantieweken aan de UU en Charles is gelijk, beide universiteiten hebben twee weken kerstvakantie. Aan de universiteit Gent ligt het aantal vakantieweken gedurende het studiejaar met vijf weken het hoogst.

Concentreren of spreiden van toetsing

Bij concentreren of spreiding van toetsing hebben we gekeken naar het aantal tentamenweken, tentamenmomenten en hertentamenmomenten per jaar. Het aantal tentamenweken is met tien weken het hoogst aan de universiteit Gent en met vier weken het laagst aan de UU. Dit terwijl de UU de meeste tentamenmomenten heeft. Aan de UU bestaan de tentamenperiodes steeds uit één week, terwijl de buitenlandse universiteiten langere tentamenperiodes hanteren. Gedurende deze langere tentamenperiodes is er vaak ook tijd voor zelfstudie en voorbereiding op het tentamen. Doordat er bij scheikunde aan de UU voor bijna elke tentamenweek een apart hertentamenmoment is, heeft de UU ook relatief veel hertentamenmomenten per jaar.

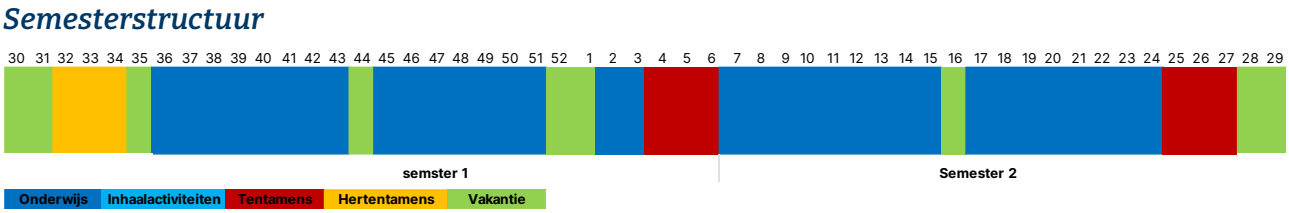
Uniformiseren of flexibiliseren van onderwijs

Onder flexibiliteit verstaan we het aantal contacturen, variatie in ECTS per vak en mate van keuzeruimte in ECTS. Het aantal contacturen varieert bij de opleidingen scheikunde tussen de 24 bij de UU tot aan 30 bij de Universiteit Gent. De opleidingen scheikunde hebben meer contacturen dan de andere opleidingen (geschiedenis, BMW, EE en psychologie). Met 24-30 contacturen per week hebben de studenten meer structuur, maar minder vrijheid om hun eigen studietijd in te delen. Hoewel het aantal contacturen aan de UU het laagst is, hebben studenten op jaarbasis wel meer contacturen dan in Gent, Charles of Aarhus. Dit komt doordat de UU meer onderwijsweken heeft. Op jaarbasis heeft scheikunde aan de UU ongeveer 140

contacturen meer dan de andere universiteiten. Verder heeft de UU veel keuzeruimte. Bij de andere opleidingen ligt het programma strakker vast. Variatie in het aantal ECTS per vak is aan de UU het laagst. De andere opleidingen hebben meer variatie in grote en kleinere vakken.

4.5.3 Herontworpen blauwdruk

Op basis van bovenstaande analyse, hebben we voor de jaarindeling van scheikunde aan de UU twee blauwdrukken voor een andere indeling van het collegejaar ontworpen, die de werkdruk van docenten en studenten zouden kunnen verlichten. In onderstaande paragrafen presenteren we deze herontwerpen, de redenering erachter en de reacties erop van studenten, docenten en opleidingscoördinatoren.

Figuur 43: Blauwdruk semesterstructuur scheikunde

Bij het eerste ontwerp is ervoor gekozen om meer aan te sluiten bij de buitenlandse opleidingen en een semesterstructuur te hanteren. Beide semesters bestaan uit 17 onderwijsweken gevolgd door een tentamenperiode van drie weken. Elk semester volgen studenten 4 vakken van 7,5 ECTS. Net als in Aarhus is halverwege het eerste semester een herfstvakantie en halverwege het tweede semester een paasvakantie. Deze vakanties moeten zowel studenten als docenten halverwege het semester wat meer rust geven.

De hertentamens zijn voor de start van het nieuwe collegejaar, waardoor studenten mogelijk minder het gevoel hebben dat ze gedurende het jaar achter de feiten lopen of voorrang geven aan (her)tentamens omdat ze het niet meer kunnen bijbenen.

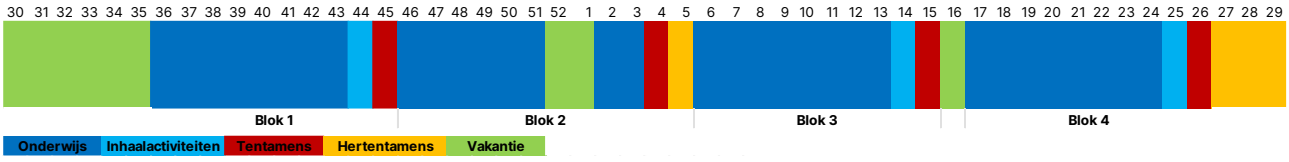
In dit ontwerp zijn de korte en intensieve blokken vervangen door langere periodes met meerdere rustmomenten (vakanties) gedurende het jaar. Daarnaast heeft dit ontwerp minder en langere tentamenperiodes, waardoor studenten gedurende de tentamenperiodes meer tijd hebben om te studeren. Voor de tentamens die vroeg in de tentamenperiodes worden afgenomen hebben docenten langer de tijd om na te kijken voordat de nieuwe onderwijsperiode weer begint. Dit zou wel inhouden dat de hele UU zijn blokkenstructuur wijzigt, wat volgens de respondenten onwaarschijnlijk is.

Effecten van herontwerp

Tabel 16: Effecten van herontwerp Scheikunde

Effect	Plussen	Minnen
Werkdruk voor docenten		• Voor docenten is er een constante belasting in het semestermodel doordat ze het hele jaar moeten doceren.
Werkdruk voor studenten		• De semesters zijn volgens de studenten minder studeerbaar, doordat ze hun aandacht over meerdere vakken moeten verdelen gedurende een langere periode.
Implementatie		• De blokkenstructuur op de UU staat vast, omschakelen naar een semesterstructuur is dus niet zomaar mogelijk. • Het moment van de hertentamens in de blauwdruk kan niet in verband met het BSA. Ook voor studenten in het derde jaar van de bachelor is dit moment ongunstig in verband met afstuderen.
Gevolgen voor onderwijs(filosofie)	• Mogelijk beklijft de stof beter doordat studenten langer met één onderwerp bezig zijn.	• Wanneer studenten meerdere vakken naast elkaar volgen kun je minder eisen stellen wat betreft de voorkennis. • Niet alle vakken lenen zich er goed voor om over een langere periode te worden uitgesmeerd.

Blokkenstructuur

Figuur 44: Blauwdruk blokkenstructuur scheikunde

Bij het tweede ontwerp zijn we uitgegaan van de huidige blokkenstructuur van de UU, maar hebben we geprobeerd om meer rustmomenten te creëren gedurende het jaar. Dit hebben we gedaan door voorafgaand aan de tentamenweken een 'inhaalweek' toe te voegen, waarin geen onderwijs wordt ingeroosterd. Deze inhaalweken zijn bedoeld voor het inhalen van gemiste colleges, werkgroepen of laboratoriumwerk door bijvoorbeeld ziekte van de docent of student. Als er geen inhaalactiviteiten zijn, dan is deze periode bedoeld voor tentamenvoorbereiding. Dit zou kunnen compenseren voor de relatief korte tentamenperiodes in Nederland, waardoor

studenten gedurende de tentamenweek weinig tijd hebben voor zelfstudie. In deze blauwdruk is het aantal onderwijsweken gereduceerd tot 32 weken. Bij de respondenten roept dit de vraag op of de stof geconcentreerd kan worden in minder weken, of dat er minder stof moet worden aangeboden wanneer het aantal onderwijsweken wordt ingekort. Het totaal aantal onderwijsweken in dit ontwerp is nog steeds meer dan het aantal onderwijsweken bij scheikunde in Gent, Charles en Aarhus.

In de blauwdruk is de herkansingsweek van blok 1 verschoven van na de kerstvakantie naar na de tentamenweek. Studenten zonder herkansingen hebben hierdoor een rustmoment vóór de start van het nieuwe blok. Docenten kunnen deze tijd eventueel gebruiken voor nakijkwerk van de herkansingen/tentamenweek of de opstart van het nieuwe blok. Een voorwaarde is dat er tijdens de herkansingsweek geen onderwijs wordt gegeven.

Verder is de herkansingweek van blok 2 vervangen voor een week vakantie tussen blok 3 en 4. De herkansingen zijn nu aan het einde van het studiejaar, tegelijk met de herkansingen van blok 3 en 4. In deze situatie blijf het aantal onderwijsweken gelijk. De piekbelasting voor docenten aan het einde van het studiejaar zal blijven.

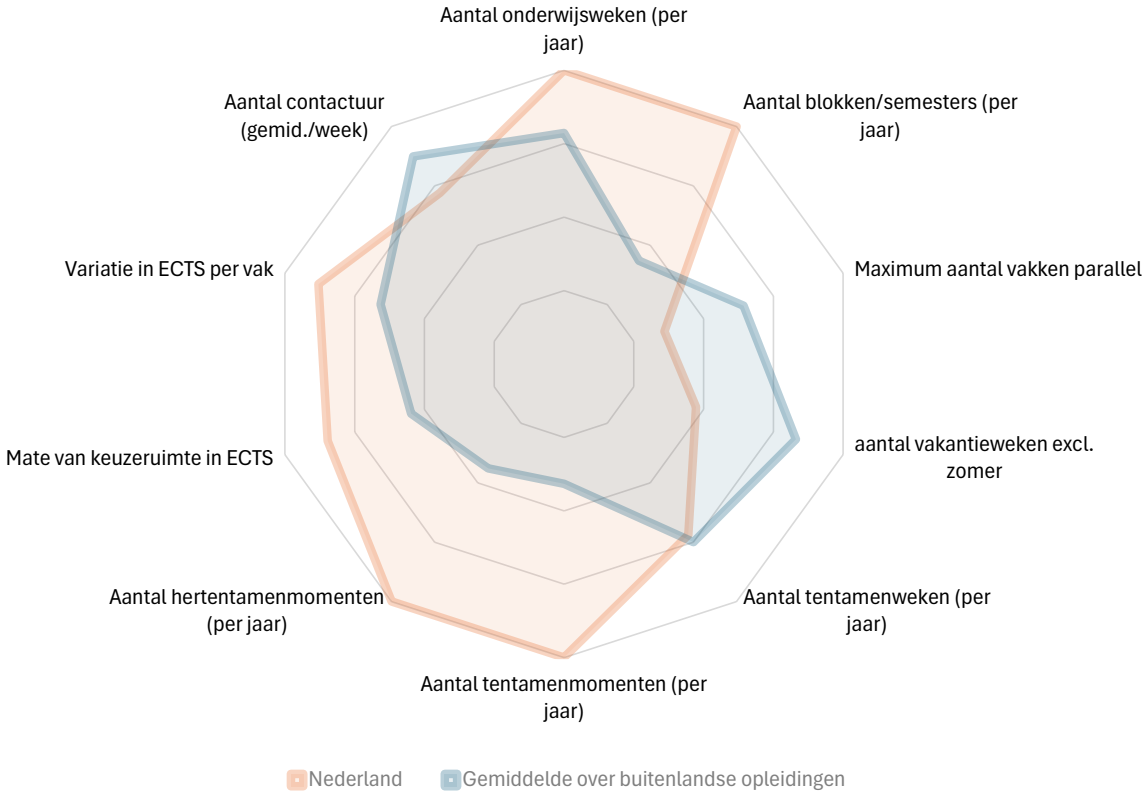
Effecten van herontwerp

Effect	*Plussen*	*Minnen*
Werkdruk voor docenten	• De vakantie tussen blok 3 en blok 4 zorgt voor meer ademruimte voor docenten.	• Doordat er meer tijd tussen de vakken en de herkansingen zit, ben je als docent een langere periode van het jaar bezig met een vak (meer versnipperd).
Werkdruk voor studenten	• Het verminderen van de herkansingen gedurende de reguliere onderwijsperiodes kan ervoor zorgen dat studenten gedurende het blok 'minder achter de feiten aanlopen' en daardoor ook minder vakken hoeven te herkansen. • De vakantie tussen blok 3 en blok 4 zorgt voor meer ademruimte voor studenten. • Het effect van de inhaalweken lijkt beperkt: Ruimte tussen het laatste college en de tentamenweek is nu al een ongeschreven regel. Vaak (maar niet altijd) wordt er geen nieuwe stof meer behandeld en is er een responsiecollege of vragenuurtje.	• De werkdruk voor studenten neemt alleen af als de leerstof ook wordt gereduceerd.
Implementatie	• De blauwdruk past binnen de blokkenstructuur van de UU.	
Gevolgen voor onderwijs(filosofie)		• Mogelijk beklijft de stof minder goed (dan bij het semestermodel) door de korte blokken.

4.6 Synthese

In dit paragraaf bespreken we de synthese van onze analyse, herontwerp en terugkoppeling over alle vijf de opleidingen.

Figuur 45 laat een synthese zien van de vijf spidercharts die eerder in dit hoofdstuk gepresenteerd zijn. Dit is gedaan door het gemiddelde te nemen van alle Nederlandse opleidingen, en alle buitenlandse opleidingen. Deze figuur laat nogmaals duidelijk zien wat ook uit de andere spider charts bleek: Nederlandse opleidingen hebben week onderwijsweken, veel blokken, veel tentamenweken, veel herkansingsmomenten en weinig vakantie. Ondanks de verschillen per opleiding is dit beeld structureel bij alle Nederlandse opleidingen. Hier lijkt dus gekozen te zijn voor sterk gespreid collegejaar. Echter is de gemiddelde hoeveelheid contactuur niet eens heel veel lager in Nederland, en hebben we in interviews gehoord dat in Nederland veel extensiever getentamineerd wordt, ook tijdens onderwijsweken, waardoor een gemiddelde onderwijsweek alsnog als intensief wordt ervaren.

Figuur 45: Synthesespider chart over alle opleidingen heen

Daarnaast hebben we ook geanalyseerd welke plussen en minnen opleidingsvertegenwoordigers allemaal zagen bij onze herontworpen blauwdrukken. Deze hebben we in Tabel 17 geclusterd naar de drie knoppen uit ons analytisch kader.

Tabel 17: Plussen en minnen van herontworpen collegejaar over de drie knoppen heen

Onderwerp	Intensiveren van onderwijsactiviteiten	Spreiden van onderwijsactiviteiten	Concentreren van toetsing	Spreiden van toetsing	Uniformiseren van onderwijs	Flexibiliseren van onderwijs
Werkdruk voor docenten	**Docenten staan over het algemeen positief tegen minder onderwijsweken om werkdruk te verminderen, mits dit betekent dat er meer tijd over blijft voor onderzoek en ook de leerstof voor studenten wordt verminderd.** **Variatie of reductie in aantal uur per ECTS wordt gezien als geschikte knop.**		**Geconcentreerder tentamineren en minder geschreven opdrachten gedurende het blok/semester vermindert de nakijkdruk voor docenten gedurende het blok.** **Herkansingen aan het einde van het jaar heeft geen negatieve impact op werkdruk mits herkansingen niet te ver in de zomervakantie doorlopen.**		**Beperken van het aantal keuzevakken vermindert druk en administratieve lasten voor docenten. Vakken kunnen samengevoegd binnen een semesterstructuur waardoor organisatiekosten afnemen.**	
		Semesterstructuur kan betekenen dat docenten ieder semester een onderwijsrol moeten oppakken en buiten vakanties geen periodes hebben zonder onderwijstaken.				
Werkdruk voor studenten	**Studenten staan positief tegen minder onderwijsweken met meer rustmomenten gedurende het jaar om werkdruk te verminderen, mits de leerstof ook minder wordt.** **Het beste moment voor een vakantie is volgens studenten na de**	**Studenten hebben liever meer rustmomenten (vakanties) gedurende het jaar dan een korter collegejaar met een langere zomervakantie.**	**Tentamens voor de (kerst)vakantie zorgt voor echte rust.** **Geconcentreerder tentamineren en minder geschreven opdrachten vermindert de druk gedurende het blok/semester (maar kan wel zorgen voor extra piekdruk rond de tentamenperiodes).**			

Onderwerp	Intensiveren van onderwijsactiviteiten	Spreiden van onderwijsactiviteiten	Concentreren van toetsing	Spreiden van toetsing	Uniformiseren van onderwijs	Flexibiliseren van onderwijs
	tentamenweek (tussen twee blokken/semesters).		**Herkansingsmomenten waarin geen onderwijs meer plaatsvindt en studenten zich volop kunnen concentreren op de herkansingen zorgt voor minder druk.**			
			Piekbelasting stijgt door meer geconcentreerde tentaminering. **Studenten krijgen met minder en latere toetsing minder snel zicht op hun (voorlopig) BSA, wat stress en onzekerheid kan opleveren.**		**Minder keuzeruimte beperkt mogelijkheden tot personalisatie van onderwijs voor studenten.**	
Instellingsgevolgen (uitvoerbaarheid en gevolgen voor onderwijs(filosofie))	**Docenten geven aan dat het behouden van de kwaliteitsnormen met minder onderwijsuren mogelijk moet zijn, maar dat er dan wel minder stof in het curriculum moet.** **Respondenten geven aan dat vaak de structuur (het aantal onderwijsweken) de stof bepaalt, en dat met minder onderwijsweken minder essentiële stof uitgefaseerd kan worden.**				**Minder keuzeruimte beperkt administratieve lasten voor de hele organisatie (incl. docenten en studenten).**	
	Veel opleidingen ervaren momenteel beperkte vrijheid om de		**Minder ruimte voor frequente tussentijdse toetsen kan ervoor zorgen dat de opleiding minder (snel) zicht heeft**			

Onderwerp	Intensiveren van onderwijsactiviteiten	Spreiden van onderwijsactiviteiten	Concentreren van toetsing	Spreiden van toetsing	Uniformiseren van onderwijs	Flexibiliseren van onderwijs
	indeling van hun collegejaar aan te passen.		**op de studievoortgang en studiesucces van de studenten. Minder zicht op de studievoortgang en BSA kan leiden tot lager studiesucces, met financiële gevolgen voor de instelling.**			

5 Conclusies en aanbevelingen

In dit afsluitende hoofdstuk presenteren we de conclusies, aanbevelingen en suggesties voor vervolgonderzoek die voortkomen uit dit onderzoeksrapport.

5.1 Conclusies

Hieronder staan de conclusies van dit onderzoek, opgedeeld in algemene overwegingen, en conclusies ten aanzien van de drie knoppen waaraan gedraaid kan worden.

5.1.1 Algemene overwegingen

- De planning en inrichting van het academisch jaar valt in alle landen grotendeels binnen de instellingsautonomie. Regulering door de overheid door middel van nationale regelgeving is in alle landen beperkt. Er wordt doorgaans voorgeschreven dat een academisch jaar twaalf maanden bedraagt, een studiejaar 60 ECTS moet zijn en dat deze 60 ECTS is vertaald in normuren (in Nederland 1680 uur). Als het academisch jaar slimmer georganiseerd moet worden, dan ***ligt de bal vooral bij de universiteiten zelf***. Zij bepalen grotendeels de inrichting van de academische kalender, zowel in Nederland als elders.
- In dit onderzoek hebben alle Nederlandse opleidingen die we hebben bestudeerd een langer collegejaar dan hun buitenlandse equivalenten, wat niet verassend is aangezien we opleidingen met een korter collegejaar hebben geselecteerd. Hierdoor was het mogelijk om in kaart te brengen hoe opleidingen met minder onderwijsweken het collegejaar inrichten. Wat wel opvalt is dat de Nederlandse collegejaren bij alle opleidingen aanzienlijk langer zijn, tot wel twaalf onderwijsweken. Hiermee bevestigt ons onderzoek de bevindingen van de Jonge Akademie.
- De discipline heeft veel invloed op de lengte van het collegejaar, ook in het buitenland. Gemiddeld genomen zijn bèta- en medische opleidingen langer en hebben deze opleidingen meer contacturen en minder zelfstudie.
- Los van de lengte van het collegejaar valt ook op dat Nederlandse opleidingen structureel de meeste tentamenmomenten en hertentamenmomenten hebben. Hierdoor concluderen we dat Nederlandse opleidingen ondanks hun langere duur een vergelijkbare intensiteit kennen als hun internationale equivalenten. Wel ligt het gemiddelde aantal contacturen iets lager bij de Nederlandse opleidingen.
- De problematiek rondom werkdruk speelt in elk land dat we meegenomen hebben in de vergelijking, en is dus niet specifiek een Nederlands probleem. Daarnaast wordt in elk land erkend dat de indeling en organisatie van het collegejaar invloed hebben op de werkdruk van studenten en docenten. Een veelgenoemde verklaring van hoge werkdruk is het gevoel dat docenten en studenten ‘altijd aan moeten staan’. Voor docenten hangt de piekbelasting en werkdruk vooral samen met het feit dat ze onderwijs- en onderzoekstaken moeten combineren.

- Het is nagenoeg onmogelijk om te isoleren wat het exacte effect is van de inrichting van het collegejaar op werkdruk, omdat werkdruk (en stress in bredere zin) een complex begrip is dat van tal van factoren afhankelijk is. Sommige van deze factoren, zoals kosten voor levensonderhoud voor studenten) liggen volledig buiten de invloed van instellingen.
- Op grond van de beschikbare informatie kunnen we niet met volledige zekerheid vaststellen of de werkdruk in Nederland hoger ligt dan in andere landen, laat staan of een causaal verband bestaat tussen werkdruk en de indeling van het collegejaar. Dit komt voor een deel omdat, ondanks onze aanpak bij de selectie van opleidingen, er (nog steeds) verschillen zijn in de nationale en instellingscontext. Hierdoor zijn opleidingen nooit volledig vergelijkbaar. Feit is wel dat het Nederlandse collegejaar veel onderwijsweken en tentamenmomenten bevat.
- Vanwege dezelfde beperkingen is het ook niet goed mogelijk om hard te maken wat exact de gevolgen zijn van een kort collegejaar op uitkomsten, zoals studiesucces, studentsucces, en arbeidsmarktinstroom. Ook geldt hier dat dit soort factoren van veel meer zaken afhangen dan alleen de indeling van het collegejaar.

5.1.2 Conclusies m.b.t. het intensiveren of spreiden van onderwijsactiviteiten

- In vergelijking met internationale opleidingen is het Nederlandse collegejaar (ongeveer) even intensief, maar beduidend langer. Zowel studenten als docenten geven aan dat het inkorten van het collegejaar kan bijdragen aan het verlagen van werkdruk, mits de vrijgekomen ruimte ook echt vrij blijft. Gesprekspartners zien het risico dat vrijgekomen ruimte ingevuld wordt of dient te worden met extra onderzoeks- of managementtaken, waardoor de totale werkdruk constant blijft. Deze dynamiek is onlosmakelijk verbonden met de werkcultuur die heerst in de wetenschap, op een instelling, faculteit of vakgroep en het is zeer de vraag in hoeverre deze werkcultuur te beïnvloeden is met (regelgeving over) een andere indeling van het collegejaar. Hoe een indeling in de praktijk gebruikt wordt is dus belangrijker dan hoe deze er op papier uitziet.
- Respondenten zien het mogelijk maken van variatie in het aantal uur per EC als een kansrijke knop om aan te draaien. De huidige regelgeving staat een dergelijke variatie niet toe, en Nederland zit met 28 uur per EC aan de bovenkant van de Europees toegestane bandbreedte van 25-30 uur. Met een lagere EC-norm kan ongeveer een maand aan onderwijstijd bespaard worden. Onze gesprekken en cijfers over de tijdsbesteding van studenten laten echter zien dat in de praktijk zelden voldaan wordt aan deze (papieren) norm. Ook hier geldt dus dat formele regels en normen niet 1-op-1 te vertalen zijn naar praktische gevolgen.
- Als het Nederlandse collegejaar ingekort wordt lijkt verdere intensivering amper mogelijk. Nederland zit nu al richting de bovenkant van de ECTS-norm, en uit gesprekken blijkt dat nog meer intensivering voor een ongezond hoge piekbelasting kan zorgen. De mogelijkheid om te intensiveren middels een ‘slimmere’ indeling zijn volgens betrokkenen bij de opleidingen uit dit onderzoek zeer beperkt. Dit betekent dat een inkorting van het collegejaar waarschijnlijk zal betekenen dat de inhoud van het curriculum teruggebracht zal moeten worden. Uit onze gesprekken en de internationale vergelijking blijkt

dat ook met minder stof in het curriculum nog steeds voldaan kan worden aan kwaliteitsnormen, en dat het Nederlandse hoger onderwijs nog steeds 'goede' studenten zal afleveren die leerdoelen behalen. Echter zullen er keuzes gemaakt moeten worden in welke stof de studenten precies aangereikt krijgen.

- Uit onze vergelijking komt naar voren dat een semesterstructuur in vrijwel alle landen de standaard is. Alleen bij Nederlandse opleidingen is dat niet het geval. Het overstappen naar een semesterstructuur heeft voor- en nadelen. De voordelen van een semesterstructuur zijn de mogelijkheden voor flexibiliteit en lucht in het onderwijs voor studenten. Een week onderwijs missen heeft minder zware consequenties als een student nog een heel semester heeft om dit in te halen in plaats van een kort blok. Ook kan de internationale studentmobiliteit verbeteren met een collegejaar dat beter aansluit bij internationale opleidingen. Een nadeel is dat het bij een semesterstructuur waarschijnlijker is dat de docenten elk semester een onderwijstaak hebben, en buiten de vakanties geen onderwijsvrije periodes meer hebben.

5.1.3 Conclusies m.b.t. het concentreren of spreiden van toetsing

- Bij veel Nederlandse opleidingen is bewust gekozen voor een collegejaar waarin toetsing sterk gespreid is. De Nederlandse opleidingen kennen veel tentamenmomenten en hechten buiten geplande tentamenweken veel waarde aan sterk gespreide toetsing. Dit heeft allereerst een didactisch voordeel: uit onderzoek blijkt immers dat leerdoelen beter behaald worden en studiesucces stijgt met sterk gespreide toetsing. Hierdoor is de kans op diplomering groter, wat gezien het huidige bekostigingsmodel voor instellingen gunstig is. Studenten hebben hier uiteraard ook baat bij, en krijgen met meer continue toetsing in het eerste jaar sneller en beter inzicht in de mate waarin ze hun BSA gaan halen. Het nadeel van dit model van toetsing is dat docenten en studenten het gevoel hebben altijd aan te moeten staan; specifiek studenten noemen soms dat er van hun continu prestaties gevraagd worden. Het concentreren van toetsing kan dit aspect van werkdruk verminderen, maar heeft als nadeel dat de piekbelasting kan toenemen. Daarnaast gaan dan de didactische voordelen van sterk gespreide toetsing verloren, en krijgen studenten (te) laat inzicht in hun BSA wat voor henzelf en de instelling financiële gevolgen kan hebben.
- Los van de concentratie is de planning van tentamenmomenten cruciaal voor de werkdruk van met name studenten. (Her)tentamens direct ***na*** vakanties en tijdens normale onderwijsweken zorgen voor grote piekbelasting. Ook een gebrek aan rust na een tentamenweek kan studenten opbreken. Het inbouwen van rust en ruimte voor, tijdens en na tentamenweken zal de ervaren werkdruk van studenten verminderen.
- Bij Nederlandse opleidingen zijn de herkansingen vaak gedurende het studiejaar en soms zelfs tijdens onderwijsperiodes. Aan de ene kant zorgt dit ervoor dat de stof van het vak nog redelijk vers in het geheugen van de student zit, doordat de periode tussen het vak en hertentamen beperkt is. Aan de andere kant zorgen de herkansingen gedurende het collegejaar ervoor dat studenten het idee hebben dat ze achter de feiten aanlopen en prioriteiten moeten stellen.

- In dit licht zijn onze respondenten positief over het concentreren van hertentamens op een moment dat geen andere onderwijsactiviteiten plaatsvinden, bijvoorbeeld aan het einde van het studiejaar. Docenten en studenten hoeven dan namelijk niet gedurende het hele onderwijsjaar herkansingen voor te bereiden, af te nemen en in het geval van docenten na te kijken terwijl parallel ook reguliere onderwijsactiviteiten plaatsvinden. Vanuit didactisch oogpunt is het een nadeel om een herkansing in potentie maanden na het eerste tentamen af te nemen, maar desalniettemin zien respondenten dit als een goede knop om aan te draaien.

5.1.4 Conclusies m.b.t. het uniformiseren of flexibiliseren van onderwijs

- De Nederlandse opleidingen hebben relatief veel keuzeruimte vergeleken met de buitenlandse universiteiten. Meer uniformiteit in het onderwijs vermindert de werkdruk en administratieve lasten voor de hele instelling, maar heeft als nadeel dat de flexibiliteit en mogelijkheid tot personalisatie voor studenten ingeperkt wordt.
- Een uniform collegejaar zorgt ervoor dat uitwisseling tussen opleidingen makkelijker is.

5.2 Aanbevelingen

Op basis van de conclusies hebben we een aantal aanbevelingen geformuleerd. Deze aanbevelingen richten zich op opleidingen, instellingen en de overheid. De aanbevelingen zijn algemeen van aard en niet specifiek toegespitst op de onderzochte opleidingen. Daarnaast doen we een aantal aanbevelingen voor vervolgonderzoek.

5.2.1 Richting opleidingen en instellingen

Intensiveren of spreiden van onderwijs

- Programmeer collegejaren die minder onderwijsweken bevatten, mits aan kwaliteitsnormen voldaan kan blijven worden. Opleidingen in Nederland moeten, zoals nu in de pilots gedaan wordt, kritisch kijken waar overlap in het curriculum zit en waar stof geschrapt kan worden. Dit moeten opleidingen op een lerende manier doen waarbij uiteraard *constructive alignment* binnen het curriculum behouden blijft. Als opleidingen deze autonomie nu al hebben moeten ze die benutten. Als die autonomie nu ontbreekt dienen faculteiten of instellingen die te geven.
- Draag duidelijk uit dat experimenten met een korter collegejaar geen bezuinigingsoperatie zijn, maar een poging om werkdruk te verminderen. Op het moment van schrijven (maart 2025) hebben universiteiten te maken met een bezuinigingsopgave. Het risico ligt daarom op de loer dat alternatieve indelingen van het collegejaar gepercipieerd worden als bezuinigingsmethode. Het besparen van kosten kan een bijeffect zijn van een korter collegejaar, maar moet niet het doel zijn. Voor het draagvlak van een korter collegejaar, en het daadwerkelijk verminderen van werkdruk is het essentieel dat experimenten niet als bezuinigingsoperatie gezien worden.
- Verwacht niet dat een korter collegejaar of een andere indeling van het collegejaar alle werkdrukproblematiek oplost. Werkdruk is immers van veel meer afhankelijk. Een

kortere of andere indeling kan helpen, maar dit blijft tot op zekere hoogte een papieren werkelijkheid. Dit onderzoek laat duidelijk zien dat de gekozen indeling in de praktijk vaak anders ervaren of beleden worden. Hoe een collegejaar in de praktijk uitpakt, en welke cultuur op de opleiding heerst, is een sterkere determinant van werkdruk.

- Zorg ervoor dat bij een reductie van het aantal onderwijsweken de vrijgekomen tijd daadwerkelijk wordt benut voor vermindering van werkdruk voor docenten en niet wordt ingevuld met extra taken. Dit heeft alles te maken met de heersende werkcultuur.

Concentreren of spreiden van toetsing

- Om de werkdruk te verminderen kan het nodig zijn om keuzes te maken die vanuit pedagogisch-didactisch oogpunt suboptimaal zijn. Het is goed als opleidingen in hun didactische keuzes expliciet meewegen – voorzover nu niet al gedaan - wat de consequenties zijn voor werkdruk van docenten en studenten. Keuzes die de leerprestaties van studenten kunnen verhogen kunnen ook voor extra belasting voor studenten en academici zorgen. Dit betreft een zorgvuldige afweging waar geen goed antwoord te kiezen is. Transparantie over deze afweging is wel van groot belang.
- Opleidingen moeten zorgen voor rust rondom tentamenperiodes zodat studenten zich in enige rust kunnen voorbereiden, en vervolgens ook weer kunnen herstellen omdat verreweg de grootste onderwijsgerelateerde bron van werkdruk en stress voor studenten komt van tentaminering. In dat licht moeten herkansingen tijdens onderwijsweken vermeden worden, om zo piekbelasting te verminderen.
- Creëer extra rustmomenten voor docenten en studenten gedurende het collegejaar door meer vakantieweken in te bouwen. De timing van de vakanties is cruciaal: zorg dat de vakanties gedurende het collegejaar na de tentamenweek zijn. Dit zorgt ervoor dat studenten een rustmoment hebben tussen twee blokken of semesters. Voor docenten geeft dit de mogelijkheid om het nakijkwerk af te ronden voordat een nieuw blok start. Voorkom tentamens en herkansingen direct na de vakanties.

Uniformiseren of flexibiliseren

- Beperk de keuzeruimte binnen en tussen opleidingen om de werkdruk en administratieve lasten voor docenten en instellingen te verlagen. Door meer uniformiteit in het curriculum aan te brengen, bijvoorbeeld via een vaste structuur in kernvakken en een gerichtere selectie van keuzevakken kan het onderwijs efficiënter worden ingericht en kunnen de vakken beter op elkaar worden afgestemd. Daarnaast hoeven opleidingen met minder keuzeruimte ook minder vakken in de lucht te houden, wat tegen de achtergrond van dalende studentenaantallen sowieso lastiger wordt.

5.2.2 Richting overheid

- Geef instellingen (extra) ruimte. Het sluit goed aan bij de meest recente visie van de minister op de relatie tussen overheid en instellingen: minder overheidsingrijpen met

besluiten die op het instellingsniveau liggen en het omarmen van zelfregie.[17] Als de overheid de instellingsautonomie op het gebied van inrichting van het onderwijs blijft respecteren, dan zijn de reguleringsmogelijkheden via nationale regelgeving beperkt. Een van die mogelijkheden betreft het herijken van de normuren, resulterend in een aanpassing van artikel 7.4 lid 1 van de WHW. Op dit moment zit Nederland internationaal gezien hoog in het spectrum (met een genormeerde studielast van 1680 uur).

- Maak als overheid gebruik van de bandbreedte die de Europese regelgeving in het bepalen van de omvang van ECTS toestaat. In België (Vlaanderen) is het gebruikelijk dat universiteiten een bandbreedte hanteren. De Vlaamse overheid heeft daarover niets in regelgeving vermeld en staat die praktijk toe. Dit geeft universiteiten ruimte om per opleiding de academische jaarplanning aan te passen en in geval van hantering van een ondergrens het academisch jaar met ongeveer een maand te bekorten. Deze flexibilisering van de normuren sluit goed aan bij de onderwijsautonomie die de universiteiten genieten. Voor de planning en inrichting ligt de bal immers grotendeels bij de universiteiten. De minister geeft in de meest recente beleidsbrief nogmaals aan dat werkdruk een verantwoordelijkheid van de universiteit als werkgever is.[18]
- De overheid kan actiever sturen op de indeling van het collegejaar op Nederlandse instellingen als instellingen hun ruimte om te experimenteren niet (kunnen) benutten, zelfregie niet tot de gewenste resultaten leidt of instellingen gezamenlijk aangeven hier behoefte aan te hebben. De zwaarst mogelijke vorm van sturing is een wettelijke plicht voor alle instellingen die de lengte en indeling van het collegejaar voorschrijft.

5.3 Aanbevelingen voor vervolgonderzoek

- Vergelijk hoe Nederlandse instellingen presteren ten opzichte van internationale equivalenten met een lagere of flexibele ECTS-norm, en wat de effecten op kwaliteit, doelmatigheid en toegankelijkheid van het hoger onderwijs zijn. Onderzoek tevens de redenering of (beleids)theorie achter de lagere of flexibele norm.
- Onderzoek hoe sterk de relatie is tussen de concentratie en vorm van toetsing en de didactische opbrengsten en studiesucces op Nederlandse instellingen.
- Onderzoek hoe herinrichting van het academisch jaar van het onderwijs invloed heeft op de toegankelijkheid omdat het mogelijk gevolgen heeft voor studenten uit ondervertegenwoordigde groepen. Er is bijvoorbeeld bewijs dat eerstegeneratiestudenten, studenten met migratieachtergrond en studenten met een lagere sociaaleconomische status minder goed de weg weten te vinden op de universiteit.[19] Een zeer flexibel curriculum is wellicht voor deze groepen studenten relatief minder toegankelijk. Ook zouden minder toetsmomenten of grotere spreiding voor eerstegeneratiestudenten of

[17] Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, Beleidsbrief vervolgonderwijs, onderzoek en wetenschap, 14 maart 2025

[18] Zie voetnoot 13

[19] Bijvoorbeeld in Dialogic (2024): Een serieuze zaak

studenten met een lagere sociaal economische achtergrond kunnen leiden tot minder mogelijkheden tot bijverdienen of tot meer vertraging.

Bijlage 1. Onderzoeksvragen

1. Hoe verschillen opleidingen in:
    a. de planning en organisatie van het studiejaar?
    b. aantal onderwijs- en tentamenweken in weken?
    c. de leerdoelen en/of eindtermen?
    d. de omvang en inhoud van de onderwijseenheden?
    e. de aard en aantal toetsen (vorm van toetsing) inclusief herkansingen?
    f. de vorm van het onderwijs en de balans tussen zelfstudie en contactonderwijs (colleges en practica)?
    g. de interfacultaire en interinstitutionele of interuniversitaire samenwerking?
2. Hoe verschillen vakgroepen betrokken bij de opleidingen in taakdifferentiatie (o.m. inzet/verdeling tijd docenten/onderzoekers op verschillende taakgebieden: onderwijs, onderzoek, valorisatie, leiderschap, patiëntenzorg)?
3. In welke mate zijn de gekozen opleidingen voldoende vergelijkbaar in kwaliteit en uitkomsten om een vergelijking te maken op de lengte van de onderwijsperiode?
4. Hoe verschillen landen in hun nationale normering van onderwijsuren in relatie tot ECTS? Hoeveel uur wordt per ECTS gerekend?
5. Hoe verschillen onderwijsinstellingen en/of opleidingen in hun inrichting van hun opleiding op basis van ECTS-eenheden?
6. Welke verschillen in de organisatie van opleidingen zijn van invloed op de inrichting van het studiejaar en de lengte van de onderwijsvrije perioden?
7. In welke mate hebben deze verschillen een positief of negatief effect op de kwaliteit van de opleiding en het studentsucces?
8. Wat kunnen Nederlandse opleidingen leren van de verschillen in het ontwerp van opleidingen om het studiejaar slimmer in te richten zonder aan kwaliteit in te boeten?
9. Hoe ziet een studiejaar van een Nederlandse opleiding eruit met inpassing van de verschillende geleerde lessen? Welke mogelijke opties zijn er voor Nederlandse opleidingen?
10. Welke aanpassingen in nationaal Nederlands beleid of regelgeving zijn nodig om het aantal onderwijsvrije weken te verhogen?
11. In welke mate hebben aanpassingen in de inrichting van het studiejaar een positief of negatief effect op de capaciteit van organisaties, de werkdruk of de studiedruk? Hoe kunnen negatieve effecten gemitigeerd worden?
12. Welke weerstand op aanpassingen van het Nederlands studiejaar kunnen verwacht worden (van overheid, bestuurders, docenten of studenten)? Hoe kunnen zorgen gemitigeerd worden?

Bijlage 2. Verantwoording selectie van Nederlandse opleidingen

Nederlandse opleidingen zijn in twee stappen geselecteerd voor de internationale vergelijking: (1) selectie van opleidingen, (2) selectie van Nederlandse universiteiten die de opleidingen aanbieden.

Stap 1 - Selectie van opleidingen

In afstemming met de begeleidingscommissie en deels op basis van de opdracht van het ministerie van OCW zijn de volgende criteria gehanteerd om een *long-list* van opleidingen op te stellen:

- Randvoorwaardelijke criteria
    - WO-bachelor
    - Geen kleine/unieke studies (wordt aan ten minste drie Nederlandse universiteiten aangeboden)
    - Internationaal goed vergelijkbaar
- Spreidingscriteria
    - Uit elk domein minimaal één opleiding: alfa, bèta, gamma, medisch, technisch
    - Minimaal één opleiding met een praktijkcomponent

Voor elk domein zijn ten minste vijf relevante opleidingen geselecteerd. De uiteindelijke *long-list* bevatte 34 opleidingen.

Stap 2 – Selectie van Nederlandse universiteiten

We hebben voor elk van de 34 opleidingen op de *long-list* in kaart gebracht hoe universiteiten verschillen in hun aanbod:

- De planning en organisatie van het studiejaar (indeling in semesters of blokken, tentamenperiodes, stageperiode en afstudeerperiode).
- De ervaren studiedruk (via de website Studiekeuze 123)
- Bijzondere kenmerken van de opleiding (bijvoorbeeld probleemgestuurd onderwijs, mogelijkheid om een minor of stage te doen).

Bij de definitieve selectie is gespreid op:

- Het aantal onderwijsweken
- Algemene en technische universiteiten
- Openbare en bijzondere universiteiten
- Geografische spreiding

Dit heeft geleid tot de definitieve selectie van Nederlandse opleidingen gebruikt in dit onderzoek.

Bijlage 3. Keuze van vergelijkingslanden

Voor de selectie van landen die voor de selectie van universiteiten en opleidingen het meest geschikt zijn hebben we een aantal bronnen gebruikt die informatie geven over de vrijheid die universiteiten hebben om hun academisch jaar in te richten en bronnen die een beschrijving geven van de hoger onderwijsstructuur.

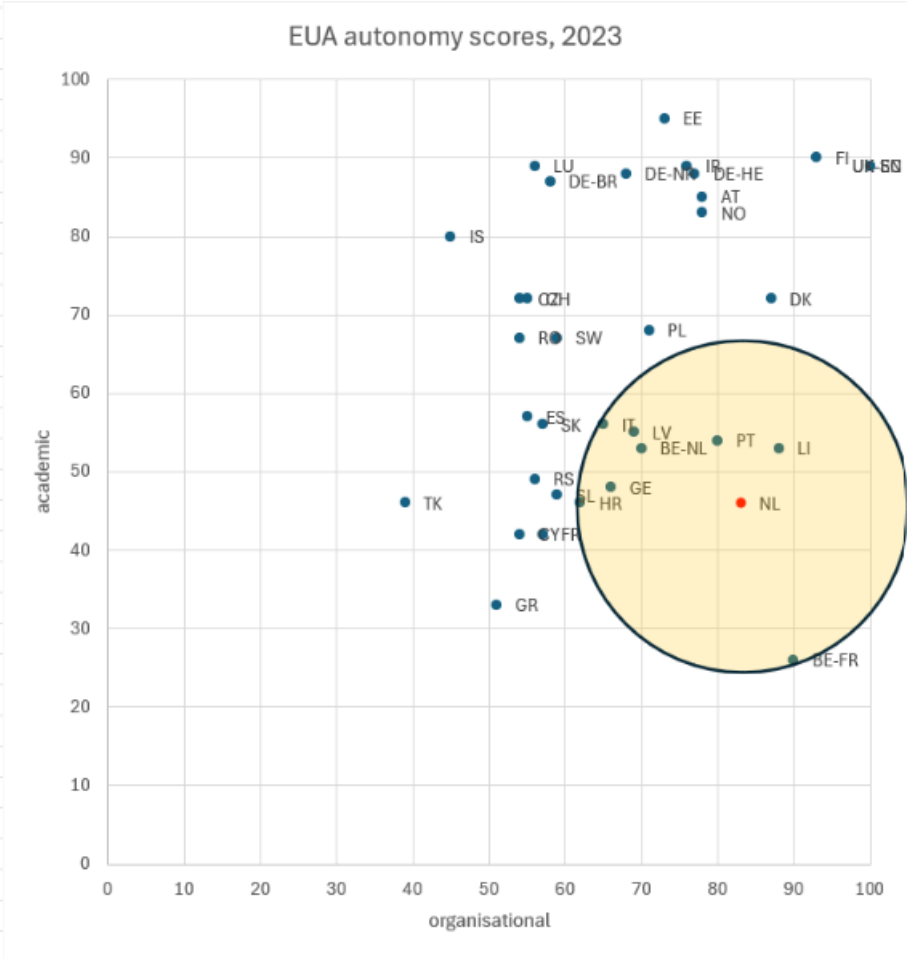
De informatie uit die bronnen is gebruikt om te bepalen welke landen op de onderscheiden aspecten het meest lijken op Nederland c.q. de Nederlandse situatie.

EUA autonomy scorecard

De European University Association heeft een rapport (Bennetot Pruvot, 2023) uitgebracht waarin is beschreven in hoeverre nationale wet- en regelgeving (mogelijk) leidt tot een inperking van de instellingsautonomie van hoger onderwijsinstellingen. Binnen de instellingsautonomie worden vier dimensies onderscheiden: organisational autonomy, financial autonomy, staffing autonomy en academic autonomy. De eerste en laatste dimensie lijken in het kader van het onderzoek het meest relevant. In onderstaande figuur zijn de scores van deze twee dimensies weergegeven. De landen binnen de cirkel lijken het meest op Nederland.

Een andere aanpak is om de afstand tot Nederland mathematisch te bepalen. Daartoe zijn de scores op de vier dimensies tot scores tussen 0 en 1 gereduceerd en is de afstand met de Nederlandse scores berekend. De resulterende afstanden zijn in onderstaand figuur weergegeven. Op grond van de som van de scores van de EUA indicatoren ziet de top-10 van meest gelijkende landen er als volgt uit:

BG, HU, LT, LI, BE, PT, DK, PL, LV, FI

Eurydice rapport over sociale dimensie

In dit rapport (EACEA 2022) geeft de BFUG Adviesgroep de resultaten weer van een haalbaarheidsonderzoek naar het ontwikkelen van indicatoren van de sociale dimensie in hoger onderwijsbeleid. Deze indicatoren zijn gegroepeerd in tie Principles and Guidelines. In het kader van dit onderzoek zijn twee principles relevant:

Principle 2: Flexibility. Daarin worden vier indicatoren beschreven:

- Part-time studies, distance learning and blended learning programmes are allowed in the first cycle by all higher education institutions.
- Candidates can enter higher education on the basis of recognition of non-formal and/or informal learning and this applies to all higher education institutions.
- Prior non-formal and/or informal learning counts towards the fulfilment of a higher education study programme in all higher education institutions.
- Quality assurance agencies are required to address the recognition of prior non-formal and/or informal learning in higher education.

Principle 5: Guidance and Counselling. Hier worden vijf indicatoren gebruikt.

- Do educational systems have a top-level legal requirement to provide psychological counselling services?

- Who are the main providers for psychological counseling services among higher education institutions or public authorities in each country? To what extent is the availability of services spread out at different levels?
- Do psychological counseling services focus on students with specific characteristics?
- Is quality assurance of psychological counseling services required by law? (Figure 5.4)
- Do countries have public institutions with a formal role in mediating equity-related conflicts in higher education?

Op grond van analyses van beleidsdocumenten (Eurydice) zijn scores per principle tot stand gekomen. De scores op de twee gekozen principles zijn tot scores tussen 0 en 1 gereduceerd en is de afstand met de Nederlandse scores is berekend. De resulterende afstanden zijn in tabel 1 weergegeven. Op grond van de som van de scores van de Eurydice/BFUG indicatoren ziet de top-8 van meest gelijkende landen er als volgt uit:

UK, SK, RS, IS, BG, LV, HR, AD

Structuur kenmerken HO stelsel

Voor de analyse van de structuurkenmerken hebben we gebruik gemaakt van de ETER database. In deze database staan basisgegevens van alle hoger onderwijsinstellingen in de EEA. In totaal 16 indicatoren zijn op grond van die data berekend. De scores op de diverse indicatoren zijn niet altijd direct met elkaar te vergelijken omdat de gebruikte schalen niet overal gelijk zijn. Daarom zijn de scores teruggerekend binnen het bereik 0 tot 1. Vervolgens is per indicator de afstand tot de Nederlandse score berekend om inzichtelijk te krijgen of een land op Nederland lijkt (kleine afstand) of niet (grote afstand). De scores staan in tabel 1 weergegeven. Vervolgens zijn de scores voor alle ETER gebaseerde indicatoren bij elkaar opgeteld om een totaal indruk te krijgen (landen waarvoor gegevens voor teveel indicatoren ontbraken zijn niet in de tabel meegenomen). Op grond van deze analyse is de top-10 van meest gelijkende landen als volgt samengesteld:

FI, DE, LT, NO, HU, DK, CZ, BE, PL, PT, IE

Kwaliteitsindicatoren

(EUROSTAT)

- Informatie over het relatieve voordeel van hoger onderwijs ten aanzien van de positie op de arbeidsmarkt. LU, DK, CY, CH, HR, AT, DE, NO, IS, MT
- Zijn er relatief meer HO-afgestudeerden in de bevolking? PT, BE, ES, PL, SI, NO, CH, HR, LT, DK
- Zijn hoger opgeleiden meer actief op de arbeidsmarkt dan mensen die geen hoger onderwijs hebben gevolgd? SE, CH, IS, EE, NO, DK, FI, DE, MT, LT

- Er is geen geharmoniseerde informatie over studieduur of rendement (zie ook Vossensteyn et al 2015). In de EUROSTUDENT database zijn wel gegevens over studentoordelen over de onderwijservaring. Zowel kwaliteit als ervaren studiedruk komen daarbij naar voren.
- Education at a Glance (OESO, 2023) bevat informatie over de student staff ratio in een aantal landen:
    - ISCED5: NO, BE, PL, LV, FR, DE, ES, CZ, SE, DK
    - ISCED6-8: CH, SI, AT, DK, LT, FI, ES, CZ, PL, BG
    - Tertiary education: CH, PT, DK, SI, AT, LV, LT, FI, CZ, ES

Conclusie

De lijst gebaseerd op ETER en EUA gebaseerde indicatoren komt niet volledig overeen met de lijst gebaseerd op Eurostat, EaG en Eurostudent gegevens. In de tweede lijst komen Litouwen en Noorwegen hoger op de lijst.

Referenties

Bennetot Pruvot, E., Estermann, T. and Popkhadze, N. (2023), *University Autonomy in Europe IV, The Scorecard 2023*, European University Association, Brussels

European Commission/EACEA/Eurydice (2022), *Towards equity and inclusion in higher education in Europe, Eurydice report*, Luxembourg, Publications Office of the European Union.

Eurostudent database, [database.eurostudent.eu], geraadpleegd 10 juli 2024

ETER database, [eter-project.com], geraadpleegd 8 juli 2024

OECD (2023), *Education at a Glance 2023, OECD indicators*, OECD, Paris

Vossensteyn, H., Kottmann, A., Jongbloed, B., Kaiser, F., Cremonini, L., Stensaker, B., Hovdhaugen, E. Wollscheid, S. (2025), *Dropout and completion in higher education in Europe*, Luxembourg: Publications Office of the European Union,

Overzicht van gebruikte indicatoren

indicator code	Bron	omschrijving
studtot_ho	ETER	Aantal studenten (ISCED 5-8)
perc_grad_ho	ETER	Aantal studenten in ISCED7 (master) als percentage van alle studenten
perc_univ	ETER	Aantal studenten universiteiten als percentage van alle studenten
perc_uas	ETER	Aantal studenten hogescholen als percentage van alle studenten
perc_heel_klein	ETER	Aantal hele kleine universiteiten als percentage van alle universiteiten
perc_klein	ETER	Aantal hele kleine universiteiten als percentage van alle universiteiten
perc_groot	ETER	Aantal hele kleine universiteiten als percentage van alle universiteiten
perc_heel_groot	ETER	Aantal hele kleine universiteiten als percentage van alle universiteiten
perc_publ_un	ETER	Aantal publieke universiteiten als percentage van alle universiteiten
perc_priv_un	ETER	Aantal private universiteiten als percentage van alle universiteiten
perc_priv_publ_un	ETER	Aantal private, publiek afhankelijke universiteiten als percentage van alle universiteiten
perc_grad_un	ETER	Aantal studenten universiteiten in ISCED7 (master) als percentage van alle studenten universiteiten
spreiding_stud_un	ETER	Spreiding van universiteiten naar omvang
perc_spec	ETER	Aantal gespecialiseerde universiteiten als percentage van alle universiteiten
perc_breed	ETER	Aantal brede universiteiten als percentage van alle universiteiten
perc_compr	ETER	Aantal comprehensive universiteiten als percentage van alle universiteiten
organisational	EUA	Score op Organisational autonomy
financial	EUA	Score op Financial autonomy
staffing	EUA	Score op Staffing autonomy
academic	EUA	Score opAcademic autonomy
overall	EUA	Gemiddelde van scores op de vier dimensies van institutional autonomy
flexibility	Eurydice	Score op BFUG principle 2 (Flexibiliteit)
counseling	Eurydice	Score of BFUG principle 5 (Counselling)
total		som van afstanden op alle indicatoren

indicator code	Bron	omschrijving
eter		som van afstanden op alle ETER gebaseerde indicatoren
eua_bfug		som van afstanden op alle EUA en BFUG gebaseerde indicatoren
leeg		aantal indicatoren zonder score
bfug		som van afstanden op alle EUA gebaseerde indicatoren
eua		som van afstanden op alle BFUG gebaseerde indicatoren

Bijlage 4. Het academisch jaar: de rol van de overheid

België (Vlaanderen)

In België (Vlaanderen)wordt het academisch jaar en de kalender bepaald door de individuele universiteiten en hogescholen. De Vlaamse universiteiten kunnen veranderingen in de kalender autonoom doorvoeren. Ze zijn niet afhankelijk van een decreet en kunnen onderling afspraken maken. Ze kunnen zelf beslissen over onderwijsmodules. De instellingen bepalen zelf de dag waarop het academiejaar start.

De enige bepaling die door de Vlaamse is opgenomen in de Codex Hoger onderwijs stelt dat "een academiejaar een periode (is) van 1 jaar die ten vroegste op 1 september en uiterlijk op 1 oktober begint en eindigt op de dag voor het begin van het volgende academiejaar; van de vaste duur van 1 jaar kan uitzonderlijk afgeweken worden indien het instellingsbestuur beslist de start van het academiejaar ofwel te vervroegen ofwel te verlaten". Wel bevat de Codex Hoger Onderwijs een aantal bepalingen waar de universiteiten rekening mee moeten houden. Zo moet het instellingsbestuur een onderwijsreglement opstellen waarin onder meer informatie over de organisatie van het academiejaar met inbegrip van de vakantieregeling voor de studenten is opgenomen. Het instellingbestuur moet hierover ook beraadslagen met de studentenraad. De Codex schrijft tevens voor dat elke student twee examenkansen moet krijgen in de loop van het academiejaar.

Strikt genomen zou elke universiteit haar kalender kunnen veranderen zonder onderlinge afstemming. Dat is echter niet wenselijk. Immers daar waar instellingen gezamenlijk opereren zou een verscheidenheid in de organisatie van het academiejaar voor problemen zorgen. Denk aan opleidingsonderdelen die gezamenlijk georganiseerd worden, studenten die elders een keuzevak volgen, of docenten die aan verschillende universiteiten verbonden zijn.

In een uitzonderlijk geval vindt overleg plaats op het niveau van de Vlaamse Interuniversitaire Raad (VLIR) bijvoorbeeld als er ingrijpende plannen zijn over de herindeling van het academiejaar of als een universiteit dit op de agenda zou plaatsen. De laatste keer dat hierover overleg op VLIR-niveau gebeurde was in 2018, maar werden er, vooral door tegenstand van de zijde van de studtenten, uiteindelijk geen wijzigingen doorgevoerd.

De meeste universiteiten werken met een semestersysteem (met elk een bepaald aantal lesweken, vaak rond de 30 weken in totaal) waardoor de indeling van het academiejaar overal ongeveer gelijk is. Overal start het academiejaar op de dag van de opening van het academiejaar. Aansluitend bij elk semester is een periode van studietijd en een examenperiode.

In het semestersysteem betekent dit dat er een eerste examenperiode is na het eerste semester (januari) en een tweede examenperiode na het tweede semester (juni-begin juli). Dat is de

eerste examenkans. Daarna is er een derde examenperiode - de tweede examenkans (herexamen) – in augustus-september.

Wat betreft de vakantie: alle universiteiten volgen de wettelijke feestdagen, de periodes van kerst- en paasvakanties en hebben daarnaast nog een aantal vakantiedagen die ze elk zelf bepalen.

Denemarken

In Denemarken wordt de academische kalender voornamelijk bepaald door de afzonderlijke instellingen voor hoger onderwijs, zoals universiteiten, hogescholen en academies voor hoger beroepsonderwijs. Deze instellingen hebben de autonomie om hun eigen academische kalender te bepalen, inclusief de begin- en einddatum van semesters, examenperiodes, onderbrekingen en aantal contacturen. Wel moeten de instellingen zich daarbij houden aan een aantal algemene wettelijke verplichtingen (breed kader). Dit betreft het aantal ECTS per cursusjaar: 60 ECTS voor een cursusjaar om zo in de pas te lopen met het Europese ECTS. Dit voorschrift heeft betrekking op alle hoger onderwijsinstellingen en alle hoger onderwijsopleidingen.

Er is sprake van een enige coördinatie tussen de instellingen om ervoor te zorgen dat er afstemming is, vooral voor programma's waarbij verschillende instellingen samenwerken of voor studenten die bij verschillende instellingen cursussen volgen. Europese standaarden, met name het Bologna-proces en ECTS dienen in de praktijk als richtlijn voor het Deense hoger onderwijs. Dit zorgt ervoor dat studenten gemakkelijker studiepunten kunnen overdragen, kunnen deelnemen aan internationale uitwisselingsprogramma's zoals Erasmus+ en 'zonder problemen' kunnen overstappen naar een andere universiteit in Europa.

Binnen het brede wettelijke kader hebben de instellingen de ruimte om de academische kalender naar eigen inzicht in te richten. Het academisch jaar in Denemarken bestaat in de praktijk vaak uit twee semesters. Een herfstsemester dat meestal eind augustus of begin september begint en eindigt in december of januari. Een lente semester dat meestal eind januari of begin februari begint en eindigt in juni. Er zijn echter ook universiteiten die in sommige onderwijsprogramma's een blokstructuur gebruiken. In dit systeem is het academisch jaar verdeeld in vier blokken in plaats van twee semesters. Elk blok duurt meestal ongeveer 8-9 weken, waardoor studenten zich over een kortere periode intensief op minder onderwerpen kunnen richten.

Veel instellingen voor hoger onderwijs in Denemarken bieden universitaire zomercursussen aan, meestal in juli en augustus voordat het herfstsemester begint. Dit zijn korte, intensieve cursussen Deze programma's trekken zowel Deense als internationale studenten aan en bieden de mogelijkheid om extra ECTS-studiepunten te verdienen. Op dezelfde manier bieden sommige Deense universiteiten januaricursussen aan. Dit zijn korte, intensieve cursussen die plaatsvinden voordat het lentesemester in februari begint.

Examenperiodes: Examens voor het herfstsemester vinden meestal plaats in december of januari. Examens voor het lentesemester worden gehouden in mei of juni.

Vakantie en feestdagen: De academische kalender bevat pauzes tijdens nationale feestdagen zoals Kerstmis en Pasen. Er is meestal een winterstop rond Kerstmis en Nieuwjaar, en een kortere paasvakantie. De academische kalender houdt rekening met Deense feestdagen zoals de Dag van de Grondwet en de Dag van de Arbeid.

De Rectorenconferentie (Rektorkollegiet) bestaat uit de rectoren van de acht Deense universiteiten en fungeert als een collectief besluitvormingsorgaan voor de coördinatie tussen de Deense universiteiten. De conferentie faciliteert samenwerking op verschillende terreinen, waaronder het structureren van academische programma's, maar zonder strikte richtlijnen op te leggen. De conferentie ondersteunt in de eerste plaats beste praktijken, academische afstemming en vertegenwoordigt universiteiten in externe beleidsdialogen en zorgt zo voor een samenhangende aanpak van het hoger onderwijs over de instellingen heen.

Een vergelijkbare rol is weggelegd voor 'Universities Denmark' *(Danske Universiteter)*, die alle Deense universiteiten vertegenwoordigt. Het biedt een platform voor coördinatie en discussie over verschillende academische zaken, waaronder de structuur van het academisch jaar. Haar rol is vooral adviserend en elke universiteit heeft de vrijheid om haar kalender aan te passen aan haar specifieke behoeften.

Binnen de Deense universiteiten houdt de Akademiske råd (academische raden), samengesteld uit academisch personeel en studenten van elke faculteit, zich bezig met strategieën voor onderzoek, onderwijs en kennisuitwisseling en houden toezicht op academische benoemingen en het toekennen van Ph.D. en doctorale graden. Studienævn (studieraden) bestaan uit academische stafleden en studenten en zijn belast met het organiseren van onderwijs, het waarborgen van kwaliteit, het opstellen van studieprogramma's, het beheren van examens en het behandelen van aanvragen voor studiepuntenoverdracht en dispensaties. Universiteiten kunnen ook aanvullende raden of commissies instellen als dat nodig is.

Volgens het Deense Ministerie van Onderwijs en Wetenschap komt een studiejaar overeen met 60 ECTS-studiepunten en een semester met 30 ECTS-studiepunten. Gemiddeld staat één ECTS-studiepunt gelijk aan 25-30 werkuren. Dit omvat zowel uren besteed aan de universiteit als uren besteed buiten de universiteit. Het aantal studiepunten dat wordt toegekend voor elke cursus varieert afhankelijk van de werklast.

Noorwegen

De individuele Noorse instellingen bepalen in hoge mate hun eigen academische kalender, hoewel ze meestal een vergelijkbare structuur volgen, in overeenstemming met nationale richtlijnen en standaardpraktijken. In de nationale wetgeving is het volgende opgenomen: "The academic year is normally 10 months. Teaching terms will be decided by the board. A full academic year must be equivalent to 60 credits" (Act relating to universities and university colleges, Section 3-8, 1). De instellingen kennen derhalve een grote mate van onderwijsautonomie, ook aangaande de inrichting van het academisch jaar.

Er zijn enkele gemeenschappelijke kenmerken en verwachtingen waar de meeste universiteiten zich aan houden:

Het academisch jaar is meestal verdeeld in twee semesters: a) herfstsemester (Høstsemester), dat meestal midden augustus begint en in december eindigt; b) lentesemester (Vårsemester), dat meestal begin januari begint en in juni eindigt.

Elk semester eindigt doorgaans met een examenperiode. Herfstexamens vinden gewoonlijk plaats in november en december. Lente-examens meestal in mei en juni. Sommige universiteiten bieden ook herexamens aan voor het begin van het volgende semester.

Reguliere vakanties worden ingeroosterd: kerstvakantie (meestal van eind december tot begin januari), paasvakantie (een week rond Pasen), en zomervakantie (na het lentesemester van eind juni tot midden augustus). Feestdagen worden in acht genomen volgens de Noorse wet en deze zijn opgenomen in de academische kalender.

De meeste universiteiten kennen daarnaast een oriëntatieweek aan het begin van het herfstsemester om nieuwe studenten te helpen acclimatiseren.

Hoewel er enige algemene afstemming is tussen universiteiten, variëren de kalenders binnen instellingen afhankelijk van de disciplines en hun specifieke behoeften en tradities. De exacte begin- en einddatum van semesters kan daarom licht verschillen. Geneeskunde aan de Universiteit Oslo begint bijvoorbeeld een week eerder dan de andere opleidingen van die universiteit. Universiteiten proberen hun academische kalenders voldoende op elkaar af te stemmen om studentenmobiliteit en samenwerking tussen instellingen te vergemakkelijken. In de praktijk is deze afstemming marginaal.

Het Europees systeem van studiepunten (ECTS) wordt gebruikt, waarbij één volledig academisch studiejaar moet overeenkomen met 60 ECTS-studiepunten. Eén ECTS-studiepunt in Noorwegen komt overeen met ongeveer 25-30 uur totaal studentenwerk (inclusief colleges, opdrachten, zelfstudie, examens, enz.)

Universiteiten zijn verplicht hun academische kalenders ruim van tevoren te publiceren om transparantie te garanderen en studenten te helpen hun academisch jaar dienovereenkomstig te plannen. Deze richtlijnen zorgen voor een zekere mate van uniformiteit tussen de instellingen voor hoger onderwijs in Noorwegen, terwijl er toch ruimte is voor flexibiliteit om aan specifieke instellingsbehoeften te voldoen. De Universiteit van Oslo maakt zijn roosters meer dan een jaar van tevoren openbaar (in oktober 2024 is de kalender voor 2026 al bekend).

Het Noorse ministerie van Onderwijs en Onderzoek bepaalt niet rechtstreeks het specifieke aantal lesuren (contacturen) aan universiteiten in Noorwegen. Universiteiten en instellingen voor hoger onderwijs kennen een aanzienlijke autonomie om hun eigen lesroosters te organiseren, inclusief het aantal contacturen of lesuren voor individuele vakken.

Universiteiten ontwerpen hun cursussen en programma's op basis van deze verwachtingen voor werkbelasting, maar hoeveel van die werkbelasting wordt besteed aan direct onderwijs (colleges, seminars, enz.) versus zelfstudie is aan de instelling. Dit betekent dat er in de praktijk veel variatie is, zowel tussen als binnen instellingen. Geneeskunde kent doorgaans veel lesuren , terwijl bij Rechten meer accent ligt op zelfstudie.

Noorse universiteiten nadrukken leerresultaten in plaats van een vast aantal lesuren. Het curriculum is gestructureerd rond wat studenten moeten kennen, begrijpen en kunnen na het afronden van een cursus, wat flexibiliteit toelaat in de manier waarop de vakken worden gegeven. Dit betekent dat sommige vakken meer contacturen kunnen hebben en dat andere cursussen meer gericht zijn op zelfstudie en onderzoek (zie het verschil tussen Geneeskunde en Rechten).

Het ministerie biedt brede richtlijnen voor het hoger onderwijssysteem, bijvoorbeeld gericht op algemene academische normen, accreditatie van programma's (kwaliteitszorg) en financiering, maar bemoeit zich niet met gedetailleerde roosters of curriculumopbouw. Er is echter een aantal uitzonderingen, vooral in het hoger beroepsonderwijs. Voor verpleegkunde is een bijvoorbeeld een algemeen nationaal curriculum en worden centrale examens georganiseerd door het Noorse Agentschap voor Kwaliteitsgarantie in Onderwijs (NOKUT).

Kwaliteitsborging en nationaal kader. Universiteiten in Noorwegen werken binnen het Noorse kwalificatiekader voor een leven lang leren (NQF), dat onderwijsnormen en verwachtingen voor verschillende studieniveaus vastlegt. NOKUT houdt toezicht op de kwaliteit van het hoger onderwijs en ziet er op toe dat universiteiten voldoen aan nationale en internationale normen. NOKUT evalueert (iedere zes jaar door middel van instellingsaudits) of universiteiten de juiste werkbelasting voor hun cursussen bieden, inclusief de balans tussen lesgeven en zelfstandig studeren, maar legt geen specifiek aantal lesuren op.

Portugal

In Portugal wordt de academische kalender voor instellingen voor hoger onderwijs voornamelijk bepaald door de individuele instellingen zelf. Deze instellingen hebben autonomie om de specifieke data voor het begin en einde van semesters, examenperiodes, en vakanties te bepalen.

Er zijn algemene richtlijnen van het Ministerie van Onderwijs, Wetenschap en Innovatie (Ministério da Educação, Ciência e Inovação) die instellingen meestal volgen om een zekere mate van uniformiteit in het hele land te garanderen. Het ministerie kan bijvoorbeeld brede parameters voor het academisch jaar vastleggen, zoals wanneer het *over het algemeen* moet beginnen (meestal rond half september tot begin oktober) en wanneer het moet eindigen (meestal in juni of juli). Het academisch jaar is verdeeld in twee periodes: 1e semester (september/oktober - januari) en 2e semester (februari - juni/juli).

Het aanvangstijdstip van het academisch jaar wordt sterk bepaald door het schema voor de publicatie van de nationale toelatingsexamens voor het hoger onderwijs. Deze worden eind

augustus aangekondigd. In de praktijk bepaalt dit uiteindelijk de aanvang van de academische kalender.

De academische kalender–semesters, examens en vakanties– moet zo worden ingericht dat studenten hun studie kunnen afronden en het vereiste aantal ECTS-studiepunten kunnen halen. Van universiteiten wordt dus verwacht dat ze zich aanpassen aan de bredere doelstellingen van het Bologna-proces en zorgen voor compatibiliteit met andere Europese instellingen voor hoger onderwijs. Onderlinge afstemming, voor zover deze ter sprake komt, vindt plaats binnen CRUP –Conselho de Reitores das Universidades Portuguesas–, waarin alle rectoren van openbare universiteiten en sommige privé-universiteiten vertegenwoordigd zijn, maar de uiteindelijke verantwoordelijkheid berust bij de individuele universiteit.

Hoewel elke instelling haar eigen academische kalender vaststelt, stemmen ze vaak tot op zekere hoogte op elkaar af, vooral voor nationale examens, feestdagen en andere evenementen waarvoor afstemming tussen de instellingen nodig is. Deze coördinatie helpt studentenmobiliteit, gezamenlijke programma's en andere samenwerkingsinspanningen tussen instellingen te vergemakkelijken. Universiteiten en andere instellingen voor hoger onderwijs hebben niettemin een aanzienlijke autonomie bij het bepalen van hun specifieke academische kalenders. In de praktijk zijn er geen grote verschillen tussen de kalenders van de verschillende instellingen.

Er zijn meestal twee belangrijke examenperiodes: examens van het eerste semester worden na afloop van het eerste semester gehouden in januari/februari. Examens van het tweede semester worden na afloop van het tweede semester gehouden in juni/juli. Dit is doorgaans de praktijk, maar op sommige universiteiten beginnen de examens iets eerder (bijv. Universidade Nova de Lisboa). Sommige universiteiten bieden ook aanvullende examenperiodes aan in september voor studenten die hun examens moeten overdoen.

In het programma wordt rekening gehouden met de reguliere feestdagen zoals de kerstvakantie (duurt meestal ongeveer twee weken) en paasvakantie (duurt meestal één tot twee weken). De zomervakantie (begint na het einde van de examens van het tweede semester en duurt tot het begin van het nieuwe academische jaar in september/oktober). Universiteiten sluiten ook de deuren op nationale feestdagen, zoals Freedom Day (25 april), Republic Day (5 oktober), Independence Restoration Day (1 december) en andere.

Tsjechië

Het academisch jaar bestaat uit twee blokken, die ieder 13 tot 14 weken duren, inclusief een examenperiode.

In de nationale wetgeving gaat één paragraaf in de hoger onderwijswet over deze blokken. In de praktijk is de situatie iets minder strak omdat één HEI trimesters gebruikt. Deze HEI wordt hierop niet aangesproken door de wetgever of andere organisatie.

Verder zijn de HEIs autonoom in het inrichten van het academisch jaar.

In het algemeen start het winter semester eind september of begin oktober en duurt het tot januari. Het zomer semester begint normaliter in februari en loopt door tot in juni. De examens vinden plaats in januari/februari en in mei/juni. De vakanties (Kerst, Pasen en andere vrije dagen) stemmen de HEIs onderling met elkaar af.

Er zijn wel enkele experimenten met afwijkende inrichting van het academisch jaar. Soms worden de blokken ingekort of wordt er halverwege een blok een reflectie week ingepland. Bij sommige disciplines wordt gewerkt met (beperkte) beoordelingen tijdens het onderwijsblok. Al die experimenten zijn er op gericht de uitval de studenten te beperken, niet om het level van jonge onderzoekers draaglijker te maken.

De structuur van het academisch jaar is geen onderwerp van gesprek in het Tsjechisch (hoger onderwijs) beleid. De nationale beleidsdiscussies zijn nogal traditioneel en behoudend. The aandacht gaat vooral uit naar de prestaties van individuele onderzoekers en niet naar de prestaties van de instelling.

De rectors conferentie en de hoger onderwijs raad hebben geen stem in het debat over de work-/studielast van academici en studenten en ook niet bij het inrichten en vaststellen van het academisch jaar. Er vindt wel enige coördinatie plaats, met name ten aanzien van de instroom na de secundaire toelatingsexamens, maar er is geen formele regulering op dit punt.

Daarnaast vindt enige sturing plaats via de accreditatieprocedure. De lengte van het programma speelt daarbij een rol. Het Bologna proces en het gebruik van ECTS is tot en met dit jaar niet verplicht voorgeschreven. Vanaf volgend jaar is dat wel het geval. In de wet refereert ‘credit’ aan eerder gevolgde onderwijsactiviteiten (studielast in uren). Tsjechië volgt wel de Bologna richtlijnen, waarbij een studiejaar 60 ECTS omvat.

De werkdruk voor academici staat niet op de landelijke beleidsagenda’s. Er is wel wat discussie over de tijdrovende aard van de (vaak mondelinge) toetsing van de examens, maar die discussies worden meer binnen de HEI gevoerd en zijn veelal discipline specifiek.

Een andere specifieke context voor de discussie over werkdruk is gelegen in de manier waarop programma’s worden aangeboden. Naast de traditionele voltijd modus wordt de helft van de programma’s (20 tot 30% van de studenten) aangeboden tijdens de weekenden. Onderwijs wordt gegeven door hetzelfde personeel dat de normale lessen door de week aanbiedt. De docenten krijgen voor de gecombineerde programma’s meer betaald, maar het levert ook een extra druk op op de vrije tijd van de docenten. Bij de inrichting van de werkzaamheden kennen de academici wel wat flexibiliteit maar de omvang van de activiteiten wordt vaak als overweldigend en daardoor problematisch gezien.

Ierland

Het binaire Ierse hoger onderwijsstelsel bestaat uit traditionele universiteiten enerzijds en hogescholen (technological universities) anderzijds.

In de nationale wetgeving staat niets over het academisch jaar, behalve dat het twaalf maanden duurt en begint op 1 september. Over de duur van het **onderwijs**jaar staat niets in de wet. Universiteiten zijn autonoom in het vaststellen van de academische kalender. De academic council van iedere universiteit heeft hier een centrale rol.

Het onderwijsjaar was vroeger onderverdeeld in drie perioden maar de laatste jaren is dat verandert naar een semester indeling. Het Bologna proces en de contacten met buitenlandse universiteiten waren de belangrijkste redenen hiervoor.

Het onderwijsjaar start normaal gesproken met een onderwijsperiode van 12 weken, die halverwege wordt onderbroken door een studie- of leesweek. De meeste Universiteiten zorgen ervoor dat het eerste semester voor de kerst is afgerond, zodat studenten de kerst thuiskunne doorbrengen. Medio januari begint dan het tweede semester van 12 weken. In de academische kalender worden vakanties meestal als onderwijsvrije weken ingepland, maar er is geen garantie dat er dan geen andere verplichtingen voor academische staf zijn; vooral administratieve verplichtingen hollen de vakantieperiodes uit.

Sinds de pandemie staat de planning/start van het onderwijsjaar onderdruk. Er is een centraal orgaan dat de toegangsexamens tot het hoger onderwijs organiseert (CAO: Central Applications Office). Pas als de resultaten van die examens gepubliceerd zijn kunnen studenten zich inschrijven. Door de pandemie is dat proces vertraagd. Studenten en universiteiten hebben daardoor veel minder tijd om zich voor te bereiden, het geen tot een verhoogde uitval en problemen met het studentenwelzijn heeft geleid. Om die negatieve gevolgen te beperken moeten de universiteiten extra begeleiding voor de eerstejaars organiseren. (extra begeleiding die veelal op het bord van de jonge academici terecht komt).

Het traditionele model bestaat uit een toetsing aan het eind van een semester en aan het eind van de opleiding. De laatste jaren is er een trend naar meer flexibele toetsing, zoals doorlopende toetsing en projectwerk. Dit verhoogt volgens de respondent de werklast, zowel door meer onderwijsactiviteiten als meer administratie).

Herexamens kunnen aan het eind van het semester plaatsvinden maar ook in augustus. Hoewel studenten die herexamens proberen te voorkomen is augustus voor docenten een heel drukke tijd. Toch wordt dit door jonge academische staf volgens respondent niet als echt problematisch gezien.

De student staf ratio is in Ierland hoog (23:1) Dit komt door de financiële crisis en de strikte maatregelen die de overheid aan publieke organisaties heeft opgelegd ten aanzien van het aannemen van mensen in vaste dienst. Die situatie is nu wel iets verbeterd maar de instroom van studenten is ook toegenomen waardoor de student-staf ratio nog steeds hoog is.

Er is niet echt veel discussie over de werkdruk in het hoger onderwijs. Veel groter is de discussie over de kort lopende contracten die, mede ten gevolge van de stop op vaste contracten een grote vlucht hebben genomen. De positie van de vooral jonge academici is daardoor verzwakt.

Mensen op tijdelijke contracten en jonge academici hebben een groter deel van de onderwijslast gekregen waardoor de onderzoeksactiviteiten van die groepen sterk onder druk is komen te staan.

Er is geen specifieke cao voor universiteiten: men volgt de afspraken voor de publieke sector.

De rol van de IUA is informeel en vooral coördinerend.

De situatie rond het academisch jaar en werkdruk in de TU sector verschilt op een aantal punten van de situatie in de universitaire sector. De TU sector is door een grote fusiegolf de laatste tien jaar sterk veranderd. Bij de TU's is de onderzoeksfunctie (nog) niet goed ontwikkeld en staat het onderwijs op de voorgrond. De TU's vielen tot voor kort onder de wetgeving voor secundair onderwijs, waardoor er onder een deel van de academische staf nog een 'secundaire onderwijs mindset' aanwezig is. Dit, in combinatie met de sterke positie van de onderwijsvakbond, heeft een sterke invloed op de planning van onderwijs- en onderzoeksactiviteiten in de TU sector.

In het contract van de meeste academische staf is vastgelegd hoeveel uur per week onderwijs moet worden gegeven (18 uur, voor seniors 16 uur). Academische staf hoeft geen onderzoek te doen, tenzij ze daarvoor worden gecompenseerd door minder onderwijs of andere activiteiten. Onderwijs begint op 1 september en loopt door tot 20 juni (met de gebruikelijke vakanties/ vrije dagen). Docenten aan de Tus hebben meer vakantiedagen dan academici aan de traditionele universiteiten. Door de sterke rol van de bonden zijn die afspraken strikt afdwingbaar. Onder de jonge academici is de 'secundaire onderwijs mindset' veel minder aanwezig.

Herexamens zijn bij de meeste Tus geconcentreerd in de laatste twee weken van augustus. Dit levert nogal wat problemen op omdat docenten (in hun vakantie) de herexamens moeten beoordelen, hetgeen niet altijd lukt. De planning van het begin van het onderwijsjaar komt daardoor nogal eens in de knel.

De rol van de overkoepelende organisatie (THEA is vooral informeel coördinerend. Professionele organisaties, en het nationale kader voor kwaliteitsbewaking hebben een groter invloed.

Italië

Volgens Koninklijk Besluit nr. 1592 van 31 augustus 1933 begint het academische jaar in Italië officieel op 1 november en eindigt het op 31 oktober van het volgende jaar. Hoewel dit decreet nog steeds het formele kader vormt, hebben universiteiten enige flexibiliteit bij het organiseren van specifieke aspecten van hun academische kalenders, zoals de start van colleges en het plannen van examensessies binnen dit wettelijke tijdsbestek. Het ministerie regelt het aantal ECTS-studiepunten, maar niet andere aspecten van de interne organisatie van een universiteit.

Er is geen ander specifiek overheidsbeleid dat van invloed is op de academische kalender van universiteit. Individuele universiteiten zijn verantwoordelijk voor hun eigen roosterplanning; zij zijn in dat opzicht autonoom. De conventie is dat een onderwijsjaar gewoonlijk is verdeeld in

twee semesters (met mogelijke verdere interne verdelingen), die beginnen tussen september en oktober, met een pauze rond februari (gebruikt voor examenvoorbereiding), en eindigen begin tot midden juni.

Er zijn lopende nationale discussies die gericht zijn op het verhogen van de flexibiliteit, zoals het promoten van microcredentials. Er is echter geen expliciet nationaal beleid om de lengte van het academisch jaar direct te verkorten. Studieprogramma's worden gepland en gedefinieerd door universiteiten op basis van het minimum aantal ECTS dat studenten moeten behalen.

Bachelor- (Laurea) en masteropleidingen (Laurea Magistrale) volgen hetzelfde overkoepelende kader dat door het ministerie wordt gereguleerd, zonder noemenswaardige verschillen in de structuur van de academische kalender zelf. Individuele universiteiten hebben echter flexibiliteit bij het organiseren van semesterpauzes, examenperiodes en onderwijsactiviteiten. Deze kunnen verschillen tussen bachelor- en masteropleidingen om tegemoet te komen aan de specifieke behoeften van elk curriculum.

Er zijn geen andere stakeholders die invloed hebben op de academische kalender van universiteiten.

Universiteiten in Italië hebben zoals aangegeven een aanzienlijke mate van autonomie bij het inrichten van hun academische kalenders. Zoals vermeld bepalen individuele universiteiten hun eigen lesroosters, examenperiodes en onderbrekingen. Hoewel universiteiten gezamenlijk of via representatieve organen efficiëntere manieren kunnen bespreken en voorstellen om studieprogramma's te organiseren en discussies over het onderwerp te stimuleren, hebben ze geen formele rol in deze beslissingen.

In Italië komt 1 ECTS-studiepunt overeen met 25 uur werkbelasting voor studenten, waaronder zowel contacturen (colleges, seminars) als individuele zelfstudie. Dit is in overeenstemming met de Europese normen (Bologna-proces).

Bijlage 5. Overzicht interviewrespondenten

Fase 1: Verkennende interviews

Naam gesprekspartner	Organisatie
Aida Tunovic	Erasmus Universiteit, penvoerder Pilot Slimmer College-jaar
Martje aan de Kerk	Universiteit van Amsterdam, penvoerder Pilot Slimmer Collegejaar
Stijn van Hussen	ISO
Yason Sinout	LSVb
Tim Baarslag	De Jonge Akademie

Fase 2: Respondenten van de geselecteerde Nederlandse en buitenlandse opleidingen

Naam gesprekspartner	Organisatie
Jan Theys	Universiteit Maastricht (BMW)
Sanne Boessenkool, Finn-Eirik Johansen en Linn-Susan Rotås	Universiteit Oslo (BMW)
Paul Young	Cork University (BMW)
Christophe Ampe en Katrien van Holle	Universiteit Gent (BMW)
Cora Salm	Universiteit Twente (EE)
Opleidingscommissie	Universiteit Oslo (EE)
Per Lysgaard	Aarhus University (EE)
Lien Foubert	Radboud Universiteit (Geschiedenis)
Toufoul Abou-Hodeib	Universiteit Oslo (Geschiedenis)

Naam gesprekspartner	Organisatie
Peter Van Nuffelen, Astrid Schoeters, Frederik Buylaert, Ambika Sena	Universiteit Gent (Geschiedenis)
Ingmar Visser	Universiteit van Amsterdam (Psychologie)
Twee studenten en een docent	Aarhus University (Psychologie)
Mimi Yung Mehlsen	Aarhus University (Psychologie)
R. Murphy	Cork University (Psychologie)
Herbert Roeyers	Universiteit Gent (Psychologie)
Opleidingscommissie	Universiteit Gent (Psychologie)
Pieter Bruijnincx en Syl Blad	Universiteit Utrecht (Scheikunde)
Jorgen Skibsted	Aarhus University (Scheikunde)
Vojtěch Kubíček en Robert Willimetz	Charles University (Scheikunde)
Jan Kotek	Charles University (Scheikunde)

Fase 2: Beleidsmakers in het buitenland

Naam gesprekspartner	Land	Organisatie
Tomas Fliegl	Tsjechië	National Accreditation Bureau for Higher Education
Simon Stiburek	Tsjechië	Independent higher education consultant
Marleen Bronders	België	VLIR (Vlaamse Interuniversitaire Raad)
Kurt Dewit	België	Diensthoofd Onderwijs KU Leuven
Simone Via	Italië	ANVUR (Nationaal agentschap voor de evaluatie van universiteiten en onderzoeksinstellingen)
Emilia Primeri	Italië	ANVUR (Nationaal agentschap voor de evaluatie van universiteiten en onderzoeksinstellingen)

Naam gesprekspartner	Land	Organisatie
Marilena Maniaci	Italië	ANVUR (Nationaal agentschap voor de evaluatie van universiteiten en onderzoeksinstellingen)
Bjorn Stensaker	Noorwegen	Vice-Rector Universiteit van Oslo
Eva Fetscher	Noorwegen	Nokut (nationale accreditaite organisatie)
António M. Magalhães	Portugal	CIPES (Centre for Research in Hgigher Education Policies)
Carlos Azevedo	Portugal	CIPES (Centre for Research in Hgigher Education Policies)
Brendan McCormack	Ierland	THEA (Technical Higher Education Association)
Lewis Purser	Ierland	IUA (Irish University Association)
Anette Birna Muus Day	Denemarken	Ministerie voor Hoger Onderwijs en Wetenschap
Lasse Pedersen	Denemarken	Ministerie voor Hoger Onderwijs en Wetenschap
Johan Gribbe	Zweden	UKÄ (Zweedse Hoger Onderwijs Autoriteit)
Maria Wikse	Zweden	UKÄ (Zweedse Hoger Onderwijs Autoriteit)

Fase 4: Bespreking van de blauwdrukken

Naam gesprekspartner	Organisatie
Opleidingscommissie	Universiteit Maastricht (BMW)
Opleidingsdirecteur en docent	Universiteit Twente (EE)
Opleidingshoofd, docenten en studenten	Radboud Universiteit (Geschiedenis)
Opleidingscommissie	Universiteit van Amsterdam (Psychologie)
Onderwijsdirecteur, opleidingsdirecteur en projectlid slimmer collegejaar	Universiteit van Amsterdam (Psychologie)
Opleidingscoördinator	Universiteit Utrecht (Scheikunde)

Twee docenten en twee studenten uit de opleidingscommissie	Universiteit Utrecht (Scheikunde)

dialogic

Onderzoek voor *onderbouwd* beleid.

Dialogic innovatie & interactie
Hooghiemstraplein 33
3514 AX Utrecht
030-2150580
www.dialogic.nl